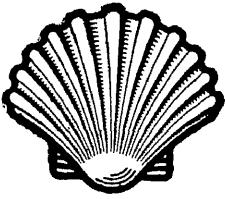

TEATER

MÄRTS 1937

Tarvitage
INGLISE

SHELL petrooleumi

SHELL bensiini

SHELL määrdeõlisid

SHELL määrderasvu

SHELL autoõlisid

SHELL gaasiõli ja

autodele AEROSHELL õli

THE SHELL COMPANY OF ESTONIA, LTD.

Tallinn, Merepuiestee 17. Telefonid: Kodukeskjaam 477-09

Osakonnad, bensiinijaamad ja müügikohad igal pool kogu Eestis

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

Mary
Stuart

Kohale jõudnud
kauaoodatud maailmakuulsad

MARY STUART

kosmeetika - preparaadid!

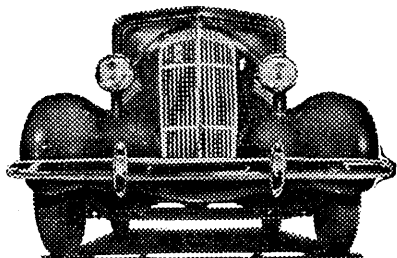
Öö- ja päevakreemid, näovesi, puudrid, huulepulgad, naha toite- ja puhastuskreemid j. n. e. j. n. e.

saadaval

J. Zimmerman & J. Mölder

kaubanduskontori kaudu

Tallinn, Aia tän. 5
Telefon 447-99

REO

VEOAUTOD

JA

AUTOBUSE-

ŠASSIID

REO autode ja AVON autokummide esindus ja ladu:

INS. J. TÄKS, TALLINN, AIA 5-A
TELEFON 464-82

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

Kas tunnete
meie kauneimat
siidsukka

Palume katsetage — tulemustest vaimustute!

Ainuvalmistaja
Sukatööstus COTTON^{A/S}.

Põhja puiestee 7
Tallinn

Rõõmsaid pühi!

A.-s. Merilaid & Co.
aurulaevaomanikud

Tallinn, Ala 5-a

Telefon 451-88

BETTY BESPROSVANNY & POEG

kootud kauba suurladu

Tallinn, Suur Karja 8. Tel. 445-25

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulustestega „TEATRIT“.

EESTIMAA ÕLIKONSORTSIUM SILLAMÄE

TELEFON 465-07

KONTOR: TALLINN, V. KARJA 1

ESIMENE BENSIINITEHAS EESTIS

B
A
L
T
O
L
I
N

KODUMAA BENSIIN • BALTOLIN

KÜTTEÕLI • IMBUTUSÕLI

BITUUMEN • MOOTORPETROL

ESTLÄNSKA OLJESKIFFERKONSORTIET

Nõudke teed

„Geiša“

on saadaval kõigis koloniaal-
ärides.

A. USTINOVİČ

Tallinn, Sakala 18, telef. 468-00.

Pühade maiustused

*Napsid, kodu-
ja välismaa
parimad margid
leiate*

Sõjaväe Majand. Ühisuse kauplustest

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

Kawe

Lihasaaduste
eksportäri

EDUARD TREIKELDER

Tallinnas, Koidula 11
Telefon 303-81

Taimerõi
BONA
kvalliteet

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

Kauneid

kevadkangaid

mitmekesises valikus soovitab

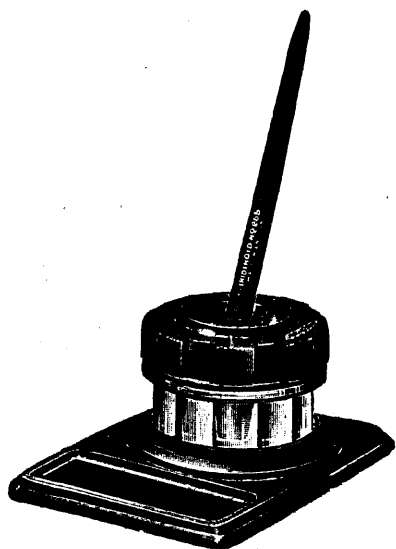
Herman Rõivas'e

kodumaa vabrikute riidekauplus

**Tallinn,
Estonia pst. 11**

Müük suurel ja
väikesel arvul.

Tel. 304-80

Iridinoid tindipott on praktili-
sim: ümberkukkumisel ega kum-
mul olekul tint ei voola välja

Tallinn, Manufaktuur & Kaubanduse A/S.
Vaekoja taga Teenri 1, tel. 426-56.

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

New Consolidated Gold Fields, Ltd.

Eesti osakond

Kontor: V. Viru 12, Tallinn Vabrik: Kohtlas
Eesti põlevkivi saadused

DAAMIDE
JA
HÄRRADE

RÄTSEPA
ATELJEE

FA SCHVARZ

KULLASEPA T. 9, TELEFON 443-03

AINULT TELLIMISE PEALE

TALLEUR KOSTUUM
INGLIS UUDISRIIDED

Restoraan öölokaal

Dancing „Paris“

Tallinn
Müürivahe nr. 2
Telefon 471-32

KAUBAMAJA

ERNST ARING

TALLINN
ESTONIA PST. 19
TEL. 451-03, 469-36

Soodsaim ostukoht raua- ja teras-
kaupadest, ehitus- ja tööstustarbeist

Teatrisõbrad celistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

◆ Georg Stude ◆

asut. 1864

Tallinn, Pikk 16

Telefon 442-76

PÜHADEKS

Kõrges

HEADUSES:

Välismaa veini

Šampanjat

Konjakeid

Likööre j. n. e.

C. PETENBERG

Tel. 434-85, Pikk t. 17, Tallinn

BÖRSIKELDER

TERASE TEHASED

A.-S.

RÖCHLING - BUDERUS

Wetzlar-völklingen

Saksamaal

Esindaja

R. Kuusner & K^o

Tallinn,

Tel. 309-73

Tartu m. 5

Tööriistade ja
konstruktsiooniterased

A. Adamka

Tallinn, Harju 26. Telefon 436-26

Suures valikus elegantseid
viimase aja uudiseid

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulustestega „TEATRIT“.

● Meie **kaerahelbed** ei oma kibedat maitset ega purune jahuks, kindlatesse pappkarpidesse pakitud.

● **KAERAHELBED** on tarvilikud kõigile vaimselt ja kehaliselt töötavaile isikuile. Eriti aega soovitatavad verevaestele, seedemisriikete all kannatavaile ja kõigile haigeile, kes vajavad kergeid toite.

● **KAERAHELBED** sisaldavad närvetoitvat vitamiini ja seea nad on parim loomulik vahend närvilisuse ja väsimuse kõrvaldamiseks

Suurveski

J. Puhk & Pojad

Kõige maitsevamad
toidud ja küpsised
valmistate tarvitades

taimevõid „ASTA“

S a a d a kõigis
toiduainete ja
delikatesskauplustes

Taimevõitehas „**OLIVIA**“

TALLINN, Volia tänn. 3, tel. 431-97

Teatrisõbrad celistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

Rasmus Kangro-Pool

Loojaist ja arvustajaist

Lähimale minevikule tagasi mõeldes ei mäleta meie juures hulga aja jooksul säärast sõjakust arvustajate ja arvustatavate vahel nagu nüüd. Midagi sissisõja taolist on lahti, kus vihaseimaks ründajaks on kirjanik ja näitleja. Loojad ajavaad sõrad vastu, et kas see ja see mees üldse on too õige mees, kes tema teose üle võiks sõna võtta!

Näitlejate hingelaad on nii, et nad pärast esietendusi kangesti ootavad retsensioone, aga kui need sõnavõttud ei osutu neile kõigiti meelepäraseiks, siis tehakse üleolev nagu pähe, et mis teab see või teine arvustaja üldse näitlemisest või näidendist, et „niisugust“ arvustust polevat üldse vaja, et rahva osavõtt olevat parimaks kunsti mõõdupuuks! Ühe etenduse arvustamise järele viidi üks niisugune lööginumber koguni raadio ringhäälingusse, kus külapoiss Joosep Toots naeris ja oma aru ja jõu kohaselt halvustas arvustajaid.

Kirjanikud on ka olupoliitikud ja kõnelevad täna nii, homme teisiti. Näiteks mõni neist asub kolleega teose hindamisel õigel seisukohal, et teose suur minek rahvahulkade juures ei märgi sageli veel selle üldist vaimset ja kunstikirjanduslikku väärtust. Kui ta aga oma asjus „õiendab“, siis vihjab ta elavalt nõksule, et küll publiku osavõtt hindavat kõige paremini ta teose väärtust!

Näib, et üldiselt loojad algul peaaegu anudes ja vesiste silmadega ootavad ja vajavad arvustajat (muidugi nimekamat arvustajat, kelle sõnal on kaal ja mõju) nende talendi tunnustajana ja eriti toonitajana. Kui see tunnustus ja toonitamine on antud, siis — talendiinimesed ja ka geeniused ei ole ju sageli kui inimesed kuigi arenenud mõtteilt ja südameilt — kõnnivad nad ringi nagu ilmutused kõues ja tormis, et mis maksab mu ees maailm ja mis maksab too arvus-

taja, kes ta edule kaasa aitas ja kelle vaikimisel mõnegi talendi-elevus jääks hulga kahvatumaks! Ma olen lemmik, olen teeneline, olen riigivanema auhinnatud — metsa arvustus, metsa vähimalt see arvustus, mis aupakkikult ei kiida ja mis kumardades kätt ei suru ka nende nähtuste ees, mis ebaõnnestuvad ega vääri lugupidamist!

Muidugi ei maksa kõige selle pärast kellegi meelt heita, sest elu õpetab, et nii nagu võim hakkab võimukandjatele pähe, nii ka talendi tunnustamine viib mõnegi eneskriitika virrvarri. Sellest on vaid kahju, sest niisugune sissisõda, nagu on praegu lahti arvustuse ja arvustatavate vahel, jätab a n d e inimestest kui südameharidusega inimestest kaunis halva maigu — muidugi kui me siin arvustusiks võtame vaid neid sõnavõtte, mis on tehtud parimast õigekspidamisest ja mille taga on kunstimeele taip. Aga võib-olla on vaja ka seda sissisõda, sest inimese kasvab paremuse poole, puhastub, kui saab südant tühendada.

Lubatagu mõningaid üksikasju.

*

Kui Henrik Visnapuu ja Richard Roht tegid 1914. a. „Momenti“ ja veidi hiljem „Rohelist Momenti“, siis võttis selle kahe nooruri üle sõna Fr. Tuglas kirjutuses „Üks moment paberist labürindis“. Tuglas ei saanud noorureid kiita ja leidis, et V. on liig vähe välja kujunenud, et temast võiks mingit kindlamat arvamist avaldada, ja Rohust ütles, et ta tegevat närviataaki paberile, kuid enamasti võitvat paber, sest närvid on nõrgad, paber aga esimest sorti. (V. Fr. T. „Kriitika VII.“) Mõlemad noorurid said tublisti noomida. Kuid Rohu juures tunnustas ta tema „metalliliselt kõlavat fraasi“ ja pidas mõnd kirjeldust harulduseks meie kirjanduses.

Mäletan väga elavalt, kuidas momentlased tol ajal põdesid ka üleolemist kõigest prahist, aga vesiseil silmi ootasid sellelt „prahilt“, et see neid ometi sõnagagi tunnus-

taks. Kui Roht tol ajal luges neid Tuglase kiitvaid ridu, rabeles ta rõõmust ja sädistas käsi hõõrudes: „Kirjaniku pass on mul nüüd taskus!“

Vaadake, nii me oleme: kõik ihkame oma loovale tegevusele tunnustamise passi taskusse. Keegi peab selle andma. Tavalise isikutunnistuse saab kergesti igäüks politseijaoskonnast, aga talenditunnustuse saamine on üksikute osaks ja see saadakse töö eest, mis algul sageli on üsna nõrk ja kuhu aegamööda sisse vilksatab mõni väärtomadus. Tol ajal V. ja R. olid üldiselt väga pahased Tuglasele, et see nende „suurt hinge“ ei mõistvat, aga R. oli lõpmata hea meel sellest raasukesestki, mis T. sulest langes talle tunnustamiseks. Veel samal aastal sõitis Visnapuu „Vabas Sõnas“ Tuglast, nagu ei oleks viimane suuteline „Momendi“ hindamiseks, kuid praegu nii V. kui R. vaevalt vist tahaksid momenditamist pidada millekski suureks väärtuseks.

Loojad tõttavad nüüd rünnakutega arvustajate kallale, et üteltu nad, mis neid õigustab arvustamisele, kust nad võtsid selle? Tahaksin ütelda, et just sellest samast elu kujunemisest ja isiklikest omadustist, kust tulid ka kirjanikud ja näitlejad. Tuhanded inimesed loevad raamatuid ja niisama paljud külastavad teatreid — kõigil on mõtteid ja hinnanguid loetust-nähtust, kuid igäühel ei ole need mõtted ja hinnangud selleks, et tahta tulla nendega avalikkuse ette, kuigi neis on palju väärtusi üldsuse jaoks. Teiste mõtted on jälle nii piiratud, et avalikkusele poleks neid tarvis — need on sageli aga nii kultuuri-püüdelised inimesed, et nad innukalt otsivad mõteterikkastamist neilt, kel seda rikkust on. Neist mõtterikkamaist, kui nad aastate kestes kogu tähelepanu konsentreerivad kunsti ja loomingu olemuse tundma-õppimisele ja seda heal meelel avalikkuse ette toovad, saavadki arvustajad, saavad niisama lihtsalt kui mõnest mõtterikkast inimesest saab kirjanik, elu tüüpide taipajast näitleja, vormide imetleja kunstnik jne. Muidugi igaihe vaimu ulatus määrab, kellest saab nõrk või tugev kirjanik, näitleja, kunstnik. Samuti on mõni tugev arvustaja, kuna teistes arvustajast ei saa ta vaimu ulatuse lühiduse ja kitsuse pärast kunagi väga mõõduandvat meest. Ma arvan, et arvustusele kui kultuurinähtusele nüüd kõige rohkem liiga teevad need, kes „kibedas õiendamises“ miinused üldistavad ühesse sõnasse — arvustajad.

Arvustusest edaspidi kõneldes mõtlen selle ala parimat arenemist meie üldise arenemise tasemel ega arvesta seda, mis sel alal tehakse esimeste sammudena, katsetena või muidu suleliigutustena.

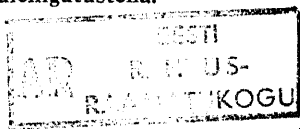
Siis võiksin küll rahulikult ütelda, et loomine romaani või novelli või luuletuse või näidendi kujul ei rikaista rahvaste vaimule sugugi rohem kui arvustuslikud sõnavõttud mitmekesiste eluavalduste ja ka kunstilise loomingu kohta. Mõtelgem meie kirjandus- turule, siis kultuuriliseks kasvamiseks ei ole vähema väärtusega see vaimupõlemine ja selle võtmise endasse, mis Tuglas on annud meile oma kriitilistes avaldustes, kui see, mis ta on annud kirjanduslikus loomingu. Ta on mõlemal korral täie tõsiduse ja täie süvenemisega olnud oma ülesannete juures ja hästi on ta esinenud nii ühel kui teisel alal — ühtede vastuvõtt ammutab ta vaimu ta kirjandusest, teiste oma aga ammutab seda paremini ta kriitilistest mõttekäikudest. Küsigem kord rahulikult, kumba tema vaimu avaldust oli rohkem vaja selleks, et meie rahvas sai tugeva vaimukultuurilise tõusu noorelaste päevil? Eks mõlemad. Aga kui minult küsitaks, kumma ala ta tehtud tööst mina päästaksin hukkumast, kui vaid ühe neist päästa võiks, siis päästaksin ma ta kriitilised kirjutused. Selle väätmise võimaldamiseks (kui teist ei saaks) laseksin ma hukkuda veel teistegi autorite mitukümmend ilukirjanduslikku teost, millest nüüd juttu tehakse meie kirjandusloos. Sest ilukirjanduslik vorm üksi pole väärtus, vaid see vaim, mille keegi esile toob ühes või teises vormis. Sellest tulebki, et on kirjandusteoreetiliselt eeskujulikke teoseid, mis on surnud nautimiseks, ja on samalt seisukohalt nõrku teoseid, mis aga tervet inimkonda haaravad. Ka arvustus, essee jne. on vorm, millesse võib valada vähe või palju vaimu selle järgi, kes seda vormi sisustab.

*

Meil on nüüd hoogu võtnud autorite „õiendused“. Kui läinud suvel H. Visnapuu „Tõivupuha“ ei läinud hästi, siis juhti arvustuses sellele tähelepanu, et ega's mineviku teatud vaimsused, usulisemüünilised sügavtunded, hinge sidemed loodusega jne. ei kustu muidu kui et nad, vähimalt sel kujul, lõplikult on haihtunud uutest põlvetest ja sellepärast on asjatu neid püüda surnust üles äratada vanas vaimus ja pealegi nii, et kogu too vaev kannab rohkem kuiva-kunstilist ilmet ja näitab, et autorgi pole neist elamusist olnud osasäämises.

Autor siis jättis kalastamise ja tõttas õiendama, et kuidas arvustus on olnud nii pime ja ka nii kasvatamatu, et on julgenud käe külge panna tema suurele pühale loomingu!

Millega see lõppes? Vaid sellega, et kurb oli vaadata autorit, et mis sa ometi seletad! Sest neis seletusis ei elanud mitte enam

avaralt ja vabalt mõtlev-tundev-ehitav-eluhaarav vaimu ja kultuuri hingestus, vaid mingi teeseldud kultuurilisus nende olupeelike järgi, kelle peale ta mõtles, kui vihjas, et ta ei olevat üksinda, vaid et ta taga seisvat kõrgemaid inimesi ja et tema puutumine tähendavat ka nende puutumist.

Kui kirjanikud püüavad toonitada, et arvustus on alati vähem väärtus kui nende looming, siis käesolev näide tõendab küll hoopis ümberpööratud tõe. Ja seda ei muuda ka niisugune poliitika, mis tänapäevast tegeleb, aga vaimu suigutab mineviku poole vahetamisega.

Kui M. Metsanurk kirjutas oma „C. R. Jakobsoni“ ja see tühja jooksis ning lava välja ei kannata, siis oli kindlasti arvustus suuremaks väärtuseks, kui ta eitavalt suhtus sellele näidendile juba kas või selle kultuuriloolise momendi pärast, et ei maksa nõrga ja vildaku ilutseva võttega viia piinlikku seisukorda selle mehe kaju, kellest meil on hoopis tõhusam ettekujutus. Kirjanikud ei peaks olema nii hellad, et nad haavaksid siis, kui nad peaksid endid läbi katsuma ja oma loomingut uuesti kaaluma, sest vaid viimaseis peitub tõeline väärtuste otsimine.

Hugo Raudsepp õiendab ka oma Tormilippude puhul küll ette ja taha. Ma mõistan, ta püüab oma head kavatsust õigustada. Kuid alati head kavatsused ei õnnestu ka kõige kaalukamail talentidel. Ei ole kahtlust, et „Lipud tormis“, mis on küll auhinatad, ei jää kirjandusloosse nii nagu jääb mõndki ta auhindamata loomingust. Õiendused ei aita midagi, arvustus sukeldus üsna teraselt selle teose tehtud olemuse ja leidis ka seda, kuidas autor ei suuda kodus olla hingeelu traagilisis küsimusis.

Sageli avaldatakse nüüd kirjanike poolt arvamist, et arvustus võiks kõrge olla peamiselt vaid siis, kui kirjanikud, s. o. loojad ise, kirjandust vastastikku arvustaksid. Sest kirjanik olevat kodus kõigis loova töö saladusis ja ta ei jäävat siis ei formaalseks kirjandusteoreetikuks ega ka muidu selleks mitte-millekski, mis olevat arvustajad.

Ma ei saa kuidagi pidada õigeks sellast arusaamist. Kui mõni luuletaja teeb hingestunuimaidki salme metsasaludest ja pääsusilmadest, siis on see kena ja väärtuslik. Aga see veel ei anna talle mingeid erilisi eeldusi selleks, et ta võiks suure oskuse ja sügava süvenemisega käsitella, kaaluda ja isegi mõista teisi vaimuvaldu, teissuguseid hingevärvinguid, mis on omased teistele kirjanikele. Sest teised haaravad oma teissuguse hingelaadiga, teissuguse tahteavaldusega, teissuguse temperamendiga, teissuguse vaimse ulatusega hoopis millegi muu järele, millest tol pääsusilmade

üle imetlejal ei ole sageli aimugi ei teadmiste mõttes ega ka aimamise mõttes. Et olla sügav looduse nautija, ilutse pilvede vaatleja, küla realismi dialoogidesse panija, jutustaja Jüri ja Miina vahekorra, ei vaja veel seda haritud inimest, seda vaimukultuuri igakülget tundjat, kelleks peab olema see, kes isehakanuna algab arvustamisega ja pärib tööga kaaluva kohta sel alal. Ma loen väga vildaku nähtuseks seda, ja pean seda rahva kultuurielule kahjulikuks halvaks egoismi hellituseks, et meil juba iga jutusepitseja suure iseteadvusega asub käsitlema kõiki probleeme, mis on vaimuloominguga ühenduses. Kirjandus ja üldse kunstid on vaimukäärimeste tuhandepalgelise avaldus, mis peidab eneses inimeste mõõtmatusi, ajavaimu väliseid mõjutusi, realiteedi surutusi, ajaloo paratamatusi, kustuvate ja tõusvate intuitsioonide lainetusi, olude tõukeid jne. jne. — seda kõike mõista, arvestada, kaaluda, käsitella ja hinnata tervikväärtuseks ei saa muidu kui peab sellesse kõiges süvenema teadmiste rikkuse abil. Meie nimekaimail arvustajail on seda vajalist rikkust kindlasti rohkem kui mõnelgi jutukirjanikul ja laulikul. Kui aga jutukirjanikest ja laulikuist nii mõnedki on pakkunud väärtuslikku kriitikat (Suits, Tuglas, Raudsepp jne.), siis mitte kirjanikuandest, vaid sellest teisest vajalisest arenemisest.

Uhele nähtusele tahaksin veel juhtida tähelepanu. Kirjanik kui oma piirides vaimuvärvinguga looja omab kergesti egoistliku takerdumise, et vaid see värving ongi kõige väärtuslikum. Sellest tuleb ta egoistlik sallimatus teislaadse loomingu vastu: ta ei talu seda ega saa siis ka seda nautida. Nii on tulnud nüüd, et kirjanikud ise kirjandust arvustades on oma kokkupõrkeis meie arvustuskultuuri nivood oma vastastikuste torkimistega mitmeti alandanud ja kõrvaltvaatajaid paneb see punastama. Inimesed tahavad olla vaimuelu päikesed ja kuud, aga laskuvad päris kirvesteks, kes otse ja seljatagant urgitsedes üks teist raiuvad, alavääristavad, sihilikult lööke kombineerivad, oma eduks kolleegadele jalga taha seavad jne. — just nagu tagahoovi elanikud, kel pole kõrgematest vaimuvõrudest aimugi.

Tänapäeva loojate ja arvustajate vahelises sissisõjas pean peamiseks süüdlaspooleks loojaid, kelle hellus on saanud hoogu kas või neist pisikesest tähelepanuavaldusist, mis neile valitsevalt poolt tunnustamiseks pidulikus meeolus on osutatud. Usun ja arvan, et meie vaimukultuuri arenemine liigub kõige õigemini edasi siis, kui me suudame looval töö ja arvustusel eraldi kõrvuti kasvada — Brandesed ei tule kirjanduseandest ja Goethed ei sünni arvustamisomadusist.

Voldemar Mettus

Teatriarvustaja muresid ja rõõme

Käesoleva kirjutuse pealkiri võib-olla tundub veidi liig üldistavana, nagu käiks ta kõigi teatrikriitikute kohta. Sellasena ta mõeldud ei ole, kuigi tahaksin oletada, et alljärgnevalt käsitletud mured ja rõõmud ei ole minu monopol. Ma koguni loodan, et kõik need elamused on saanud osaks nii mõnelegi teisele kolleegile teatriarvustuse alal, sest nad tunduvad mulle „normaalsetena“, selleks liig teatrikriitiku kutsega seotuna, et nad võiksid olla erandnähtused. Siiski jääb käesolev kirjutus äärmiselt subjektiivseks, ja kui ma kõnelen teatriarvustajast, siis ma mõtlen — antagu see mulle andeks — selle all esmajoones iseenast. Loodetavasti ei tee lugejale sellega leppimine liig suuri raskusi.

*

Teatriarvustajal on lavateose ettekande vaatamisel tegemist peaaegselt kolme teguriga: näidendi teksti, näitleja ja näitejuhiga. Käesolevas kirjutuses piirdume nende murede ja rõõmudega, mis tulenevad kriitiku suhtumisest neile tegurile.

*

Näidendi tekstile suhtumine on erisugune sellest olenevalt, kas asjaomase lavateose autor on elus või surnud, oma- või välismaa mees. Surnud autor ei või „tagasi suhtuda“, elav välisnäitekirjanik harilikult ei saagi teada, mida temast kirjutab eesti arvustus; neil juhtumel kriitiku suhtumine jääb ühepoolseks. Hoopis teine aga on lugu siis, kui on tegu elava eesti kirjaniku lavateosega. See on nii-öelda omaette peatükk.

Elava autori „tagasisuhtumine“ tervikuna või osalt mittetunnustava arvustuse puhul on muidugi väiksem mure. Mina isiklikult ei saa pooldada seda, et arvustatav — nagu see nüüd eriti kirjanduses moeks on saanud — vaidleb arvustajaga, ega ole ma seda oma üheteistkümnendaastase teatritegevuse ajal kunagi teinud, kuigi mõnel korral tuli end taltsutada, et mitte sulge kätte haarata vastuseks mõnele äärmiselt ülekohtusena tunduvale väitele.

Agas arvustusealusena astuda poleemikasse kriitikuga, see on lõppude-lõpuks taktitunde küsimus, kuidas aga jaataval korral seda teha, see on takti ja maitse asi. Takti inimesel kas on või ei ole, maitse ühele aga teatavasti ei vaielda. Nii et põhimõtteliselt öieti ei võiks midagi selle vastu olla, et arvustatav arvustajale „vastu hakkab“.

Vaevalt mõni arvustaja kardab poleemikat. Sageli ta ruumipuudusel ei saa kohe esimeses arvustuses anda kõigi oma seisukohtade põhjendusi, aga need põhjendused on tal loomulikult olemas, nii et ta neid tarbe korral võib ikkagi välja tuua. Poleemikas eriti ta peabki seda tegema, ja kui ta satub vastamisi tugeva vastasega, kellega on huvitav kahevoitlust pidada, kui see duell aitab selgitada üht või teist küsimust, ühe sõnaga, kui ta on ka suks asjale, siis võib temast tunda rõõmugi.

*

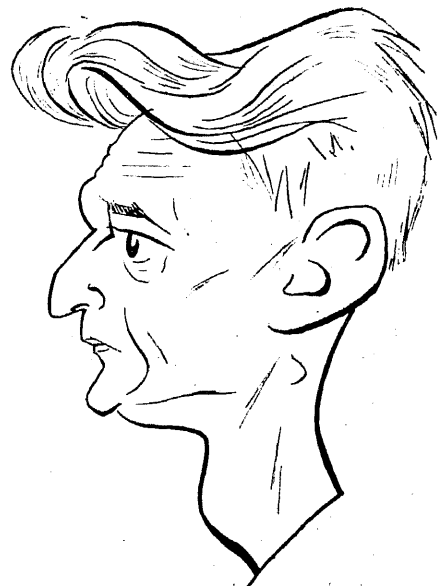
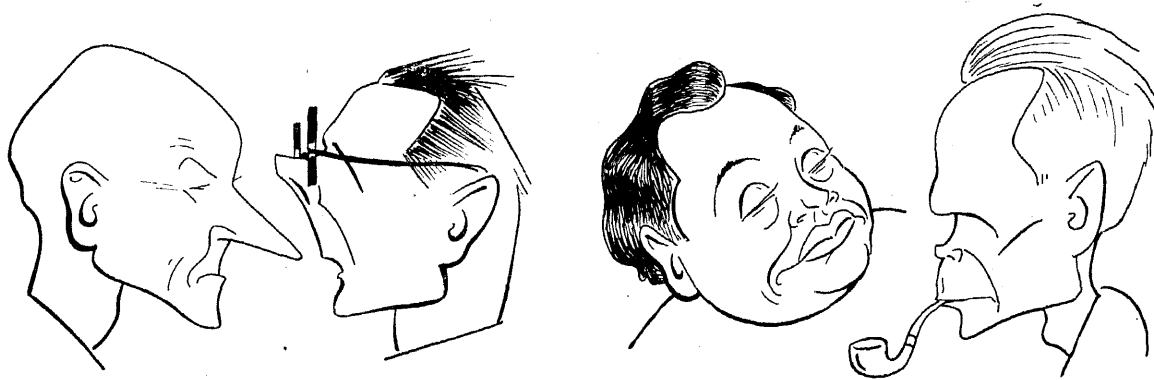
Mis aga on see asi? Kaugelt kõige enamil juhtumel tuleb arvustajal vaielda näitekirjanikega, märksa vähemal määral näitejuhtidega, peaaegu sugugi mitte näitlejaga. Lavakirjanikuga vaieldes aga ta peab väljas olema eesti näitekirjanduse taseme tõusu eest. See ongi too asi, mida ma ülal arvasin.

Ei ole see imeks pandav ega kirjanikele solvav, kui arvustaja oma poleemikas (nagu oma kriitikaski) asub kõrgemal seisukohal kui üksik näitekirjanik, kes leiab, et tema teost on vääriti mõistetud või et talle on ülekohtu tehtud. On arusaadav, et kirjanik armastab oma teost nagu oma last ja et ta selle eest välja astub, kui tema arvates „lapsel haiget tehakse“.

Sageli see armastus aga on ainult pime ahviarmastus, mis isa või ema silmis laseb ka vähearenenud võsul näida imelapsena. Ja kui siis veel tullakse suurte pretensioonidega, kui tahetakse kõigile selgeks teha, et „vaadake, mis tore poiss mul on“, siis on arvustaja kohus sellele selgesõnaliselt vastu astuda ja näidata, et ja mispärast see nii ei ole. Seda ta teeb selles lootuses, et nii asjaomane kui ka teised isad juba lähemas tulevikus sigitaksid poegi, mis ei ole mitte ainult oma vanemate, vaid ka kõigi ahviarmastusest pimestamatute rõõmuks.

*

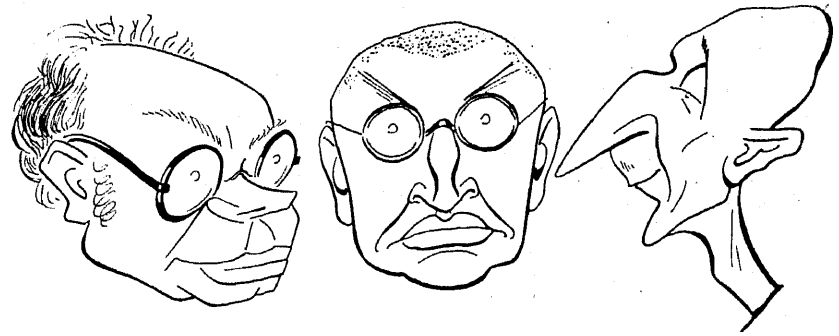
Meie näitekirjandus ei või kaevata „tühjade hällide“ üle, aga nende hällide sisu on kaugelt suuremalt jaolt säärane, et näitejuhil tuleb teda enne kui ta teda laseb pärisellu — lavale — põhjalikult ümber kasvatada, et ta oleks veidigi „inimese moodi“. Ja kuigi meil on häid „pedagooge“, ei õnnestu see kahjuks kaugeltki igakord, sest nii mõnigi ellu lastav poiss on väga raskesti kasvatatav. Ja kui me vaatame kogu seda „laste“ hulka, mis on alles „teel ellu“, siis näeme, et nende seas on nii kohutavalt palju oma arenemises mahajäänuid, et

PEALINNA
TEATRI- JA
KUNSTIARVUS-
TAJAID

Vasemalt paremale: Ar-
tur Adson, Voldemar
Mettus, Rasmus Kangro-
Pool, Eduard Visnapuu,
Artur Lemba, Theodor
Lemba, Leo Soonberg,
Hanno Kompus, Harald
Vellner ja Oskar Kur-
miste

Randel-Redo šaržid

nende vaesekeste jaoks tuleks õigupoolest asutada veel üks Koluvere hoolekandekool!

Arvustaja aga peab seda enam juhtima tähelepanu säärase „elluastujate“ puudusile, et nad ei ole mitte ainsad teatri poolt „kasvatatavad“. Teiste kohta aga maksab sama, mida vana Lichtenberg ütleb inimlastest: „Tark laps, keda kasvatatakse ühes narri lapsega, võib saada narriks. Inimene on nii täiustumis- ja rikundumisvõimeline, et ta võib mõistusest saada narriks“...

„Üleminekuvormelina“, mis meid „laste“ juurest jälle viib „isade“ juure, tarvitame veel ühe tsitaadi, kui ma ei eksin, Goethe sulest:

*Man könnte erzogene Kinder geboren,
Wenn die Eltern selber erzogen wären.*

(„Võidaks sünnitada kasvatatud lapsi, kui vanemad ise oleksid kasvatatud.“)

Vaimulase kohta see on veel suuremal määral kehtiv kui lihaste järeltulijate suhtes.

*

Kui arvustaja näeb, et tema märkusi on tähele pandud, et asjaomane näitekirjanik vähemalt püüab end veidigi ümber kasvatada selleks, et saata maailma paremini kasvatatud vaimusünnitusi, siis tunneb ta sellest rõõmu. See ei ole mitte mingi isiklik võidutsemine, vaid see on rõõm „asja“ kas või ainult millimeetritega mõõdetavast edenemisest.

On muidugi ka „raskesti kasvatatavaid“ näitekirjanikke — neid, kes ei suuda enam edeneda (nad võivad sealjuures ka üsna noored mehed olla), ja neid, kes ei tahagi end ümber kasvatada — ja milleks ka? Nad teavad ju ise kõike paremini, ning publik on niigi rahul (sageli küll ainult autor ise). Arvustaja aga asjata „norib“ nende kallal. Mõned oma liighelluses isiklikult solvunud dramaatikud koguni väidavad, kriitik suhtuvat halvustavalt kogu eesti näitekirjandusele — nagu moodustaksid nende meeste keskpärase (ja allpool seda) näidendid kogu meie algupärase lavakirjanduse. Neid ja sarnaseid etteheiteid ei saa muidugi tõsiselt võtta ega maksa end nende vastu kaitsta.

*

Suurimaks rõõmuks teatriarvustajale — nii näitekirjaniku, näitleja kui ka näitejuhi suhtes — on muidugi tunnustusrõõm. Kõige suurem on see rõõm siis, kui seda tunnustust võid ühe ja sama ettekande puhul avaldada kõigile selle kolmele peategurile, eriti aga siis, kui pakutav näidend on algupärane, olgu see nüüd kogenud vanema kirjaniku või andeka „debütandi“ oma. Säärast, kolmekordset tunnustusrõõmu võib harva nautida, aga siis ta on ka nii suur, et temast jätkub pikemaks ajaks. Säärane rõõm annab kriitikule ka julgustust ning õigust jääda oma nõudmiste juure, eriti meie algupärase näitekirjanduse taseme tõstmise suhtes. Kui vahetevahelgi näed, et

meie lavakirjanduse keskmine nivoo on isegi noorte autorite poolt märgatavalt ületatav, siis veendum üuesti, et su nõudmised ei ole kaugeltki nii utoopilised, nagu seda nii mõnigi keskpärane vaim näib uskuvat, veendum üuesti, et sul tõesti maksab võidelda eesti lavakirjanduse väärtuslikuma tulevikuga pärast, ning tärkab üuesti lootus, et seegi tulevik saab veel sinu silmade nähes meid kõiki rõõmustavaks olevikuks!

Kahju, et praegu mainitud kolmekordse tunnustusrõõmu osaliseks saad nii harva. Seda enam kahju, et kõige puhtamat rõõmu tunnend saavutuste puhul, kuna püüete tunnustamine pakub ainult rahuldust. Saavutusi aga on muidugi märksa vähemal määral olemas kui püüdeid. Ja neid saavutusi oleme üldiselt võinud registreerida enam näitleja ning näitejuhi tööväljadel kui näitekirjaniku omal. See aga, mida on pakkuda näitejuhil ja näitlejal, oleneb väga suurel — kuigi kaugeltki mitte alati otsustaval — määral sellest, millise aluse näidendi teksti näol neile on annud kirjanik. Kui see kuulub saavutuste hulka, siis võime täie õigusega teatri teiselt kahelt tegurilt nõuda saavutusi. Rõõmustavaid saavutusi aga saame näitlejalt ja näitejuhilt mõnikord ka siis, kui lavatõe tekst ise on jäänud ainult „püüde“ tasemele. Väga sageli aga säärasel juhtumil mõlemad eelpoolnimetatud tegurid ei saa meile pakkuda ka enam kui ainult püüdeid, ja siis peab arvustajagi pingutama, et oma sõnavõtus mitte liig kuivaks jääda. Väga suurt rõõmu see just ei valmista.

Kui nüüd pühendada tähelepanu eriti näitlejale ja kriitiku suhtumisele temale, siis võib siin jällegi konstateerida erisuguseid rõõme ja muresid.

On selge, et arvustaja peab olema erapooletu, vähimalt peab ta sinnapoole püüdma. See ei tähenda aga kaugeltki veel seda, et ta peab hindama ühe ala kõiki tegelasi — olgu need nüüd näitejuhid, näitlejad või näitekirjanikud — ühe ja sama mõõdupuuga. Osalt ta ei saa, osalt ta ei tohigi seda teha.

Ta ei saa seda minu arvates teha näit. siis, kui ta näeb mõnd „uut nägu“, ütlemele vaadates provintsiteatrit, mille tööd ta seni ei ole näinud. Säärasel juhtumil on „takistavaks“ teguriks juba muljete erisugune värskus, mis seda uut nägu ta silmis tõstab vähimalt lihi-keseks ajaks esile nende hulgast, kellega ta juba pikemat aega on harjunud. On rõõmuks arvustajale, kui ta siingi võib avaldada tunnustust kas ainult mõnele üksikule tegelasele või — veel parem — kogu talle uuele ansamblile. Teiselt poolt aga on väljastpoolt tulnud, suurema linna kriitiku tunnustav sõnavõtt ta värs- kete muljete põhjal suureks rõõmuks ja julgus-

tuseks asjaomasele ansamblile, ja et see asjaolu arvustajale endale muret teeks, seda ei saa just öelda.

Kriitik ei tohi arvustatavatele tegelasile suhtuda ühe ja sama mõdupuuga olenevalt sellest, kas need tegelased on juba annud suuri saavutusi või on alles algajad. Ta peab meistri suhtes olema nõudlikum kui õpilase suhtes, ja kui see meister ei võta end kokku, kui ta endaga rahul olles arvab, et temaga on kõik teisedki rahul, ükskõik kuidas ta ka ei sooritaks oma ülesandeid, siis peab talle seda ütlemä võimalikult selgesti. Teiselt poolt aga peab arvustaja nooremaid jõude, kui nad tema arvates on andekad, julgustama ja innustama, et nende tööerõöm kasvaks ja et nad püüaksid ikka kõrgemate saavutuste poole.

Kriitik peab muidugi meeles pidama sedagi, et meistri kunstiline defitsiit võib olla ka tingitud teatavast mõönast, nagu neid võib tähele panna iga kunstniku ja üldse loovisiku elus. Ta peab teadma, et noorte jõudude julgustamine ja järkjärguline tunnustamine peab sündima asjasse süveneva tahtiga. Kas ta kummalgi juhtumil ütleb just seda, mida oleks tarvis — täh. asjale ja isikule kasu toovat — see teeb arvustajale muret. Ja see mure ei ole igakord just väga väike.

Meil on meistreid teatrikunsti alal, kelle saavutusi võib peaaegu alati, kelle püüdeid võib alati tunnustada. On neidki meistreid, kelle hinges hõõgub jumalik säde, kes aga ise selle vahetevahel varjavad. Nende kahe liigi kohta ei ole raske sõna võtta, kuna seisukoht on igakord selge.

On aga neidki tegelasi, kes ei ole päris meistrid, kes selleks võib-olla kord veel saavad, kes aga siiski teevad täiel määral tunnustamisväärset tööd, ilma et nad sealjuures — eriti võrreldes „jumalikkude sädete“ omavate meistritega — ilmutaksid iseäralist värskust või haaravust. Sääraste tegelaste töö vaatlemisel kerkib arvustaja ette võrdlemisi sageli tondina küsimus: „Kas see ei ole mitte minu enda süü, et ma siin ei näe värskust ja haaravust? Kas ma ei ole juba liigselt määral harjunud selle või teise näitlejaga?“ See on suur mure, millest mõnikord on raske üle saada.

Säärasel juhtumil on arvustajale endalegi suureks julgustuseks ja rõõmuks, kui ta just niisuguste tegelaste kohta kuuleb või loeb mõne täiesti värske silmaga väljastpoolt tulnud asjatundja tunnustust ja ülistustki — tulgu see nüüd pikemat aega välismaal viibinud eestlase või välismaalase poolt. Ning julgustust vajab arvustajagi, on ju temagi „ainult“ inimene.

*

Nende suurte murede ja rõõmude kõrval võib näitlejale suhtumine arvustajale tuua ka vähemaid. Näitlejagi on endastmõistetavalt ainult inimene, ja sageli mitte just väga suure-

jooneline. Meil — nagu arvatavasti igal pool mujalgi — on vähe neid näitlejaid, kes seda kunagi pahaks ei pane, kui sa neile ühel või teisel põhjusel suhtud kas või osaliselt mitte-tunnustavalt.

On neid, kes seda otse välja ütlevad, on neidki, kes seda „annavad tunda“, ning on kolmas liik: need, kes küll on pahased, aga end siiski taltsutavad ja püüavad mitte märgata lasta, kuidas nad „tagasi suhtuvad“ arvustaja seisukohavõtule. M. s. see ei õnnestu neile kunagi päriselt, sest ei ole halvemat näitlejat elus kui elukutseline näitleja ega ole parimad „elunäitlejad“ kunagi tulnud lavanäitlejate hulgast. Kui nüüd säärane pahane näitleja püüab end kätte võtta, oma solvumist tagasi suruda või koguni temast üle saada — mis on muidugi väga tunnustatav — siis vähegi peenetundeline arvustaja märkab ikkagi teatavaist väikesist, aga paljuütlevaist sümptoomest, et temale suhtutakse tagasi suuremal või vähemal määral „nohuselt“, eriti muidugi, kui pahane tegelane on naine.

Kui see aga juhtub olema mees, siis selle kindlaimaks meeleolu baromeetriks on ta naine — kui ta on naisemees — või selle puudumisel teine sellele mehele erootilisel lähedalseise naisolevus, kes, sageli tahtmatult, millimeetrilise täpsusega näitab meestegelase meeleolu „seisu“ — kas paistab päike või kas võiks oodata tormi, kas valitseb madal- või kõrgrõhkkond. Kuidas (mõnikord ka kas) sinu tervitust vastu võetakse, kuidas lastakse oma kätt suruda või surutakse sinu oma, kuidas hetkeks või pikemaks ajaks muutub kehahoiak või silmade ilme, kui ootamatult kerkid „baromeetri“ ette — see kõik on nii paljuütleb, et kõik sealjuures ütlemata jäävad sõnad ei suudaks anda nii selget pilti, kui neid peaks öeldama. Need pisitählepanekud, mille „registreerimine“ ja neist järelduste tegemine ei nõua mingit vaeva, vaid mis paistavad silma säärase plastilisusega, nagu oleksid sa selgeltnägija, on psühholoogiliselt äärmiselt huvitavad, sageli löbustavadi, mõnikord aga ka mitte just suurt rõõmu pakkuvad, kuna nad sünnitavad pettumusi — on ju ikkagi teatav liik inimesi, kellelt sa „seda ei oleks oodanud“...

Oma ja loodetavasti teistegi rõõmuks ma võin siiski öelda, et kõige vähem valmistavad sääraseid pettumusi just tõesti esmajärgulised näitlejad, nii ande kui tööinimesed, seda vähemal määral, mil nad ise on tööinimesed, sest neil on küllalt enesekriitikat, nad nõuavad ise endilt palju ega ole neil midagi selle vastu, kui seda neilt nõuavad teisedki — kusjuures muidugi on eelduseks, et need „teised“ on asjatundjad. On neidki näitlejaid ja näitejuhte, kellele selles suhtes ei saa teha vähimatki etteheidet. Neid aga on väga vähe. Ja sellest on kahju...

*

Eelmises lõikes käsitatud muresid ja rõõme teatrikriitiku elus ei olekski, vähimalt ei oleks säärasel määral, kui ei oleks olemas teatritegelaste ja -arvustajate vahelist isiklikku tutvust. Suur- ja mammutlinnas on see kujuteldav, et kriitik ei tunne isiklikult ühtki neist näitlejaist ja üldse lavategelasist, kelle töösaavutuste arvustamises seisab ta kutseülelance. Ei ole siiski päris usutav, et ta tõesti ei tunne ühtki neist nimetatud tegelasist. Meie oludes ei ole säärane eraldumine hästi mõeldav ega ole seda kellelegi tarviski.

Mõnele noorele arvustajale — nagu omal ajal mullegi — võib see isiklik tutvus siiski saada probleemiks ja valmistada muret. Mõtetel, et on parem, kui sa ei tunneks kedagi lavanimelisest, sest siis nagu oleks kergem jääda objektiivseks ja erapooletuks. Varsti siiski taipad, et see eraldumistahe on õieti põgenemistahe, mis põhjeneb teataval argusel. Varsti taipad ka mitte ainult mõistuse, vaid kogu oma olemusega, et objektiivsusel ja erapooletusel ei ole mingit tegemist isiklikul tutvusel või mitte-tutvusel, ja sa vähimalt püüad ka sellekohaselt talitada.

Arvustaja isiklik tutvus, teatriinimestega on minu arvates koguni soovitatav, muidugi mitte daamidega flirtimise mõttes, vaid nende inimeste, eriti aga näitlejate, hingeellu süvenemise huvides. Arvustaja peab põhjalikult teadma, kuidas arvustatav loob, milliste raskustega on seotud ta loomisprotsess, milliseid muresid ja rõõme valmistavad talle see protsess ja selle tulemused. Alles siis ta võib täie teadvuse ning asjatundmisega täita oma kriitikukohustusi, alles siis ta võib olla täiel määral objektiivne.

Jällegi ei tähenda objektiivsus seda, et arvustaja peab kõiki tegelasi kohtlema lähtudes tingimata ühest ja samast mõõdupuust. Alles tundes võimalikult põhjalikult teatritegelast kui kunstnikku ja inimest ta teab, kuidas ta üldasjale ning isikule kõige enam kasu toovalt võib seda öelda, mida ta ütleva peab. Ta peab seda tegema nii taktiliselt kui vähegi võimalik, aga see ei tähenda muidugi seda, et ta oma lautust igakord peab avaldama õrnalt ja tagasihoidlikult ning paitavalt. Ei, nii mõnigi kord peab ka üsna tublisti pähe andma, tarvitama õige teravaid sõnu, et see oleks vähimalt hoiatuseks neile, kellelt võib tulevikus karta pähesaajale inkrimineeritavate „pattude“ kordamist. Rängimad patud aga on andekate lohakus, maitse- ja taktivastased eksimused, mõõdutunde puudus ning teatrist eemalseivate elementide lavale toomine. Kui arvustaja neil aladel oma „päheandmisega“ kas või pikapeale midagi saavutab, võib ta õigustatult tunda rõõmu, sest siis ta teab, et ta on jõudu mõõda kaasa aidanud meie teatriasjanduse üldise taseme tõstmisele.

*

Juba Lessing nõuab arvustajalt, ta osaku eksimatult vahet teha, mis teatavat lavastust vaadates ning hinnates tuleb panna autori, mis näitleja arvele. Kolmandana tuleb süüa juure muidugi näitejuht.

Selle nõudmise täitmine on nii mõnelegi arvustajale mureks. Õigustatud ta ju kahtlemata on, aga kuidas on lugu tolle „eksimatusega“? Kindlasti Lessing siin nõuab võimatut, eriti kui veel arvestada näitejuhti, keda ta küll ei nimeta, kellela aga vähimalt nüüdisajal ei ole kujuteldav ükski lavastus.

Isegi parima lavaasjanduse tundja, koguni pikaajalise teatritöö-praktikaga arvustaja võib eksida praegu käsitletava nõudmise täitmisel — nagu m. s. iga teinegi teatriinimene, kes ei olegi kriitik. Me teame, et teatritöö on kollektiivne töö, kus igaüks oma alal töötab suure terviku saavutamise huvides. Sealjuures aga võrdlemisi sageli need alad haaravad üksteise sisse. Piltlikult võiks seda näit. nii väljendada, et kõik, mis seisab näitejuhi täiuslikus ja „lõplikus“, siiski proovide ajal esietenduseni, mõnikord ka pärast seda, parandatavas ja täiendatavas režiiraamatus, ei olegi näitejuhi töö. Näitejuhi poolt, oletame, oli ette nähtud teatav käik või üleminek. Asjaomane näitleja aga „tunneb“, et see üleminek talle ei sobi, ja teeb oma poolt teise ettepaneku, millega näitejuht ka nõustub. Või näitleja täiendab — lavastaja nõusolekul muidugi — oma poolt režiidi.

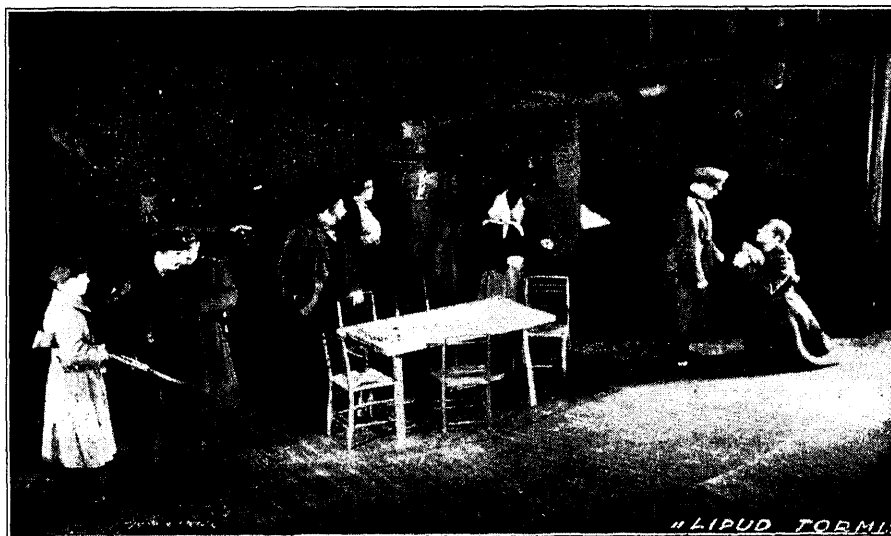
Selleks paar näidet. „Elu aabitsast“ estoonlyaste ettekandel on mulle eriti plastilistena meele jäänud paar paljuütlevat pisiasja Topaze'i ja Suzy vahelisest „suurest jutuajamisest“. Kõigepealt see, kuidas Topaze (Lauter), kui Suzy (Villmer) talle pakub veini, selle asemel, et võtta klaas enda kätte, läheneb oma huultega, et juua Suzy käest hoitavast klaasist. Teiseks see, kuidas Suzy suudleb Topaze'i habemeotsa. Leidsin, et need on päris geniaalsed finessid, ja panin nad endamisi näitejuhi arvele. Pärast etendust „E. aabitsa“ tegelastega juttu ajades aga sain teada, et need tabavalt iseloomustavad peensused on Villmeri ja Lauteri eneste poolt leiutatud.

Üks näide mu enda praktikast. Oli käimas „Põikpea taltsutus“ eelpeaproov. Jõudsime selle stseenini, kus Petrucchio teeb Katariinale selgeks, et neile vastutulev vanamees ei ole mitte rauk, vaid noor mees. Seal äkki Petrucchio teener (R. Ratassepp) minu kui näitejuhi suureks, aga meeldivaks üllatusseks nagu oma isanda sõnade kinnituseks tõtab kahe laalilaotatud kõega üles vanamehe pika mantli otsa, justkui kannaks ta daami šleppi! Jällegi äärmiselt suur leidlikkus. Võtsin selle täienduse kahel käel vastu ja märkisin ta kohe oma režiiraamatusse. Arvustaja oleks selle peenuse minu arvele pannud, nagu mina omal ajal — kuigi mitte kriitik olles — panin tolle habemeotsa suudlemise jne. režiisööri arvele. Sageli jälle pannakse näitleja arvele see,

H. Raudsepa näidend
 „LIPUD TORMIS“
 Estonias

Lavastus — A. Lauter,
 dekoratsioonid — V. Haas.
 Üllalt alla: stseen 1. p. —
 Siberis; stseen 2. p. — sõit
 kodumaale; stseen lõpp-
 pildist — „Hellenurme“ talus

mis suuremalt jaolt on näitejuhi teene. Näitejuht ei või meie ikka veel võrdlemisi kiiret tööd nõudvais oludes näitlejale kätte anda kõiki ta osa nüansse. Aga siiski võib juhtuda — ja ongi juhtunud — et imetled peaaegsali e äärmiselt varjundirikast mängu, pannes seda peaaegu sajabrotsendilisel tema arvele, pärast aga saad teada, et asjaomane näitleja on viimase proovini olnud õnnetu, isegi nutnud, et ta ei saa osaga hakkama, ja et nüansid tuleb peaaegu sajabrotsendilisel kirjutada näitejuhi kontosse! (Ümberpöörduvalt võib mõni noor näitleja sind üllatada sellega, et peaaegu kogu ta üleminekuterikas mäng on õieti tema enda „juhitud“ — on juhtunud selliseidki asju...)

Säärased eksimused on alati võimalikud ega maksa neid kuigi traagiliselt võtta eksijaile ega neil, kelle arvel on eksitud.

Kas tohib neid eksimusi võtta ettekäändeks, et arvustajale teha etteheiteid, eriti „asjatundmatuses“?

Vastame väikese võrdlusega.

Ütleme, kriitik on kompetentselt arvustanud Shakespeare'i teoseid. Oletame nüüd, et äkki ümberlukkamatult tehakse mõnelt teiselt poolt kindlaks, et mitte Shakespeare ei ole kirjutanud „Hamletit“, „Macbethi“ jne., vaid hoopis teine mees. Kas tohib nüüd kriitikut süüdistada asjatundmatuses? Muidugi mitte, küll aga, kui just tahetakse, teadmatuses. See teadmatus aga on väga tähtsusetu, sest uus kirjanikunimi ei muuda arvustaja seisukohavõttu teoste kohta. Et aga „Shakespeare'i teosed“ on loonud Shakespeare'i teoste autor, tohiks olla kaunis ümber-

lukkamatu. Ja seda arvestab kriitik, olgu autori nimi milline tahes...

*

Umbes nii (iga võrdlus ju veidi lonkab) on lugu ka ülalpuudutatud kriitiku „asjatundmatusega“. See aga on arvustajale vaid väikeseks mureks. Mina isiklikult leian, et säärased üllatused annavad koguni veetlust juure kriitiku kutsule. Sa arvad, et tunned teatritööd teoreetiliselt ja praktiliselt hästi, aga ometi juhtub vahetevahel sääraseid ootamatusi!

Selles küsimuses aga, mis panna autori ja mis näitleja (+ näitejuhi) arvele, üllatusi ei tule — aga kas ma siiski ei eksi? Kas ei ole mitte olemas autoreid, kes ei taipa või ei taha taibata, et nende teksti kas või osaline „läbilöömine“ ei olene sageli niipalju sõnastusest endast, vaid sellest, kuidas seda teksti „serveeritakse“? Ja on ikka veel näitlejaidki, kes näitekirjaniku mõnele lausele osakssaava aplausi panevad silmi pilgutamata enda arvele. Kuid ega säärased arusaamatused vist enam ole arvustaja mure. Rõõmu nad talle muidugi ka ei valmista.

*

Oleks öelda veel nii mõndki — kas või näit. neist muredest, mida valmistab arvustusele õige ja võimalikult tabava sõnastuse otsimine, või neist rõõmudest, mida toob endaga kaasa õnnestunud arvustus — sest kriitikagi võib õnnestuda või ebaõnnestuda, täpselt nagu, ütleme, lavastus — aga ma lubasin ju püüdnud teatri kolme peateguriga (arvestamata publikut). Ja sõna pidama peab ka teatriarvustaja.

Adolf Mylius

Teatriarvustus

Kui arvustamine ja arvustuste kirjutamine tähendab seda, et arvustaja teadmise ja õigust teha tahtes, Jumala armust lahtiste silmadega ja kuulvate kõrvadega, tundliku südamega ja sine ira et studio (parteilikkuseta, erapooletult) on kõrgema kohtukoja liige, kes ühtlasi seisab ülemvahil kunstitempli ees, et see ei väärataks ega saaks rikutud, mitte väetiks ja armetuks ei jääks, vaid et see igavese tõe ja ilu kirjutamata seaduste järgi kultuurinimese hingest ärataks puhast ja tumestamata vastukõla — siis muidugi on see sügava tõsidusega amet, mille täitmiseks küll paljud end tunnevad kutsutud olevat, kuid milleks ainult vähesed võiks välja valida. Seepärast on tõesti aateline arvustaja — minu kogemuste ja kindlate teadmiste järgi — kõige haruldasem nähtus nende

tegurite hulgas, kes kunstis tegelevad ja kunsti edustada tahavad.

Arvustus, mis ühtlasi peaks seisma inimsuse kõrgusel, on kahjuks kõikide meelevalla all, sest ta on asutus meie kunstielus, mis ei kuulu mingi seaduse, mingi korra, mingi autoriteedi ega kõrgema instantsi alla; tal on küll kohuseks alati aadete teel viibida, ta ei suuda aga siiski maist muda endast eemal hoida.

Teatril on tegemist kahesuguse arvustamisega: kirjandusliku (näidendi üle) ja näitelavalise (ettekande üle) arvustamisega.

Esimene on rahulik, täiesti läbikaalutud töö vaikses kambris; viimane — ja sellega on näitlejail peaaegsali tegemist — luuakse kas heas või halvas tujus õhtuse meeoleolu järgi ja tuuakse sagedasti liig ruttu ja pealiskaudselt maailma ette.

Kui nüüd arvustamisest juttu teha, siis teki-
vad tungivad küsimused keelele: Kes on arvus-
tajad? Mil viisil nad on selleks saanud?

Kui ma kõiki neid oma vaimusilma eest la-
sen mööda käia, kes rohkem kui neli aastaküm-
met on kaalu ja mooka minu ja minu seltsiliste
peade kohal keerutanud, siis jõuan ma õige
kurvastavale lõppotsusele: ainult kümme prot-
senti kõigist neist olid küpsete peadega, asja-
tundjad teadusmehed, kirjanduslikud kapatsi-
teedid, kelle autoriteetlikkuse alla end heamee-
lega ja häbita võis painutada; kuid ülejääoud
üheksakümmend protsenti, iseäranis väikestes
linnades, olid enamasti noored algajad kirjan-
duses, inimesed, kes veel õieti ei teadnud, kus
ja kas nad kord maale saavad või lähevad huk-
ka, ja kes siis sellepärast uskusid õiguse ole-
vat just sel põllul oma esimesi hülgavaid ja
sagedasti õige teravaid kannuseid teenida. Nad
algasid alati enamasti sellega, millega kirjan-
duseinimene õigupoolest peaks lõpetama: par-
nassil kaitsjad olla, ilma et nad ise midagi ära
oleksid teinud või korda saanud, sest vanas
Hellases oli kohtuniku amet ainult vanemate
ja kõige targemate eesõigus.

Mis kasu või kahju on sellasest teatriarvust-
tusest? Et sagedasti õige noor ja valmimata
teadmistega arvustaja ainult väita tarvitseb,
tõendusit toomata, et ta alati ja igauht tohib
tabada, ilma et tema objektil kunagi võimalik
oleks end kaitsta, siis on arvustaja seisukord
ikka ja alati äravõitmatu. Ei ole siin ka palju
imestada, kui ta aegapidi endale Jumala sarna-
sust ette kujutab. Selle juures unustab ta aga,
et ta ka on ainult inimene, kes iialgi ei ole
kindlustatud isiklike mõjutuste — sümpaatia ja
antipaatia — vastu, et ta hea- ja pahatahtlik-
kust oma sisetundeist iialgi täiesti kustutada ei
suuda. Minul on kogemusi: mida noorem ja
värskem on keegi oma ametis, seda teravam ja
isiklikum on ta; mida vanem ja kogenum, seda
pehmem ja lihtsam on ta arvustus. Ja ma olen
ikka ja alati näinud, et mida toorem ja vasti-
kum oli arvustus, mida pikantsemalt pipardatud
isiklike kallaletungimiste, mõnituste, iroonia ja
n.-n. vaimurikaste pistete poolest, seda rohkem
usinamalt ja kestmalt räägiti selle üle. Ka
isiklik, võiks ütelda kodanlik, läbikäimise vahe-
kord ei ole sagedasti mõjuta arvustaja soojuse
kraadiklaasile. Ja ma pean seda — hiljutisest
seltsimeeste koosolekul otsustatud keelust hooli-
mata — mitte kahjulikuks ehk ebasammuks,
vaid ennem orienteerivaks ja tululikuks, kui ar-
vustaja aegsasti ka näitleja isikuga teeks tege-
mist, et ta teda tunneks, tundma õpiks; siis on
ta ehk sunnitud selle tööd hoopis teisest vaate-
punktist silmas pidama. Ta õpib näitleja sise-
mist inimest, vahekorda mängu ja olemise vahel
alles siis tundma, kui ta näitlejat „isiklikult“
tunneb ja hindab. See ettepanek on igatahes
cum grano salis (ettevaatusega) mõista, sest
praktilisel läbiviimisel tekiks selle vägeva sule-
koljati pärast alatu võiduroomamise ja vilets ar-

mualuseks-saamise püüdmise hädaoht teatri-
elus.

Minu arvates kirjutatakse üldse liig palju ar-
vustusi. Igas linnas, iga leht, iga hommikul ja
õhtul, peaaegu iga näitleja kohta kirjutatakse
midagi. Nii meeldiv kui see ka on teatritele,
on seda siiski natuke palju ja seepärast ei tule
ka sellest alati head. Sagedasti oleme näinud,
et ühe ja sama etenduse üle viis või rohkem
mitmesugust lehte näisama arvurikkalt ja dia-
metraalselt vastukäivaid otsuseid lugeda pakku-
sid. Millest peab siis näitleja selles quot ca-
pito, tat sensus (kuipalju päid, niipalju mõt-
teid) kaoses end juhtida laskma!? See võib ai-
nult segadust tuua, araks teha, kõige paremal
korral kõrkuse ja upsakuse kōdile kasulik olla.
Üks olgu ainult kuningas, tahaksin vastata,
kuid ta olgu väljavalitu! Kõik teised, kelle märgu-
sõna on kahjaks mitte „mis meie kirjutame“,
vaid „kuidas meie kirjutame“, võiksid oma sule
ilusasti parem tuppe jätta, või kui just igal tin-
gimusel teatri üle kirjutama peab, siis peaks
juba leppima lühikese selgitava referaadiga.

Kord võeti päevakorrale mõte, kas mitte in-
telligentne näitleja ei võiks kõige paremini täita
arvustaja kohuseid. Suur pluss on ju sel et-
tepanekul küll, ainult tahaksin kitsendavalt lisa-
da: o l n u d näitleja. See kõlab küll võib-olla
endakütmiseks, kui ütlen, et näitleja ükski tun-
neb meie kunsti seesiselt ja väliselt, ta on,
mööda minnes ütelda, ainuke kutseline tehniline
meister selles käsitöös, näitleja loomisetöö aine-
lise külje tundja, mis õhtusel tulevalgel saged-
asti väga otsustavat osa mängib, millest tsunf-
tilistel arvustajatel harukordadel ei ole kõige
vähemutki aimu. Aga näitleja kui arvustaja?
Ma olen selle juures veidi pessimistlik, ja malle
tuleb tahtmata meele kits, kes pannakse kärne-
riks. Ja siiski suudab ainult näitleja-arvustaja
oma kogemuste ja läbielamiste tõttu sellest kiu-
satusest ja nõidusest võitu saada, mis harili-
kult sulemeest kütkestab hea ja tänuuliku osa,
halva ja tänamatu osa vahetegemises. See on
juba üldine valus tõde: arvustus tunnistab ena-
masti selle kõige suuremaks kunstnikuks, kes
kõige paremaid osi mängib. Et endale näitleja
kogemusi omandada, peaks arvustaja näitelava
praktilise kooli läbi käima. Ta peaks ka kord
ometi sellest harjunud kombest loobuma, kohe
esimese etenduse järele arvustust kirjutada, või
koguni seltsamal õhtul. Arvustaja peaks män-
gu vähimalt kolm korda enne vaatama — (ja-jaa,
minu härrad, arvustamine on ka töö ja mitte
noobel passioon) — ja siis alles kirjutama.
Publik jõuab oodata ja näitlejad harjuvad. See
oleks väga suureks edusammuks mõlematele
pooltele.

Näitleja ei tohiks iialgi teada, et ajakirjandus
teatris viibib. Teadmine, et täna on ajakirjan-
dus platsis, äratab näitlejas teatud ärevuse. Ta
tunneb end suurekstegeva klaasi all olevana.
Tal on nii-ütelda tundmus, nagu oleks ta märk-

lauaks, millele igauks tohib lasta. Näitleja kunstitöö ei ole mitte surnud objekt, mis iga õhtu ainult tulevalguse ette viiakse; näitleja kunstitöö — on ta ise, täiesti isiklik, kõigi väliste ja seesmist mõjuavalduste all kannatav. Niisugustel õhtutel tahab ta isäärans hästi mängida, nõnda-ütelda üle oma varju hüpata, ja satub kergesti osast ülemängimiseni, neile, kes midagi muud tähele ei pane kui seda, et näitleja julgeb näitelaval komöödiat mängida, ehk jälle jääb teistele, kellele ükski näitleja oma osa küllalt täiuseni ei suuda viia, osast palju võlgu ja puudulikuks. Näitleja tunneb ja kardab neid kütte parketis ega tea lõppude lõpuks, kelle meele järgi ta peaks tegema.

Arvustusega kohut käia on ikka täbar asi. Emba-kumba, kas „viletsuste merel“ vastu hakata — kõige raske ülekohtu ja kibedate haavamiste, mitte harva ettetulevate teotuste vastu, mis näitlejale osaks saab arvustuse poolt, või näitleja hakkab visiitide ja kokkupuutumise puhkudel arvustajale kiidusarve puhuma, kui palju ta arvustajale tänu võlgneb kõige „heahtlikkuse“ ja „abi“ eest ja sellega, ehk küll õigusega, kuid siiski alatu abinõuga, odavalt captatio benevolentiae (ettekavatsetud heatahtlikkus) maksma pannakse.

Et hõorumine vastu ohakaid haavad sagedasti ainult valurikkamalt verd jooksmata paneb, vaikib suurem jagu näitlejast tasa ja targu edasi; — ei taheta vahetada kellegagi rikkuda. Nii jäävad paljud kõlkuma usu ja kahtluse, lootuse ja ahastuse vahel, suurem osa tunduvalt oma iseloomu rikkudes, igaveses teadmatuses — ja võib-olla just sellepärast õnnelikena — minnaks vastu oma kuulsuseta lõpule.

Kui mina, kes ma õige pea oma viimseid ringid selles pikas ja takistusrikkas võiduajamises selja taha jätan, nüüd korraks peatun ja tagasi vaatan pöördkohani, kust seda teed algasin, selgelt ja puhtalt ja tõega, kui ma, nõnda ütelda, seesmiselt ja väliselt asjaolust kõrgemal seistes, võrreldes vaatlen ja meele tuletan kõiki neid väikesi ja suuri, häid ja halbu teatreid, kus ma mängides üle lava olen sammunud; oma vaimusilma eest vana ja noore näitlejate kaardiväe mööda lasen marssida, suuri ja väikesi, mehi ja naisi, õnneosalisi ja igavesti tundmatuks jäänud geeniusi; kui ma haledustunde värinal kõiki neid lahinguvälju silmitsen, kus nii paljud on pettumust tunnud, komistanud või koguni lamama jäänud, ülekohtuse arvustuse läbi sagedasti juba eos surmatud, teiselt poolt jälle neid hulki näen, kes osavalt on mõistnud, —

mitte harva kõmulise ajakirjandusliku reklaami läbi — peadpööritava kõrguseni tõusta; arvamata need lugemata teatritükid, milles sagedasti tugev talent, tugeva võimisega, kuid vormi poolest arenemata, nagu timukakirve läbi juba esimese ettekande järele unustuse-orkusse heideti, — siis paistab mulle nendest metsikutest korra ja kombeta orgiatest, mis alaväärtuslik vastutustundeta „arvustus“ päev-päevalt nuhtlemata võib pidada, ainult harva kord ka haruldane pilt nagu läbi udu jõuetust, keda arvustus on tugevaks teinud ja oma jalgele ajanud, õkitajast, kelle ta on kõnelema õpetanud, pimedast, kelle ta on nägijaks, arglikust, kelle ta on kangelaseks teinud. Selle arvutu hulga peale, kes teele armuta maha on jäänud, ei mõtle tänapäev enam keegi. Kokku võttes näeksime, et kõige patu ja ülekohtu hekatombide peal õitseb ajuti mõni üksik edulilleke. Arvustus, nagu seda suures läbilõikes kirjutatakse, võib lõpmata kahju sünnitada ja ainult vähe kasu tuua.

Tõsine, võidurikas anne ja võimine murrab lõppedu lõpuks iseenesest läbi, ja kõige parem ja otsustandev arvustaja on — jumalale tänul — siiski publik oma tervete meeltega: kunstniku maapealse draama chorus ütleb lõpuks otsustava, jääva tõesõna. Ma tuletan meele ainult neid suuri hiiglanimesid, keda me kõik tänutundes surematute hulka loeme. Kui oleks nende kohta tolaeagne arvustus maksvaks jäänud, nad oleksid ammugi surnute hulgas.

Ja kui paljudel näitlejail, kes õige kaugele on jõudnud, ei ole sagedasti arvustuse poolt kõik anded maha salatud?! Ma ei taha siin sugugi juttu teha neist ostetud, kirjult säravatest arvustuse liikidest, mis kui kihvtised söödiktained kunstipuu küljes oma hävitavaid ja korravastaseid tegusid kunsti vastu ette võtavad. Oleks arvustus tõesti ja tõeliselt puhtuse kõrgusel seisv asutus meie kunstielus, nii nagu ma nende ridade algul otsekohevalt oma tõetunde järgi nimetasin, kõige kõrgem kohus, siis oleks ta meie nõiapeegel, mille järele iga õiglane näitleja käe välja sirutaks, et ennast ja oma tahtmist ja võimist selles nagu pilti vaadeldes võiks võrrelda; oleks kindel juhataja õigele teele, õpperaamat, milles näitleja kui entsüklopedist iga loodavat osa ainult järele vaadata tarvitseb.

See on siht, mis on veel õige kaugel, aga kat-sugu igauks jõudumööda selleks kaasa aidata, et me selle kord saavutaksime, siis võime ja tahame ka meie arvustuse kasulikkusest rääkida.

Näitlejad ei nõuagi muud suuremat — sest siis pühitseksime „oma kuldset ajastut“.

Kauneid kevadepühi

soovime kogu teatrirahvale ja kõigile oma sõpradele-lugejale ja kaastöölisile!

„Teatri“ toimetlus

„VANEMUISE“
uusimaid lavastusi

1. A. Adsoni „KARU LAHEB
MEE LÖKSU“
2. P. Abrahami operett
„DŽAINA“
3. M. Pagnoli „Phaeton“

Arvustaja oma arvustajaile

Minust on viimasel ajal liigagi kirjutatud, et aga tänapäev on ainult liigne paras, siis kirjutame veel kord. Küll ei tee küllale vaeva!

Mulle heidetakse ette, et olen asjatundmatu, seepärast pealiskaudne; et olen erapoolik, seepärast ülekohtune; et olen arendamatu, seepärast ideeliste ja kunstiliste välja-vaadeteta; et olen nõritseja, seepärast kahjulik; et olen esteetitseja, ilutseja, seepärast tänapäeval tarbetu. Seega — sel kujul, nagu olen, olen liigne paberimäärija.

Ometi ütlen ma: hoidku jumal, et ma ei lakkaks olemast! See maksab kirjanduses samuti nagu teatriski. Olgu ma misuke tahes, aga ma olgu! Ennem jäägu pooled romaanid ja novellid ning algupärased näidendid kas või kõik kirjutamata ja mängimata, kui et puuduks arvustus. Ka kõige halvem arvustus on parem kui hoopis arvustusetä.

Ja mis tähendab halb arvustus? Misuke arvustus on halb? Kas laitev või kiitev? Nende küsimuste vastamiseks tuletan meele, et arvustuse peamiseks ülesandeks on arvustatavale teole või teosele tähelepanu juhtimine, tähelepanu köitmine, huvi äratamine. Seda võib aga sagedasti laitmiseks peamine kui kiitmisega, sest pahed huvitavad inimesi rohkem kui voo-rused. Nõnda on see inimeste, nende tegude ja teoste suhtes: halb arvustus on nii mõnigi kord ainuke hea arvustus. Kahju, et auhinna-mõistjad ei suuda sellest jagu saada.

Uht peab ometi mõnna: tänapäev ilmub nii vähe tõesti halbu arvustusi. Aga see ei olene arvustajast, vaid sellest, mida arvustatakse. Õige halva arvustuse saab ju kirjutada ainult õige heast teost või teosest, sest ega siis ometi mõni arva, et halb arvustus on ka siis halb, kui ta on kirjutatud halva teo või teose kohta. Nii et halva arvustuse võimaldamiseks on vajaline hea tegu või teos. Aga paljude tehakse tänapäev häid tegusid või teoseid! Kellelgi pole selleks enam aega ega võimalust, sest elutempo nõuab kiirust, mitte headust. Ainult tapariistade headuse eest hoolitsetakse veel vajaliliselt. Neid isegi katsetatakse enne võõrsil tasapisi ja alles siis läheb päriselt lahti.

Siiski, on liik tõesti halbu arvustusi, aga neid ei pea keegi selleks, vaid otse vastupidi: kõik leiavad, et nad on head, või vähimalt tehakse niisugune nägu, nagu oleks see nõnda. Siia kuuluvad need head arvustused, mis kirju-

tatakse halbade tegude ja teoste kohta. Ja et halbu tegusid ja teoseid on maailmas palju ning et neid tehakse hulgaliselt juure, siis kirjutatakse heakspeetavaid halbu arvustusi suure hoolega edasi, sest nad meeldivad kirjastajaile ja kirjanikele, näitlejaile ja näitejuhtidele, kujuritele ja heliloojaile. On peaaegu nõnda, et halb arvustus on ainuke arvustus, millega arvustaja teeb endale hea nime.

Tänapäev on ju nõnda, et tee mis sa teed, aga äri peab käima. Ka halva asjaga peab võima äri ajada. Äri on kõigi ebajumal. Keegi inglane kinnitab, et Ameerikas on juurdunud vaade — ole või röövel, aga oska sellega head äri teha, siis kuulud paremasse seltskonda. Euroopa on arenemises pisut maha jäänud, seepärast pole hea sissetulekuga mõrtsukas siin just aumees. Aga üht ei küsita ka Euroopas mitte, nimelt: kuidas, kust või kellelt keegi oma varanduse on saanud, peaasi, et oled ta kusagilt saanud, et ta sul on olemas. Kui me nüüd kõigest hingest püüame eurooplasiks saada, kas me siis vähimalt halbadele tegudele ja teostele ei või häid arvustusi kirjutada, nii et äri õitseks.

See kõlab peaaegu, nagu püüaksin end kaitsta. Ometi pole see nõnda. Minul pole põhjust ega tarvidust enesekaitseks. Sest pange tähele: kui kõigilt poolt kinnitatakse, et teos on tellimus, mida nõuate siis arvustajalt? Peab ta tellimust toetama või togima (mis tähendab taunima)? Mina arvan, et teod, teosed ja nende arvustajad peavad käsikäes käima. Kui keegi mõtleb sellest minu asjatundmatust järeldada, siis on ta oma taibus mineviku vang. Asjatundmine on tänapäev üpris kerge asi: aru ega annet pole selleks vaja, raamatuid tsiteerimiseks aga jatkub igas avalikus raamatukoguski, rääkimata ülikooli raamatukogust. Kuid raamat tähendabki asjatundmist.

Mis aga puutub sellesse, et ma olevat erapoolik, siis mina ei mõista, kuidas arvustaja üldse võiks olla erapooletu. Erapooletus tähendab ikka tundmuste puudumist, aga kas keegi saab kunsti maitsta, ilma et temas ei tõuseks tundmused? Mina arvan: ei saa. Sest ühes tundmusega lõpeb kunstiline elamus ja ühes elamusega kunst. Kunstiteos või -tegu ei ole matemaatiline valem, mille lahendajaks on kaine mõistus. Seda kinnitan sellest hoolimata, et on elanud ja veelgi elab mujal ja meil inimesi, kes arvavad vastupidist, kes arvavad, et olevat võimalik tegude ja teoste ilu samuti mõõta nagu tähtede kaugustki. Neile on mul

vastuseks: arvatuid koeri ja hobuseid on maailmas olemas, mitte aga balleti, näidendi, luuletuse ja romaani nautijaid. Pimedamgi neeger teab, et kaks ja kaks on neli, aga Caruso laulmist peab ta ainult suure häällega karjumiseks ja Michelangelost või Tizianist oleks tal hoopis teine arusaamine kui meil.

Sellest järgneb, et arvustamine ei sünni meetrite ja millimeetritega, vaid elamuste kaudu. Kui arvustajal pole elamusi — ja need puuduvad tal sagedasti, nagu arvustusist selgub, — siis ei tohiks ta arvustada, sest tal pole ju algelist eeldustki arvustamiseks. Sõna ja tegu saab elavaks elamuse kaudu, arvustuski peab andma elamuse. Loomulik ja arusaadav, et arvustaja saab väljendada ainult isema elamust ja seepärast on arvustus ikka erapoolik ja isiklik või ta pole üldse midagi. Ta on ainult vähema või suurema oskusega kirjutatud mõtetute sõnade mulin. Ta on raamatute tarkus.

Sellest kõigest järgneb, et neil on täiesti õigus, kes nimetavad mind nōritsejaks. Aga kas ma ka kahjulik olen, see on iseküsimus. Muidugi, kui teos on tellimus, siis isiklik nōritsemine võib talle olla kahjulik, sest mis head võib tulla, kui üksik isik nōritseb ühiskondliku tellimuse kallal. Seepärast ongi mõnel pool see nōritsemine keeldud või ühiskondlikku renni juhitud. Ka meil võiks ehk teatud korra maksuma panna: nooremal olgu õigus vanemaid või vanemal õigus nooremaid arvustada, mitte aga vastamisi, mis pole kuigi viisakas. Aga selles ebaviisakuseski peitub oma kasu, sest nõnda saavad lugejad must valgel teada, et noored on kirjaoskamatud ja vanad andetud; et noored kirjutavad sellest, mida nad veel ei mõista, vanad aga sellest, mida pole enam kellegi tarvis mõista. Kahju ei kannata keegi, sest kõik kinnitavad, et rahvas loeb päev-päevalt aina rohkem ja et auhinnad oleksid üks-kõik missuguste arvustuste mõjul jäänud välja andmata, seda pole tänini kuulda olnud. Aga Issand jumal, millest siis see pikk jutt! Nii et asi võiks jääda, nagu on. Ainult näitekirjanikele võiks teha erandi: nemad arvustagu igaüks iseennast, et poleks nurisemist. Pealegi, nõnda oleks arvustuselgi ehk pisut loomingu lõhna küljes, kuigi see näidenditel üsna puuduks. Dramatiseeringuid võiksid arvustada ainult need, kes on oma või vōōra nime all mõne näidendi teinud, siis poleks karta arvustamist, nagu võiks mõni dramatiseering parem olla kui algupärane näidend. Dramatiseeringute arvustamine võiks ka selleks kaasa mõjuda, et näitekirjanik õpiks pisutki oma ala tundma, olgu ideeliselt, kunstiliselt või tehniliselt. See oleks aga tänapäeval suur saavutus.

Nõnda siis oleme tegude ja teoste ideelise ning kunstilise külje juures väljas ja peame lõpuks sellestki mõne sõna lausuma. Tehnika võime kõrvale jätta, sest arvestades meie luule kiitust, romaani pikkust ja näitelava pöördumist, võime rahuliku südamega ütelda: esiotse sellest aitab. Ideedega on hoopis täbaram lugu. Mitte ainult meil, vaid kogu maailmas on suur puudus igasuguseid ideedest. Hollywoodiski on arvukad staabid ellu kutsutud uute ideede avastamiseks. Pealeselle võetakse ka väljastpoolt iga uus idee suure maksu eest vastu. Nii et kui meilgi mõni idee oleks, siis võiksime saata. Aga esiotse meil neid pole olnud, isegi eneste tarvis mitte. Või kuigi meil oleks, siis me ei usu teda. See on kogu maailma häda: ideid ei usuta enam ega võeta kuigi tõsiselt. Inimene ei armasta üldse enam tõsiselt asju, tema ihkab lõbu. Muusika peab ta kohvi, õlle või cocktailiga alla loputama, kino või teatri vaatamängu šokolaadiga ja paberikrabinaga segi tampima, alles siis on see õige kunsti nauding. Et inimesega tõesti nõnda on, tõendab muu seas asjaolu, et kui kusagil katsetakse inimest panna mõnd ideed tõsiselt võtma, teda uskuma, siis olgu tal igavene propagandaapostel ja kaak kuklas. Nõnda seisame uue keskaja lävel, kus pidi olema kõigil ainus jumal, ainus Lunastaja, ainus usk.

Aga mis peab siis arvustaja tegema, kui maailmas on nii vähe ideid ja usku neisse? Peab ta omavoliliselt hakkama inimeste tegudesse ja teostesse ideid tuupima? Nagu oleks arvustajalgi neid kusagilt võtta, kui neid pole enam kogu maailmas. Inimene on nii kaua ja sagedasti oma teaduslikke ja kunstilisi ideid tarvitanud, et nad on ära kulunud, igavaks muutunud. Seepärast katsetavadki vanad kultuurrahvad juba ajalugu romaanina ja romaani ajaloo, näidendit revüuna ja revüüd näidendina, teadust luulena ja luulet teadusena, ajakirjandust muinasjutuna ja muinasjuttu ajakirjandusena, ning me rühime neile jõudu mööda järele. Õieti ütelda: inimene ei armasta koormata oma pead enam ühegi valdava ideega, südant ühegi kohustava tundmusega, hinge ühegi kõlbeline nõudega. Kõik on veendunud, et elame niikuinii ja sureme samuti.

Üks hea külg on ka sel nigerikul ajal: vaimses loomingu võivad esile tõusta ka vaimust vaesed ja nende teoseid suudavad needki arvustada, kel vaimne on paljas äri. See viimane ongi ainuke õige ja usutav idee kõigile. Ainult juuresolijad on välja arvatud, kuigi loendaksime neid nimepidi. Me arvame ikka teisi, mitte iseendid. Aga teisi tunneme kõige paremini iseeneste kaudu. See on, mis mul öelda.

Mõtteid muusikalavastuste arvustusest

Algan seda sõnavõttu, avalikult öelda, raske südamega, silme ees kurvad eeskujud sääraste sõnavõttude tagajärgedest. Raske on ju kellelegi teha omaseks või isegi selgitada veendumusi, kui vastaspoolle need pika rea aastate jooksul on kujunenud teissuguseks. On inimesi mitmesuguseid. On neid, kellele teissugune mõtlemisviis pole üldse vastuvõetav, on neid, kes ühtmoodi mõtlevad vaid seepärast, et koggi teeb seda teisiti, on ka neid, kes sunnivad end teissuguselt mõtlema, kuna hinge sopis immitseb mõni eraellu puutuva küsimuse lahendus, jne. jne.

Mul on tunne, et avalik arvamine mitte alati ei esine erisuguste kunstiradade analüüseerijana, vaid need põhjused, mõks ükskord kümne silmaga jälgitakse ja teinekord silmad hoopis suletakse, peituvad olukordades, millel ei ole kritiseeritava kunstialaga absoluutselt midagi ühist.

Aga olgu! Venelane ütleb, et julgus võidab linnu. See linn, kuhu mu alandlikud soovivad käesolevate ridade näol on sihitud, on etteteatult küll võitmatu, aga ma lepin ka linna värvateni pääsmisega. Ehk saab üle müürigi veidi kõva häälega mõtteid vahetada.

Kõigepealt arvustuse ja teatri vahetorkord. Teatrirahvas on juba ammu oma sõna selles küsimuses öelnud. Arvustus ei peaks mitte ainult konstateerima etenduse head või halba üldmuljet, vaid peaks ka oskama oma seisukohti analüüsida, neid põhjendama ja isegi teed juhatama võimalikele parandusmoodustele. Olgugi need ainult arvustaja subjektiivsed vaatekohad.

Selle vastu mõningad arvustajate ringkonnad deklareerivad, et arvustus jääb siiski teatavas mõttes reportaažiks.

Ajakirja „Teatri“ 1935. a. detsembrinumbris Leo Soonberg vaatleb samu küsimusi arvustaja seisukohast. Katsun siinkohal mõnd neist valgustada, väljudes n.-ü. teatriinimese mõtlemisest. Mida heidetakse kriitikuile ette? Leo Soonberg taipab õigesti, kui ta ütleb: sihilikkus, pahatahtlikkus (või isiklik suhtumine), pealis-kaudsus (reportaažlikkus) ja asjatundmatus.

Kõige hellem küsimus on muidugi esimene.

Arvustusel ei tohiks olla isiklikke suh-

tumisi teatri personalile, s. t. ta võiks kas või eluaeg üht näitlejat maha teha, kui see talle ei meeldi, kui ta ei tohiks teist taevani ülistada ainult selle pärast, et esimene ei jaga tema seisukohta teise suhtes.

Perekonna-poliitikal ei tohiks teatrikunsti ja arvustuse vahel olla ruumi juba kutse-etiika tõttu. Arvustaja peaks, istudes kõrgel kriitiku troonil, unustama, et ta on inimene kõigi inimlike nõrkustega. Sest ka näitleja on inimene. Ja kui kahe inimese vahel tähtsavad inimlikud suhted, siis ilmuvad inimesest-arvustaja sulest read, millel ei ole enam midagi ühist kriitikaga. Ma ütleksin, et see pigem on siis poeedi ood või pühendus.

Halvemal juhul, s. t. kui näitleja võimed seda ei vääri, vihjab säärane tegumood tühja koti püstiupitamisele.

Meie kõik oleme kunsti riiklikud ülesehitajad ja arvustaja peaks seda tööd tegema ajakirjanduse veergudel. Ülesehitamine aga ei seisa minu arvates selles, et me seame mõnele „hobbyle“ redeli ette, et nüüd muudkui aga astu. Seda on kerge teha, kuid esiteks pole me sellega üles ehitanud kunsti ennast mingil määral ja, teiseks, kui ollakse tüdinud inimlikust suhtest, siis prantsatab see „hobby“ redeli kõrgeimalt pulgalt alla, et oimetuna tükil ajal enam üldse mitte tõusta.

Ja kuhu me nii jõuame?

Arvustus peaks olema kirjutatud samuti kindla plaani järgi nagu kirjutatakse teos ja luuakse režii ning lavalooming. Lugesdes aga mõnd muusikalavastuse kriitikat võime seal taibata umbes sellase šabloonse käsitluse:

1) Teose autor ja võib-olla mõningad ajaloolised tsiteeringud,

2) sisu (võrdlemisi täielikult antuna),

3) paar sõna muusika iseloomust,

4) tegelaste hääleline vormisolek (kui partiis esineb mõni si naturale ehk do, siis selle võtmise eriline allakriipsutamine),

5) mõne reaga kostüümide ja lavastuse sobivusest või stiilipuhutusest, dirigendil kindla käega ansambli juhtimisest, ja ikka sarnaselt edasi.

Huvi pärast võtsin kokku ühe suurema lehe muusikalavastuste kriitiku toodangu kahe aasta jooksul ja sain, võttes arvesse ainult etendust arvustava osa, keskmiselt tervelt 31 kitsast reakest. Seal oli siis ar-

vustatud ooperi muusikalist esitamist, tege-
laste individuaalseid saavutusi, oli sõnavõtt
lavastuse, mängu, kostüümide, balleti, koori,
publiku, vastuvõtu jne. kohta. Ühe sõnaga:
kõik, mis käib ühe korraliku ooperi etenduse
aparatuuri. Sellest saab teha järelduse, et
kas ei ole arvustajal midagi ütelda või
ei leita kiitmiseks sõnu või ei taheta deli-
kaatsusest maha teha. Igatahes ei ole sää-
rane olukord kiiduväärne. Kolme või nelja
tunni jooksul sünnib laval ikkagi midagi,
mis inspireerib kirjutamisele.

Ei ole midagi halvemat teatri kriitikas
kui sellased üldsõnalised märkimised, et see
tegelane esines hästi, teine rahuldavalt,
ühel kõlas hääl hõbeselgelt, teisel vajaks ta
veel suuremat õhu tarvitamist; mäng ja
kuju oli mõnel hea, mõnel mõjuv, ja samas
tempos edasi. Peaks natukegi tuntama
teatriinimese psühholoogiat.

Pärast esietendust haarame me kõik ah-
nelt lehtede järele, et näha, mis meist kir-
jutatakse. Me võime teinekord oma viga-
dest iseenda ees olla isegi teadlikud, kuid
nähes, et neid ei mainita, katsume endale-
gi selgeks teha, et küllap vigade fikseeri-
mine esines ainult meie ettekujutuses.
Teatriinimese endakriitika on tihti säära-
ne, et ta püüab ennast õigustada ja puge-
da mingi ettekujutatava barrikaadi taha.
Ta püüab mõne teise väärtusega puudust
tušeerida ja siis on ajalehe märkus, et ta
esines kiiduväärsest, talle väga suureks
toeks. Et mis te räägite, nagu mul oleks
see või teine viga, arvustus ei maini seda
kusagil. Nii kasvatatakse vaid võltsi ise-
teadvust ja paari aasta järele ei murra
seda ka kümme lövi enam.

Arvustus peaks kõikides teatriküsimustes
olema täiesti kodus. Ta peaks arvustata-
vat ooperit tundma mitte ükski muusikali-
selt, vaid peaks teadma ka juhtkonna suhtumist
teosele. Võib-olla tehakse meil tead-
likult midagi hoopis teisiti kui omal ajal
Marinskis, Berliinis, Viinis või mujal.
Kriitika ülesanne ei seisa minu arvates
mitte selles, et ütelda, k u i d a s tehti, vaid
m i k s nii tehti. Seepärast ei oleks üle-
arune, kui arvustajaskond külastaks uue
ooperi esimest proovi, kus juhtkond lavas-
tatava teose kohta esineb analüüsiga, miks
kõik kavatsetakse teha nii ja mitte teisiti.
Ta peaks ka edaspidi jääma enami-vähem
kontakti uue teose loomise protsessiga, et
oma silmaga veenduda, miks mõnikord
mõni asi ei kuku nii välja nagu tahetakse.
Ühe sõnaga, et esietenduseks saada tehtud
tööst täit muljet. Teades juhtkonna mo-

"LIPUD TORMIS"

"LIPUD TORMIS"

„LIPUD TORMIS“ Estonias

Ülal: „Краса и гордость“ sõdur Nekudassov (H. Laur),
all: Juhan Vikernõmm (K. Karm) ja Maria (L. Reiman)

tiive ja võrreldes neid isiklikega, olles näinud loomingu arengut ja tõkkeid ta teel jne. võiks kirjutada arvustuse, mis on kõigiti kaalutud.

Mis aga on kõige tähtsam, mida on tarvis teada, see on teatri kunstiline credo ja suund.

Mul on põhjust arvata, et arvustusele pole selgeks tehtud põhimõtteid, kuidas asutakse teatri uue teose lavastamisele. On olemas printsiip, et lavastaja, asudes tööle, elab läbi uue loomisprotsessi kord juba loodud teosega. Teisiti pole see mõeldavgi, kui me ei taha aastasadu esitada üht ja sama trafaretti.

Arvustuses me aga leiame tihti märkusi, et miks on see nii tehtud, klaviiris on teisiti ja mingeid vabadusi ei tohi siin lubada.

B. Zahaava, Vene teatri suurimaid mehi, ütles mulle kaunis suurustavalt kõlava arvutamise selle küsimuse kohta:

„Seni kui juht tunneb end olevat alluvas olukorras lavastatava teose autoriga, seni ei saa olla loovat jõudu tema töös. Ta peab asetama end vähimalt ühele tasemele autoriga või isegi temast üle, sest alles siis on ta suuteline uskuma, et ta valitseb autori mõtteilma ja suudab saavutada loominguks vajalise seisukorra, kus autori mõtted tulevad, kohanevad ja väljuvad läbi ta enese prisma.“

Selgituseks toon siia mõne näite. Bizet' „Karmenis“ käib avamängust ja neljandast vaatusest läbi José saatuse motiiv mängituna viiulite tremolo saatel tšellodest ja inglise sarvest. Stanislavski ooper asus seisukohale, et Bizet omaaegsena rahuldus

nende pillide interpreteerimisega, kuna meie aeg nõuab saatusest vägevamat sisestumist. Ning lisati neli trombooni!

Kuulus traagik Salvini, mängides Jagot, ei tapnud viimases vaatuses „Othellos“ oma naist, põhjendades, et Jago on sisemiselt niivõrd arg, et ta seda Othello juuresolekul ei julgevat teha. Ometi Shakespeare nõuab seda.

Õige küll: Quod licet Jovi, non licet bovi! See ilus ütlus kõlbab siia marjana, aga nii ei saa eluõigust ükski uus mõte. Paistab nii, et ei tohigi seni mõelda, kuni pole saavutatud iga, kus juba automaatselt kvalifitseerud Jupiteride kildkonda.

Meil ei ole ükski kriitik sõnakestki lausunud „la donna e mobile“ lõppkadentsi ja Rosina kavatiini illustreerivate nootide kohta, olgugi et need Verdi ja Rossini sulge iialgi pole näinud. Kas airult sellepärast, et pole, keda hakata süüdistama? Sest kahtlemata kasutatakse nii meil kui ka mujal algupärandi leiutajate testamenti.

Kahjuks ei luba ajakirja kitsas ruum kõiki neid küsimusi küllalt üksikasjaliselt valgustada. Lavalised, muusikalised, vokaalsed, mängulised jne. vahekorrad vajaksid seda aga hädasti. Praegu valitseb selle tõttu Jupiteri ja härja küsimuses liialt ühekülgne suund.

Nii teater kui ka arvustus peaksid leidma tee lähenemiseks. Arvustaja peaks olma teatri sõber, ka siis, kui ta kõrvalseisja, kuid asja käiguga kursis oleva silmaga teisiti vaatleb ja hinges teisiti mõtleb kui teater. Alles siis võib kõnelda ühisest ülesehitavast tööst.

Ants Murakin

Arvustust arvustusele

Juba õige mitu aastat tagasi keegi meie kunstihuviline ja teatrisõber haritlane provintsist pöördus kord nende riidade autori poole järgmise lakoonilises vormis küsimusega: „mispärast meie kriitikud oma kirjanduse-, kunsti- ja eriti teatriarvustusi kirjutavad nii tihti või peaaegu alati — üksteisele risti vastu?“ On päris loomulik, et ma niisugusele küsimusele just paupealt ja otsekohe ei saanud vastata. Ma pidin enne hetkeks kiiresti mõtlema, et: kas siis tõesti nii tihti, kas tõesti peaaegu alati? — ja siis: kas ikka just risti vastu? Sain sellele kunstisõbrale seekord siiski kaunis kiiresti lausuda selle keskteed taotleva ja tuntud vabandusevastuse: maitsete üle ei saa ju alati vaielda, sest ka kriitikuil on oma d isiklikud maitseid

(vaevalt küll oleks mul sobinud sõna „maitsete“ asemel ütelda — „arusaamised“). Ega see haritlane-kunstihuviline selle vastusega veel rahule jäänud. Ta küsis kohe jälle, et millega ma seletavat siis, näiteks, seda, et mõni arvustaja teatava asja kohta kirjutab täna nii ja homme naa, otsekui oleneks asja hindamine täiesti hindaja tujust. Seda küsimust vastata oli mul tõesti kaunis raske. Kas siis ka tõsised, kvalifitseeritud arvustajad? Vahest ehk ainult mõned väikesed „külakriitikud“, õnnetuste ja kuritööde kirjutajad provintsilehtede juures, kellele aga mõnikord langeb osaks ka kunstide hindamine, mida nad oma ameti seisukohast võtavad liiga kergelt?

Nüüd alles üsna hiljuti — käesoleva kunstide hooaja algupoolel — tahtis saatus jälle, et pidin

kohtama sellesama kultuurtegelasega, nüüd aga juba kui meie pealinna elanikuga, kes ka kunsti- ja kunstiarvustuse-küsimuses on juba palju rohkem kodus kui ta seda oli varem. Tal oli kaaslasteks ja mõttepooldajaks keegi õige sarkastlik isand, kellel meie kunstiküsimused on täiesti lähedased ja selged. Meie jutt kaldus kuidagi umbes samade küsimuste juure, mida mainisin eespool. Meie mõttevahetus arenes nüüd hoopis suurema põnevusega, sest vahepealsed aastad olid ka mulle endale toonud selles küsimuses uusi kogemusi lisaks, kuna ma tollest kunagisest vestlusest peale ka ise, teataval määral kutsealalise huviga — olin jälginud meie arvustuse mitmepalgelisust ja meie arvustajate maitsete ja arusaamiste kirevust, nende veendumusi ja veendumata tõekspidamisi. Olgu märgitud, et see viimane jutuajamine oli haruldaselt siiras ning avameelne meie kolme vahel ja me olime seekord peaaegu täiesti ühel arvamisel. Sellest kunstilis-kriitilisest vestlusest saadud muljed ja mu enese varemad ning hilisemad veendumused sel alal ei ole mulle seni rahu annud, päevast-päeva olen oodanud juhusit, et saaksin oma mõtted avaldada. Nüüd on see juhus viimaks tulnud.

Püüan oma mõtted välja ütelda ja oma kogemust saadud muljed esitada täiesti erapooletult, pugesid täiesti kõrvalise ja süütu, aga asjast teadliku inimese nahka. Usun, et seda võin, kuna ma ju ise olen tihti niihästi arvustava kui ka arvustatava isiku tõsises, keerulises ja vastutavas seisukorras ning teadlik kummagi seisukorra tähtsusest: esimese solvumiseni heli- lusest ja teise kohustuslikust karmusest.

Ma ei tea, kas meie arvustajad kõik on kuulnud — ja kui nad seda on, kas nad siis on ka selle üle järele mõtelnud, — et meie publiku väga laiadesse hulkadesse on kuidagi (võib-olla, et mõne solvunud asjaomase kaudu) tunginud paradoksilik arvamine: kui arvustaja teatava asja maha teeb, siis peab see asi olema kahtlemata hea; kui ta aga midagi kiidab, — siis suhtub publik sellele väga kahtlevalt. Meie haritlaskonnas aga küsitakse kõigepealt kõhklemisega, et kas arvustaja ei ole arvustatavale isikule või asutusele sõbramees või vihavaenlane. Muidugi on niisugused suhtumised teataval määral völlanali või vähemalt tugevasti liialdatud. Aga nagu ükski pilge ei ole päriselt ilma tagapõhjata, nõnda ka see ironia meie arvustuse kohta peab kuidagi püsima tõelalusel. Kust aga võib tulnud olla see publiku pilkav arvamine meie kriitikute kohta? Kui me laiadest hulkadest oleme valmis uskuma, et need on solvunud kunstnik suutnud oma libeda keelega ära meelitada, siis meie kaineil ja kaalutleva intelligentil peaks ometi olema suurem põhjus selleks umbusalduseks arvustuse vastu. Kõige lihtsam põhjus on vist küll see, et meie kriitikuil ühe ja sama asja kohta (see pole ju ammugi enam saladus) — on kahesugune hinnang ja arusaamine: ühed ütlevad,

et kunstniku lips on poti-sinine, teised — et: roosa. Ja tõepoolest meie kriitikuil on peaaegu kõigil see viga, et nad asuvad asja arvustama liigselt subjektiivsest seisukohast või ka et nende mõõdupuu on ebahütlane. Meie publik aga oma enamuses jälgib niisugust nähtust alati kahjurõõmsa uudishimuga. Ja võib-olla, et tal kahjurõõmutsemiseks on ka küllalt põhjust.

Minu ees laual on praegu virm väljalõikeid ajalehist, mida on kehtanud koguma tõsise huvi taga ka siiras meelega: ükskord need ometi kõrvutada ja siis avaldada selle tulemus. Mõni võrdlus on lausa jahmatamapanev! Ruumipuudusel olen sunnitud neist tooma üksnes iseloomulisemad ja lühidate, kaudsete sõnadega. Keegi meie tuntud ja oma asjas kindlasti pädev kriitik lausub mitmel puhul kahe meie kujutava kunstniku kohta õige kiitvaid sõnu, hinnates nende võimeid suureks ning nende töölaadi kvalifitseerituks. Sealtsamast aga küsib teine sama tuntud arvustaja, et kas nood mainitud „kunstnikud“ üldse ongi veel esinemisvõimeliselt küpsed ja kas need mehed ehk ei ole sattunud valele alalegi.

Kuidas tuleb nüüd publikul säärast vastuok- suta heaks võtta?

Sellelaolisi üksteisele risti vastu käivaid kirjutusi meie kunstkriitikas on veelgi, aga piir- dugem praegu selle ühega. Kui arvustus peab olema vahemees kunsti ja publiku vahel, siis lubatagu küsida: millega niisugune „vahetali- tus“ on õigustatud ja kuipalju see suudab publi- kule selgitada seda, mida ta teenib? Taga- järg on vastupidine: isegi meie teadlikum in- telligent ei saa — säherdust kaheotsaga hinnan- gut kuuldes — enam kuigi palju usaldada meie autoriteetematki arvustust.

Teatriarvustuses on üksteisele vastukäivate hinnangute arv otse masendavalt suur. Kui üks meie populaarsemaid teatrikriitikuil kord ühest noorest naisnäitlejast ta debüteerimisel tegi oma arvustuses meie praeguse näitlejate- põlve ainsa õilisille ja tõstis ta meie tuleviku suurimaks lootuseks, siis teine, sama populaar- ne teatriarvustaja kiskus selle meie tuleviku- lootuse juba ta esimesel etteastel maha, nime- tades teda ühe gastrolleeriva välisnäitleja hal- vaks kopeerijaks, kes pealegi oma lihtsamat emakeelki ei oska vajaliselt kõnelda. Sama juhtus ka ühe külastava truppi naisnäitlejaga, kes vaikides pidi alla neelama kaks mahatege- vat arvustust, pärast seda, kui teine kriitik pi- sult varem sama näitlejanna samas osas oli eri- ti hinnates välja tõstnud ta hea ja hingelise mängu pärast. See laitja kriitik aga oli koguni näitlejanna mängust seevõrra närviline, et ta etenduse ajalgi ei suutnud rahulikult vaadata, vaid alatasa oma märkustega segas naabreid. Publik aga andis pärast püsti seistes küllasoit- nud näitlejalle oma kiitva otsuse.

Usna kentsakaid seiku esineb selles trüki- tud materjalis kriitiku-näitekirjaniku veendu-

muste suhtes. Publikule ja ta otsustele vaatab mõni kriitik alati ülalt alla, ent kui teine tema oma teose üle juhtub (kriitiku seisukohast) halvasti rääkima, siis kutsub esimene omale toetajaks ja pooldajaks — ei kellegi muu, kui publiku, sellesama publiku, kelle kohta äsja üteldi, et see elavat aina kitsist. Mitte vähem võllanaljakas on lugu teise iseteadliku arvustajaga (see paistab ta teoretiseerivaist retsensioonest), kes ühe tüki etenduse ajal kuidagi ei saanud üht oma osale komistavat näitlejat kiitmata jätta. Süüdi olevat nimelt tükk, sest sellel olevat oma teatavad puudused. Mõni aeg hiljem etendas sama teost ka teine teater ja osa arvustust ning eriti publik hindas mängu hästi. Aga nüüd pidi seesama kriitik mingipärast selle teise teatri ja mõne, iseäranis selle osa näitleja mängu laitma ja tal ei olnud muud vabandust ette tuua kui tüki ja osade headust: publik olnud väinustatud mitte soovorra näitlejate mängust (halvast muidugi), vaid a u t o r i haaravaist kujudest.

Kas meie kirjandusearvustusest maksab üldse siinkohal näiteid noppida? Seal on vaidlemist, polemiseerimist ja kõige selle taga läbipaistvat isiklikku intriigi nii pealerohuvalt palju, et see lugejapublikut kipub juba tüütamagi. On kujunenud päris kutselised kallalitungijad, sõbramehed irisejad ja sõbramehed kiitjad, lõppeks ka sõbra kaudu isenda kaitsjad, otsekuu saaksid nad üksteiselt selle eest tasu. Risti üksteisele vastukäivad arvustused on osa meie publikut täiesti juba arastanud ja teinud kõhklevaks meie autorite hindamisel. On koguni vähendanud aukartust nende vastu.

Millest võivad küll tekkida säärased imelikud ja pead vangutama panevad vastuoksused meie arvustuses? Kes ei tunne meie kunsti-hindamise tõelisi varjukülgi ega meie kriitikutte isiklikke hõõrumisi — need aga on olemas, seda tõendab vist iga rohkke ja sapine poleemika — see peab loomulikult arvama, et arvustaja maitse ja tuju on väga mitmesugune ja iga teos nõuab vist ise hinnangut. Kes aga asja — olgugi süütuult — sügavamini vaatlleb, see leiab koguni, et arvustajail kummalgi poolel on õigus. Muudkui viiga on selles, et üks arvustaja asub asja kallale üleliia oma tõekspidamisega ja ideaale esile nihutades, niisiis näeb asja ühekülselt. Teinegi liialdab sama asja juures, aga juba oma võitluse seisukohast, niisiis näeb ainult oma ideaali — just vastupidist — jättes tähele panemata kõik muu. Kui tooksime süütuima näite: üks kriitik näeb, ütleme, ooperis — ainult mängu ja seab selle kohta üles oma nõudmised, teine aga kuulab laulu (ta ei tarvitsegi olla muusikaarvustaja), kuna talle mäng on tõesti kõrvalisem külg. Üks arvustaja otsib näitlejas hinge ja kui ta seda leiab, siis andestab nii mõnegi välise mängutehnilise puuduse, teine aga ilgib pedantselt kõiki näitleja pisiomadusigi lavaliste reeglite raamis —

ja alles siis saabub ta selle tähtsama, näitlejate teistest eraldava, võib-olla varjatudki hingelise joone juure, mis talle aga ehk isiklikult ei meeldigi, kuigi see on haruldane ja omaette väärtus, vahest ehk küll peidetud väärtus. Umbes seesama on ju maksev ka kunsti ja kirjanduse kohta.

Agaga ega arvustaja neil juhtudel toimi kuigi õieti, kui ta tahab olla ideaalne vahemees lava ja saali, raamatu ja ostja, pildi ja vaataja vahel. Arvustaja peab oskama ja ka tahtma kunstiteosele ja kunstniku elavale hetkelisele loominguile läheneda äärmiselt objektiivselt, kõige külselt ja ka erapooletult. Kui ta seda ei tee, siis kõlbavad ta kirjutatud read üksnes talle enesele taskuraamatusse. Publikule, avaliku kirjasõna kaudu ei ütle nad peaaegu mitte midagi või siis tekitavad üksnes eksiarmamisi.

Kuid see, kahjuks, ei ole ainus viiga, see on ehk see kõige väiksemgi. Palju suurem halb on see, et õige tihti ei suudeta ka erapooletu olla. Kes meie kunstide arvustusse on pidevalt vaadanud sügavamasse, ilma igasuguse eelarvamiseta ja kahjuröömsa kavatsusetagi (mida aga ei saa pahaks panna puudutatud kunstnikule) — sel ei ole kuigi raske märgata, et siin on päris tagasihoidmatult keerlemas tugevate intriigidega tuulispask, mis nii mõnelegi sellesse sattujale paiskab suu-silmad ebameeldivat liiva täis ja rebib riided pahupidi. Meil on nimelt kombeks saanud isiklikke tülisid ja arveoien-dusi kanda avaliku kirjasõna kaudu publiku ette, sealjuures pugedes kunsti maski taha, et avalikkus ei näeks ega tajuks seda õelust, millega minnakse oma vastasele kallale. Sellest muidugi ei hooli härrad kriitikud põrmugi, et nende isiklike arveoien-damiste pärast tuleb kannatada kolmandal, täiesti süütuult isikul või asutusel. Kui vihamees on kellegi kohta kirjutatud, ütleme, jaatavalt, kuidas sa hing siis tihkad sama isiku kohta lausuda sedasama, ei tohi ju ometi oma vastasega olla ühesugusel arvamisel, kuigi asi puutub ainult kunstisse või kunstnikusse: tingimata peab nüüd kas või kaudselt mõista andma, et hästi kritiseeritav oli ikkagi halb. Et sellega mõnikord kunstnikult võetakse palju ta loomislusti, see ei lähe härradele kunstihindajatele põrmugi korda.

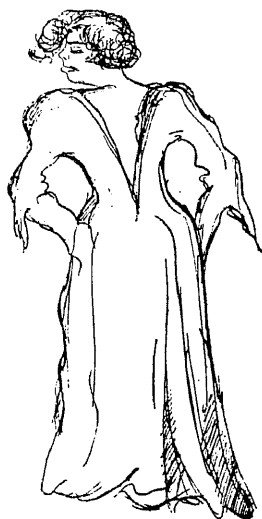
Teine paheline nähtus on (seda peab viimaks ometi märkama naiivseimigi vaatlaja), et nii mõnelgi meie arvustajal on oma lemmikasutused ja lemmikkunstnikud, mida või keda hellitades mõnikord ei saa mööda ka teiste mahategemisest, kui muidu ei ole võimalik oma ette nihutada või välja tõsta. Siin ei ole mindud küll just äärmuseni, aga ometi ei julge mõni kriitik puhtast sisetundest kätt sõdamele panna: ma olen talitanud ausalt ja erapooletult. Ja publiku üldised lemmikud ei ole tihti mõnele arvustajale vastuvõetavad ainult sellepärast, et ka vastane on ihailejate seas. Kuipaljukest on

Barett

Kapten-Kostja

Sonja

Daam Njurka

Limon

Papp

„Baaba rjasanskaja“

Tüüpe N. Pogodini näidendist „ARISTOKRAADID“ Realistlikus teatris Moskvast
N. Polueketovi joonised

„ARISTOKRAADID“ on võetud hooaja suurlavastusena Töölisteatri repertuaari

neid kriitikuid, kes siin täies oma „ameti“ ulatuses julgeksid vastu vaielda?

Ent vastu vaielda võib ju siiski alati. Võin koguni ettegi aimata, et see mu siiras mõtete-avaldus võib teatavasis ringes ka pahameele äikese välja kutsuda, eriti nende poolt, kes endid tunnevad puudutatud olevat. Aga mis teha! Ka sellest küsimusest tuleb ikkagi kord avalikult rääkida. Mul ei ole põhjust seega kellegi poole rohkem vihjata, ega ühele rohkem ette heita kui teisele, ma vaid toetun kirjatähele ajalehis ja ühtlasi ka oma tähelepänekuile, sel määral, kui võrra see trükimust paberil on mulle juhiks olnud mu veendumuste juure. Sellest näib teadlik olevat kogu meie arenenud publik — just sellesama kirjatähe kaudu.

Väga kahju, et meie arvustajatepere on kõrvale kaldunud oma tõsiste ja tõeliste ülesannete juurest ja et see sapp, mis ohtrasti koguneb isiklikest hõorumisist, valatakse sinna, kus seda ei olda teenitud, kus ta rõõmsat elevust ja töötahet mürgitab. Sapp iseenesest ei ole halb vahend ja ironia kuulub marjaks nii mõnelegi upsakale ja enesekriitikata inimesele, olgu ta loov kunstnik või teoreetik, muudkui sapp ja pilge mingu alati ausalt õigesse paika. Naeruvääristamine pidurdab kergemeelset ja distsipliinitut. Ent arvustaja peab oma mujalt saadud vimma või koguni mõnest füüsilisest rikkast tulnud meelekidest ja mürki suutma taltsutada ja vahemehena püüdma olla asjalik. Kahju on ka sellest, et tõsisemad ja tasakaalukamad arvustajad on ajaga sellelt alalt tagasi tõmbunud ja et neile vähestele, kes veel on jäänud,

sigib üha juure pealiskaudseid ja oma ala mitte küllalt tundjaid.

Kui ma räägin meie kunstidest ja meie arvustusest, siis ei mõtle ma sellega üksnes: meie pealinna, nagu on harjutud tegema, vaid ma puudutan siin kogu meie suuremate kultuurikeskuste kunsti ja kriitika suhteid.

Kui meie pealinna arvustus on tark ja õel, siis meie provintsi kohta tuleb küll tarvitada otse vastandlikku terminit. Kui ehk üks väike murdosa sellest ongi suutnud asuda oma õigele alusele, siis enamik meie väikelinna kriitikat eksib alles nõutult lapsemaitse ja koolipoisi sõnatargutuste piirkonnas. Klassiline näide sellest on kahe meie provintsiüle teatriarvustused, milledes kumbki arvustaja oma naiivses lapsemeels lausub ühe suure draamanäitleja kohta oma erisuguse otsuse: näitleja esitas sügavat, hingelist mängu, kooskõlas oma tüübi ja ümbrusega — ja: näitleja kahjuks ei sobinud oma mineviku stiiliga tänapäevasesse miljöösse...

See, mis aastaid tagasi toda provintsiharitlast ja meid kõiki hämmastas, on nüüd juba kogu meie publikule saanud muigeesemeks: meie arvustuse subjektiivsus ja erapoolikus. Kas see peaks vaibuma enne kulminatsioonipunkti, kui see ehk veel pole tulnud? Igatahes aeg oleks küll juba muutuda kord jälle asjalikuks ja võita tagasi publiku aukartus nii tähtsa ja kõrge kutse vastu.

Ootame huviga, missuguse kunstiharu juures see kriitika tervenemine täies ulatuses kõige enne sünnib.

Leo Kalmet

Soove arvustusele

Teatritegelaste peres on kujunenud „heaks tooniks“ arvustusega ajalehte veergudel avalikku vaidluse mitte astuda, kuigi teistel kunstialadel seda harrastatakse päris innukalt. Sellest järeldada, et teatrirahvas on kõigea nõus, mis ta tööst ja tegevusest kirjutatakse, siiski ei saa, kuna kinnistel koosolekutel ja kongressidel, kus teatriarvustuse küsimust on puudutatud, on alati kired lõõnud lõkkele. Võib-olla on see selletav sellega, et teatriinimene on harjunud rohkem kõnelema kui sulge tarvitama, või jälle kardetakse ajakirjandusega sekeldusi, kuna olakse teadlik, et lõppsõna jääb alati ajakirjanikule ja vaidluses allajäämine on kindel. Igatahes senised suulised asjade „klaarimised“ koosolekuil (tihti äreva meeleolu tõttu küll ebaasjalikud) on tõendanud, et teatriinimestel pakitseb nii mõndki hingel arvustuse suhtes,

mis vahel lööb spontaanselt välja. Pole ka imestada närvlikkuse üle teatritegelaste peres arvustuse küsimuse ümber, kuna arvustuses peab peegelduma ta elutöö hinnang. Teatritegelane on teadlik, et ta töö arvustamine sünnib momendi mõju all ja seepärast on ta alati mures esietendusel, et kas kõrvalmõjud ei ole ta loomingut segamas, näit. kas publiku koosseis on täna ka küllalt vastuvõtlik (kuna see pole just alati ühesugune), kas arvustajal pole täna juhuslikult halb meeleolu, kas mõni tehniline defekt ei riku ta parimat stseeni jne. Ütleme võrdluseks, et näiteks kirjanikud või kujutavad kunstnikud on arvustuse mõttes õnnelikumas seisukorras; oletame, et täna tehakse teos maha, kuid homme või mõne aja pärast võib see otsus tulla veel revideerimisele, sest teos ju püsib. Teatritegelane aga koondab kõik oma võimed teatud momendile ja ootab sellele

hinnangut, mitte ainult momentaanset publiku reageeringut etendusel, vaid küpse kaalutluse viljana arvustust.

Mitmed arvustajad on kurtnud, et mis põhjalikku ja viimisteldud arvustust te tahate saada, kui me oleme sunnitud ajalehe nõudel veel samal ööl pärast etendust väsinult arvustuse järgmise päeva lehe jaoks valmis kirjutama. On liig nõuda arvustajalt sellastes tingimustes põhjalikku süvenemist arvustatavasse ettekandesse. Kuid kas poleks võimalik olukorda tuua parandust nii arvustajate kui ka arvustatavate huvides? Näiteks kui ajalehtede vahel saavutatakse vaikne kokkulepe, et teatriarvustus võib ilmuda kõige varem kolmandal päeval pärast etendust. Sellega antaks arvustajaile aega küsimusse süvenemiseks ja pealegi võimaldab teatud ajaline distants enam objektiivset hinnangut ettekande üle.

Ühenduses eelmisega on kerkinud keelele küsimus, miks peab just esietenduse võtma arvustuse alla? Esietendus ei ole iialgi kõige küpsem etendus, kuna näitlejate kontakt publikuga antud lavastuse puhul on alles kobav. Minu arvates (usun, et seda arvamist toetavad paljudki teatritegelased) oleks kõige kohasem arvustava hinnangu alla võtta kolmas etendus. Põhjenduseks tooksin, et näitleja on leidnud paari etendusega õige kontakti publikuga, on juba uues osas kodunenud, ja pealegi puudub sel etendusel ettekandele palju kurja tekitav esietenduse närvlik õhkkond.

Usun, et kõne all olevad soovid oleksid täiesti teostatavad, kui arvustajad peavad seda vajaliseks ja tõsiselt soovivad. Kui ajalehed tahavad aga teatrite esietendustest saada endile päevakajalist materjali, siis võiks esietendustest lasta kirjutada lihtsa reportaaži, nagu seda on mõnikord varemgi tehtud arvustaja puudumisel. Kuna teatringkonnad ja ka teatrihuvilised vaatavad teatriarvustusele mitte kui ajalehe päevakajalisele materjalile, vaid kui kultuurajaloolisele dokumendile, siis ei tohiks ka ajalehe toimetustel olla ükskõik, misuguseis tingimisis see sünnib.

Mõningail vaidluskoosolekul on mindud teavusteni arvustuste sisu käsitelisel ja teatritegelaste poolt on mitmel puhul teatud arvustajaile ette heidetud sihilikkust. Ma ei tahaks ühineda nende süüdistustega, sest minu arvates peaksid meie oludes täiesti puuduma selleks põhjused. Kuid nende väljenduste põhjusteks võiks minu arvates pidada teatud arvustajate tähelepanematust kirjutuste puhul. Tundub, et mõnigi kord lipsab arvustajal kirjutusse väljendusi, mida saab mitmeti tõlgendada. Ja see, kellesse asi puutub, on loomulikult nobe järeldusi tegema. Minu arvates vahest arvustaja ise ei märkagi, mis mõnest rohkem või vähem öeldud sõnast võidakse välja lugeda. Kas misugused nähtused ei olene ka meie arvustuse kiirest, n.-ü. ülepeakaela tegevusest? Näiteks kurtis hiljuti üks naisnäitleja,

et vaadake, missugune häbematus: kogu aeg mitme aasta jooksul olen saanud häid hinnanguid, kuid nüüd juhtus üks vääratus ja mind teha ke pihuks ja põrmuks. Pealegi oli mulle antud seekord äärmiselt halb osa. Ega sest oleks midagi, kui mõnikord äpardub, kuid miks mind koheldakse karmimalt kui teisi. Ja tsiteerib peast, et sama arvustaja olevat kirjutanud kellegi teise näitleja pr. X-i puhul, et näitlejanna tegi kõik, mis oli ta võimuses, ja ta pingutust tuleb hinnata, kuid pole tema süü, et autori saamatu teksti tõttu osa läbi kukkus. Ehk jälle pr. Y. ei pääsnud jõulistes kohtades mõjule, kuna kuuldavasti ta hääl polnud veel lõplikult paranenud. Ja nüüd muidugi paha-meelt palju, et miks mõnele leitakse vabandusi äpardumiste puhul, teisele aga mitte.

Üks meesnäitleja tõendab must-valgel, et vaadake, olen mänginud osi, suuri ja väikesi, kuid arvustaja X. ei ole mind paari aasta jooksul üldse näinudki. Olen ta jaoks nagu õhk. See olukord võib olla lihtsalt juhus, kuid näitlejal on kibedustunne, et teda ignoreeritakse.

Üks noor näitleja, kes on alles mõned aastad laval töötanud, avaldas arvamist, et vaja üle minna teise teatrisse, et saavutada edu, sest seal kohtlevat arvustus näitlejaid pehmemalt, ja ta kui nooruk ei saavat jalgu alla, kui arvustusel alati naha peale saab. Kust sel noorukil tekkis niisugune näivne arvamine, ei tea, kuid millestki ta oskas säärase järelduse teha.

Minu arvates meie arvustajad mõnikord teepoolt unustavad, et noorte tööle suhtumine peaks olema märksa vähenõudlikum kui vanadele. On täiesti loomulik, et noored kõrvuti vanadega ansambelis alati nõrgemana silma puutuvad. Kui me aga nõudlike arvustustega hakkame noori peletama, siis mõjub see kahtlemata näitlejate järelekasvule.

Need mõned näited, milledele võiks tuua liisaks hulga teisi, on mõeldud selleks, et näidata miks tekitavad mõnikord teatritegelaste poolt ägedad süüdistused arvustajate vastu.

Üks arvustaja tähendas ühel vaidluskoosolekul, et arvustusel ei olevatki muud viga, kui et ta ei saa alati hästi kirjutada. Kirjuta kiitvalt, siis on kõik hea, juhtud aga laitmata, siis on kohe ninad viltu. Muidugi, kellele ei meeldiks endast kuulda kiitust, kuid teatritegelased minu arvates on küllalt teadlikud sellest, et nende looming ei õnnestu igakord ühtmoodi, ja nad on alati valmis nii head kui halba vastu võtma, kui vääramatult selge on, et mõõdupuud kõigi jaoks on ühesugused. Kui see tunne on saavutatud, siis seisab ka arvustuse autoriteet väljaspool kahtlust.

Kuid kahjuks arvustus ei reageeri alati teatritegelaste poolt tulnud soovidele. Mäletan mõõduunud kevade teatripäevadest arvustajaid puutuvate küsimuste seas üldist pahameelt selle vastu, et ühele teatril kõige tihedamas tegevuses lähedalseisev isik arvustab ajalehes nii oma kui ka võõraid teatreid. Seal poolt võidak-

se ju tuua vastuväiteid, et kõne all olev arvustaja on nii kõrge moraaliga isik, et ta suudab olla ühtviisi erapooletu kõigi vastu. Kuid raske on üldsust seda uskuma panna.

Kõigile protestidele vaatamata püsib see olukord edasi. Milleks seda on vaja? Kas vahest selleks, et ignoreerida teatritegelaste üldisi seisukohti?

Veel üks küsimus, mis teatritegelaste seisukohast tuleks selgitada arvustusega. Mõnigi kord arvustajad kasutavad teatud lavastuste arvustusi, et käsitada mõnd üleskerkinud aktuaalset teatripoliitilist päevaküsimust. Mõnikord kulub selle osa peale päris palju ruumi, nii et lavastusest ja näitlejaist kõnelemiseks ei jäägi enam palju ruumi üle. Tihti selle meelega all alatud kirjutus kandub ka näitlejaile, kes jäävad sel puhul kannatajaks kõrgemate küsimuste käsitamise vahel. Oleks õigem, kui üldteatripoliitilised jutud aetaks mujal, eraldatud arvustustest.

Kuigi ma olin sunnitud eelpool kõnelema puudustest arvustustes teatritegelase vaatevink-

li läbi, ei saa jätta märkimata, et viimase aja arvustuses võime konstateerida ka positiivseid nähtusi. Kõigepealt see, et Tallinnas kõigi suuremate ajalehtede juures on asunud arvustajaina tegutsema järjekindlalt asjatundlikud isikud, kuna mõni aeg tagasi võisime mõnegi lehe juures märgata kord üht, kord teist toimetuse liiget kirjutamas. Ka seda peab hindama, et teatriarvustusele hakatakse ajalehis andma rohkem ruumi, kuigi mitte igal pool nii palja kui see oleks vajaline. Kui filmile pühendatakse juba lehekülgedepikkusi kirjutusi, tohiks eesti teatrikunst pretendeerida arvustuseks vähimalt joonealuse ulatuses, sest 30—40 reaga on arvustajal tõesti raske teha muud kui vaid loetella nimesid.

Raskem on provintsi lehtedel leida endale kvalifitseeritud jõude teatrit arvustama, kuid peab tunnustama, et lehitsedes viimase aasta provintsiluhtede arvustusi, peab jõudma veendumusele, et ka seal leidub juba küllalt isikuid, kes suhtuvad asjale täie tõsidusega ja kes omavad teatriküsimustes kindlaid veendumusi.

N. Pogodini näidend „ARISTOKRAADID“ Töölisteatris

Lavastus - P. Põldroos, lavapilt - H. Tamm, liikumisjuht - H. Tohvelman, muusikajuht - L. Saul

Harald Paukson

Eesti algupärane näidend suuremais eesti teatris

Kui praegu, 30 aastat pärast meie kutselise teatri sünni, tagasi vaadata eesti näidendi ja eesti teatri suhteile, siis selgub, et need pole olnud mitte just endastmõistetavalt optimistlikud. Avastame uuesti vana tõe, et peaaegu alati on eesti teater pidanud tundma rahuldamatat nälga eesti oma repertuaari järele.

Hooajast 1906/1907 kuni 1935/1936 inkl. on „Estonia“ etendatud 73 algupärast näidendit ja „Vanemuises“, kui arvestada ka viimaseaegseid dramatiseringuid (neid on 3) ja omal ajal perekonnaõhtuil üsna rohkesti ainukordselt etendatud ühevaatuselisi, kokku 84 eesti sõnalavastuse toodet. Neid arve 30 hooajale jagades ilmneb, et keskmiselt on igal hooajal meie vanemais teatris võidud pakkuda kaks algupärandi esietendust, harva kolm. See määr iseenesest ei tarvitseks veel tähendada meie teatri „ebarahvuslikkust“. Kuid tuleb pida silmas, et ülaltoodud arvudes kahjuks sisaldub peaaegu 50% oma kirjanduslikult ja lavaliselt kvaliteedilt elujõuetuid, otse surmaltüüpi või siis surmavalt labaseid teoseid. Sellesse üldiiki, mis eriti iseseisvuse-eelsel ajastul andis suurema osa meie algupärasest repertuaarist, kuuluvad niihästi iganenud ärkamisaegsed näidendid-rahvatükid (välja arvatud vahest paar parimat neist — hea lavastuse korral) ja kaasaegsed jandid (nagu sääraseid on varemalt sepsitunud mitmed näitlejadki) kui ka verevaesed lausa diletantide „õilisdraamad“. Lõppeks peab samuti hindama ka mitmeid nüüdseid massilähedasi ja „moodsaid“, s. t. mikumärditseivaid näidendeid, mis kolme Tallinna ettevõtte poolt hulgaliselt toodetava lava-pudukauba paremikuna on pääsnud sisse mõnesse meie suuremasse teatrisse. Paremate algupärandite puudusel on kõige säärasega tulnud katsuda rahuldada publiku ja ka näitleja tarvet omakeelse ning omameelse näidendi järele. Pealeselle selgub üldloukorras vägagi tähtis tõik, et ikka jälle uue stililavastatavaks algupäraseks raudvaraks — rahvuslikuks klassikaks — on meie teatris seni osutunud ainult August Kitzbergi ja Eduard Vilde paremad draamateosed: sügavalt rahvas juurduvad draamad „Tuulte pöörises“, „Libahunt“, „Kauka jumal“, idüllil-

line „Püve talus“ ja meie ainus vormikas haritlaskomöödia „Pisuhänd“ — vaevalt enam „Tabamata ime“ või „Neetud talu“. Niisiis — „surematuiks“ on saanud ainult enne maailmasõda kirjutatud lavateosed! On küll tõenäoline, et iseseisvusaja silmapaistvaima näidendikirjaniku Hugo Raudsepa vahelduva ilma ja intellektuaalselt nobedaist teoseist mõni näitab tulevikus ülestõusmisjõudu, kuigi seda eriti veenvalt ei näidanud „Mikumärdi“. Kuid viimasel juhul oli tegu päevakajalise komöödia liigse poliitilise „äraltutsutamisega“ autori poolt.

Uute tõhusamate algupärandite lavastamise võimalused on viimaseil aastail siiski tunduvalt avardunud — ühes tõusuga kogu meie kirjandustoodangus. Muidugi on see vahe eriti suur „algaegade“ võrreldes. Kui „Vanemuise“ kutseline teater pärast avadraamat „Tuulte pöörises“ viiel esimesel tegevusaastal täitis oma kohust eesti repertuaari vastu ainult harvade ärkamisaegsete rahvatükkide esitamisega „eesti näidendite ajaloolisil õhtuil“, siis hooajal 1934/1935 esietendas ta 4 algupärast näidendit ja ühe dramatiseeringu („Mäeküla piimamehe“). Ka „Estonia“ eestiline repertuaar aastast 1906—1910 ei saa hiilata teostega, mis oleksid hiljemgi säilitanud nime; õhtutäitvate ja uute algupärandite esietendusi võimaldasid aina säärased näidendid nagu F. Karlsoni „Vale“, H. Anto „Üle piiri“, J. Mändmetsa „Neli päeva“, kuni hooajal 1910/1911 saabus Kitzbergi „Püve talus“. Algupärandite esietenduste rekordi lõi „Estonia“ samuti alles hiljuti, nimelt hooajal 1932/1933 viie näidendiga. Ometi ei või meie kaks vanemat teatrit neilgi oma statistiliselt rahvuslikemal aastail just kiidelda väärtusliku eesti uusrepertuaariga. „Vanemuises“ hooajal 1934/1935 mängitud algupäraseist näidendeist omab tunnustatavamaid sisulisi väärtusi — riskin sellele osutada — ainult K. A. Hindrey „Raidaru kirikumõis“ (teised 3 algupärandit olid A. Adsoni „Elav kapital“, A. Raagi „Mässuvaim“ ja E. Vainuri „Kraavihallid“). „Estonia“ 1932/1933. a. algupärasest sõnalavastuse repertuaarist on samuti osutunud püsiselt kaalukaks õigupoolest vaid üks teos: Hugo Raudsepa „Vedelveorst“ (Hella Vuolijoe „Koidula“, A. Adsoni täiesti päevakajalise, ent mitte ilma elavusveetlusega „llu-

duskuninganna", sama autori „Kolmanda tee" ning Kr. Rutoffi „Väimeeste" kõrval).

Kümmekond aastat tagasi oli aga kaasaegne eesti näidend õige haruldane niihästi kirjanduses kui ka teatris. Suuresti tõusnud kunstilised nõuded üldiselt ja teatrimaailma ekspressionistlik häälestus erilisel sunnitud loobuma endisist rahvatükkidest ja näiteks F. Karlsoni taoliste autorite „õilisteoseist"; uut ning tõhusat aga polnud kustki võtta. „Vanemuises" möödus hooaeg 1925/1926 ainult ühe algupärandi, nimelt Mait Metsanurga „Kindrali poja" esietendusega. See teos vastas küllaltki kaasaja või vähimalt eelnenud aastate teatrivaimule, kuid ta esietendus jäi ühtlasi aansaks etenduseks — provintsilikel poliitilisel põhjusil. Samal hooajal esitas „Estonia" küll kaks uudist Raudsepalt, „Kohtumõistja Simsoni" ja „Ameerika Kristuse", kuid eelmisel hooajal oli läbi aetud ainult ühe uue algupärandiga. See igatahes oli kirjanduslikult õige kaalukas teos — Tammsaare „Juudit".

Suuremat agarust ei saanud iseseisvustaja esimesel kümnendil algupärandite lavastamise populaarsel alal näidata ka noor „Draamateater" ega neil ajal Tallinnas tekkinud uued teatrid — „Draamastudio" ja „Töölisteater". „Draamastudio" toob oma avahooajal 1924/1925 lavale küll kaks klassilist algupärandit ja ühe uudise („Pisuhänd", „Tuulte pöörises" ja A. Tammani „Koidikul"), kuid järgmisel hooajal lepib ainult „Libahundiga" ja a. 1926/1927 ei esita ühtki uut algupärandit. „Töölisteater" jätab avahooajal 1925/1926 algupärandid täiesti kõrvale; järgmisel esitab neid igatahes kolm. Hooaeg 1927/1928 möödub „Töölisteatril" ainult Kitzbergi „Neetud taluga" ja järgmisel aastal sama kasinalt (nimetama peab siit siiski „Tuulte pöörises"), kuni 1926/1927 ei esita ühtki uut algupärandit. Simmi vähenõudliku laulumänguga „Kosjasoit". Hooajast 1932/1933 algab „Töölisteatris" — osalt dramatiseeringute abil — sama algupäraste esiklavastuste arvu tõus, mida võib konstateerida kõigi meie suuremate teatrite viimaseagseis mängukavades. Päevakajalisest „Mikumärdist" eostatud „eestiline ühiskonnakomöödia" oli suurim, ent ka kiiremini mööduv laine ses tõusus.

On huvitav ja ühtlasi õpetlik, et kolm pealinna teatrit ja „Vanemuine" on suhteliselt oma tegevusajaga annud peaaegu ühe ja sama arvu algupärandite esiklavastusi. Küll aga on „Estonia" ja „Vanemuine" meie nooremate teatrite tegevuse ajal neist olnud ees algupärase repertuaari esitamises selle tõttu, et on uuslavas-

tustena ja kordustena pakkunud neid ennemängitud klassilisi Kitzbergi ja Vilde asju, mida „Draamastudio" ja „Töölisteater" on toonud oma esiklavastustena.

Pealeselle peab märkima, et „Estoniale" jääb — vähimalt iseseisvusajal — esikoht algupäraste näidendite lavastamises, kuna ta ansana meie suurimaist teatreist on seni hoidunud dramatiseeringute kasutamisest.

Iseseisvuse-eelsel ajastul on „Estonia" esietendanud 31 algupärast näidendit. „Vanemuisel" on vastav arv 40. Nagu juba märgitud, tuleb „Vanemuise" numbriline ülekaal siin kirjutada ühevaatuseliste, pealeselle perekonnaõhtuil ühekordselt etendatud lühialaliste „naljamängude" ja „ajaloolisil õhtuil" pakutud ärkamisageste näidendite arvele. Õhtuttäitvate algupärandite esietenduste arvult aga „Estonia" ületab „Vanemuise" iseseisvuse-eelsel ajastul vähimalt kolme näidendi võrra („Estonial" 19—20, „Vanemuisel" 16).

Eesti iseseisvuse väljakuulutamise päevast alates kuni 1936. a. suveni on „Estonia" toonud esmakordselt lavale 42 algupärast näidendit ja „Vanemuine" peaaegu sama arvu — 40 — ning pealeselle 3 dramatiseeringut. Vahekorrad on siin ilmesti stabiilsed, on enam-vähem kasutatud ära kõik kasutatav! Kui aga iseseisvusaegsete algupärandite-esietenduste arvu meie vanimais teatreis jagame ümarguselt 18 tegevusaastale, siis selgub, et algupäraseid uudiseid on iseseisvusajal saadud pakkuda isegi harvemini kui kaheteistkümmel iseseisvuse-eelsel aastal. Muidugi aga on üldiselt tõusnud esietendatavate algupärandite tase — ja nende kõrval on antud palju suurlavastusi „rahvuslikust klassikast".

Tallinna nooremaid teatreist on „Draamastudio" a. 1924/1925 alates esietendanud 12 hooaja kestes 21 algupärast näidendit ja 6 dramatiseeringut; „Estonia" sama aja jooksul 26 algupärandit. Siingi vahekorris üldiselt sama stabiilsus! „Töölisteatri" algupäraste uudiste arv on a. 1925/1926 alates 11 hooaja kohta 19 näidendit pluss 4 dramatiseeringut; „Estonia" on samas ajavahemikus esietendanud 25 algupärast näidendit.

Lõppeks lubatagu täieliselt esitada siin arvestatud teatrite algupärane repertuaar ajalises järjestuses kuni hooajani 1935—1936, viimane kaasa arvatud.

„Estonia": „Päikese tõusul" — M. Metsanurk. „Kroonu omu" — J. Kunder. „Pila-Peetri testament" — A. Kitzberg. „Artur ja Anna" — C. R. Jakobson. „Vale" — F. Karlson. „Vastu vett" — Kr. Rutoff. „Üle piiri" — H. Anto. „Ema" — J. Mändmets. „Ordumeister" — Jakob Liiv. „Tohiku Juula ämm" — Peerandi. „Neli

„ARISTOKRAADID“
Töölisteatris
Sonja (K. Välbe) ja kapten
Kostja (J. Romot)

päeva“ — J. Mändmets. „Teder mulle, suled sulle“ — J. Orgussaar. „Mulgi mõistus ja tartlase tarkus“ — J. Kunder. „Püve talus“ — A. Kitzberg. „Tuulte pöörises“ — A. Kitzberg. „Kivi“ — Kr. Rutoff. „Talulapsed“ — H. Vuolijoki. „Vana lugu, alati uus“ — Paul Pinna. „Tabamata ime“ — Ed. Vilde. „Pisuhänd“ — Ed. Vilde. „Meie I“ — F. Karlson. „Merepojad“ — H. Anto. „Vare“ — Jakob Liiv. „Libahunt“ — A. Kitzberg. „Laul õnnest“ — O. Luts. „Kauka jumal“ — A. Kitzberg. „Ärimehed“, „Kapsapea“, „Pärijad“ — O. Luts. „Side“ — Ed. Vilde. „Säärane mulk“ — L. Koidula. Esimesena pärast 24. II 18 „Kosjasõit“ — A. Kitzberg. „Kui õitsilind hõiskab“ — F. Karlson. „Udumäe kuninga“ — P. Jakobson. „Enne kukke ja koitu“ — A. Kitzberg. „Laurits“ — A. Kitzberg. „Sõnajala õis“ — E. Peterson. „Dekoratsioon“ — S. Vardi. „Fatme“ — L. Kitzberg-Pappel. „Sootuluke“ — O. Luts. „Mahajäetud maja“ — O. Luts. „Igavene elu“ — Talomaa. „Uus minister“ — E. Peterson. „Neetud talu“ — A. Kitzberg. „Vagade elu“ — M. Metsanurk. „Demobiliseeritud perekonnaisa“ — H. Raudsepp. „Juudit“ — A. H. Tammsaare. „Kohtumõistja Simson“ — H. Raudsepp. „Ameerika Kristus“ — H. Raudsepp. „Juta“ — A. Jürgenstein. „Kikerpilli linnapead“ — H. Raudsepp. „Salmisto“ — M. Aitsam. „Sinimandria“ — H. Raudsepp. „Siinai tähistel“ — H. Raudsepp. „Toomapäev“ — A. Adson. „Talupoja poeg“ — M. Metsanurk. „Lauluisa ja kirjaneitsi“ — A. Adson. „Põrunud aru õnnistus“ — H. Raud-

sepp. „Neli kuningat“ — A. Adson. „Haljal oksal“ — M. Metsanurk. „President Nuiatust“ — J. Mets. „Vedelvorst“ — H. Raudsepp. „Kolmas tee“ — A. Adson. „Koidula“ — H. Vuolijoki. „Iluduskuninganna“ — A. Adson. „Väimehed“ — Kr. Rutoff. „Salongis ja kongis“ — H. Raudsepp. „Pilveristi“ — A. Tammann. „Roosad prillid“ — H. Raudsepp. „Elav kapital“ — A. Adson. „Raidaru kirikumõis“ — K. A. Hindrey. „Mare ja ta poeg“ — A. Kallas. „Mikumärdi“ — H. Raudsepp. Uuslavastustena on „Estonia“ iseseisvusajal kuni hooajani 1935/36 inkl. annud paremaid A. Kitzbergi näidendeid („Püve talus“ korduvalt, „Libahunt“, „Kauka jumal“), Ed. Vilde „Pisuhänna“ ning „Tabamata ime“ ja koguni L. Koidula „Saaremaa onupoja“.

„V an e m u i s e“ algupärane repertuaar on järgmine: „Tuulte pöörises“ — A. Kitzberg. „Säärane mulk“ — L. Koidula. „Saaremaa onupoeg“ — L. Koidula. „Artur ja Anna“ — C. R. Jakobson. „Kivilinad“ — V. J. Stein. „Üks eksinud inimene“ — J. Lill. „Mihkel ja Liisa“ — J. Kansvey. „Mulgi mõistus ja tartlase tarkus“ — J. Kunder. „Kroonu onu“ — J. Kunder. „Teder mulle, suled sulle“ — J. Orgussaar. „Punga-Mart ja Uba-Kaarel“ — A. Kitzberg. „Kolmat aega vallavanem“ — Jakob Liiv. „Vastu vetti“ — Kr. Rutoff. „Uues korteris“ — M. Metsanurk. „Libahunt“ — A. Kitzberg. „Kauka jumal“ — A. Kitzberg. „Kivi“ — Kr. Rutoff. „Kapsapea“, „Ärimehed“, „Pärijad“ — O. Luts. „Paunvere“ — O. Luts. „Aimre“ — R.

Tamm. „Pihid“ — F. Karlson. „Tabamata ime“ — E. Vilde. „Pisuhänd“ — E. Vilde. „Kosjasõit“ — A. Kitzberg. „Laul õnnest“ — O. Luts. „Kui torm vaikib“ — H. Anto. „Koopariütle“ — K. A. Hindrey. „Püive talus“ — A. Kitzberg. „Herra Zipul“ — A. Kitzberg. „Rõõmulallikas“ — L. Hansen. „Arusaamata lugu“ „Onu paremad päevad“, „Ülemiste vanake“ — O. Luts. „Koduhan“ — A. Teppan. „Abieluvaenlane“, „Vahilaari valge tuvike“, „Kui Murevere põles“ — L. Hansen. „Mäsajad“ — Kr. Rutoff.

Alates 24. II 1918: „Kalevi kojutulek“ — O. Luts. „Kalevipoeg ja Sarvik“ — F. Karlson. „Sootuluke“, „Mahajäetud maja“ — O. Luts. „Enne kukke ja koitu“ — A. Kitzberg. „Sõnajala õis“ — E. Peterson. „Siniallik“ — O. Luts. „Kui õitsilind hõiskab“ — F. Karlson. „Laurits“ — A. Kitzberg. „Kriis“ — A. Tammann. „Ainus idealist“ — J. Kärner. „Neetud talu“ — A. Kitzberg. „Demobiliseeritud perekonnaisa“ — H. Raudsepp. „Kangelane“ — J. Kärner. „Kindrali poeg“ — M. Metsanurk. „Ameerika Kristus“ — H. Raudsepp. „Harald tegutseb“ — O. Luts. „Kikerpilli linnapead“ — H. Raudsepp. „Sinimandria“ — H. Raudsepp. „Siinai tähistel“ — H. Raudsepp. „Onne põrgu ehk kannatuste paradisi“ — A. Karheiding. „Emake maa-muld“ — A. Taar. „Lauluisa ja kirjaneitsi“ — A. Adson. „Meie küla poisid“ — H. Visnapuu. „Põrunud aru õnnistus“ — H. Raudsepp. „Elu teeb uperpalle“ — A. Teppan. „Koidula“ — H. Vuolijoki. „Iluduskuninganna“ — A. Adson. „Mauruse gümnaasium“ — A. H. Tammsaare — A. Särev. „Salongis ja kongis“ — H. Raudsepp. „Neitsid lampidega“ — A. Mälk. „Vaese mehe ututall“ — A. Mälk. „Mäeküla piimamees“ — Ed. Vilde — A. Särev. „Elav kapital“ — A. Adson. „Mässuvaim“ — A. Raag. „Raidaru kirikumõis“ — K. A. Hindrey. „Esivanemate kuld“ — J. Jaik. „Kraavihallid“ — E. Vaigur. „Mees merelt“ — A. Mälk. „Tagahoovis“ — O. Luts — A. Särev. „C. R. Jakobson“ — M. Metsanurk. „Mare ja ta poeg“ — A. Kallas. „Mikumärdi“ — H. Raudsepp.

Iseseisvusajal on „Vanemuine“ korranud ja ka uuslavastustena annud peamiselt A. Kitzbergi näidendeid („Tuulte pöörises“, „Libahunt“, „Kauka jumal“, „Püive talus“, „Kosjasõit“), Ed. Vilde „Pisuhänna“, O. Lutsu draama „Laul õnnest“ ja K. A. Hindrey „Koopariütle“.

„Draama stuudio“ algupärane repertuaar ajavahemikus 1924/1925 kuni 1935/1936 inkl. on järgmine:

„Pisuhänd“ — Ed. Vilde. „Koidikul“ — A. Tammann. „Tuulte pöörises“ — A. Kitzberg. „Libahunt“ — A. Kitzberg. „Nee-

tud talu“ — A. Kitzberg. „Toomapäev“ — A. Adson. „Mikumärdi“ — H. Raudsepp. „Kauka jumal“ — A. Kitzberg. „Kalevi kojutulek“ — O. Luts. „Vürtspoodniku unenägu“ — H. Raudsepp. „Vargamäe“ — A. H. Tammsaare — A. Särev. „Agulirahvas läheb ajalukku“ — M. Metsanurk. „Vedelvorst“ — H. Raudsepp. „Merihärg & Ko“ — J. Kärner. „Vidriku parun“ — A. Tammann — A. Särev. „Otepää all“ — H. Visnapuu. „Madam Sohk ja pojad“ — H. Visnapuu. „Neitsid lampidega“ — A. Mälk. „Abielu ja armastus“ — A. H. Tammsaare — A. Särev. „Killamägedel“ — H. Visnapuu. „Roosad prillid“ — H. Raudsepp. „Vargamäe vanad ja noored“ — A. H. Tammsaare — A. Särev. „Mees merelt“ — A. Mälk. „Härra Mauruse I järgu kool“ — A. H. Tammsaare — A. Särev. „Toomas Nipernaadi“ — A. Gailit — A. Särev.

„Töölisteatri“ algupärane repertuaar 11 hooaja kestes (1925/1926 kuni 1935/1936):

„Kindrali poeg“ — M. Metsanurk. „Koi-gata“ — A. Antson. „Pisuhänd“ — Ed. Vilde. „Neetud talu“ — A. Kitzberg. „Kadaara sead“ — A. Tassa. „Ärimehed“ — O. Luts. „Tuulte pöörises“ — A. Kitzberg. „Valge naine“ — K. Rumor. „Kosjasõit“ — A. Kitzberg. „Meie küla poisid“ — A. Visnapuu. „Vaese mehe ututall“ — A. Mälk. „Normaalse mõistuse kalmistul“ — E. Undla. „Neitsid lampidega“ — A. Mälk. „Umbrohu juured“ — M. Metsanurk. „Mäeküla piimamees“ — Ed. Vilde — A. Särev. „Enne kukke ja koitu“ — A. Kitzberg. „Koopariütle“ — K. A. Hindrey. „Tagahoovis“ — O. Luts — A. Särev. „Kraavihallid“ — E. Vaigur. „Esivanemate kuld“ — J. Jaik. „Vaikne nurgake“ — O. Luts — A. Särev. „Mahtra sõda“ — Ed. Vilde — A. Särev. „Potilill ja karusammal“ — E. Vaigur.

Neist kuivavõitu nimestikest näeb, et eriti meie vanemate teatrite algupärane repertuaar on suurtes joontes üks ja sama; erinevused ilmnevad peamiselt „kolmanda-järgulise“ kvaliteediga näidendite valikus. Küllalt oluline vahe (mida, kahjuks, oli raske ära märkida ülaltoodud loeteludes) muudugi tekib sellest, missugune teater on võinud uudiseid lavastada esimesena. Nii on iseseisvusaegse silmapaistvama näitekirjaniku Hugo Raudsepa teosed enamasti kõik — peale „Mikumärdi“ — näinud esmakordselt rambalvust „Estonias“. Samuti oli lugu Ed. Vilde kahe tähtsama näidendiga enne maailmasõda. August Kitzbergi teosed on välja toonud enamikus „Vanemuine“; „Püive talus“ siiski esietendati „Estonias“ (juba 1910/1911), kus ta on jäänud menukaks hiljemgi.

Leo Soonberg

Maalavade repertuaarist

(Kokkuvõte referaadist „Maanäitejuhtide päeval“ 28. II 1937. a.)

Repertuaariküsimus on ikka olnud üks teatri hellimaid kohti. Ja ta on seda praegugi. Sellejuures ma ei piirdu Eestiga, vaid mõtlen kogu maailma teatreid. Väga harva leidub teoseid, millel on kestev menu. Häid näitekirjanikke on üldiselt vähe — ja ega siin imestada ei tarvitse — kindlasti on draama vorm kirjanduse vormide hulgas kõige raskem. Publik nõuab aga järjest uut. Ja teatril pole muud väljapääsu kui haarata dramatiseringute järele. Meie aja teatrirpertuaaris on dramatiseringud endile tunnustatud positsiooni kätte võidelnud. Nagu juba ütlesin, mitte ükski meil.

Näeme kogu Euroopas tugevat rahvustunde kasvamist. Rahvustunde propaganda on meie aja poliitikute eelistatumaid relvi. Muidugi kajastub see igas elunähtes — ka teatris. Oleme võinud märgata, kuidas publik ikka rohkem ja rohkem avaldab poolehoidu omamaa produktioonile. Tahetakse näha algupärandeid. See-gi publiku soovide tendents kisub teatri repertuaari piire järjest kitsamaks. Kui mõne tööstuuharu alal siseturu nõuded kasvavad, siis püütakse selle artikli tootmist suurendada, et poleks tarvis seda väljast importeerida. Sama näeme ka vaimuelu alal. Teatri nõuded algupärase repertuaari suhtes on kasvanud, on kasvanud ka näidendite tootmine.

Ometi see ei rahulda maalavasid. Viimaste nõuded on linna teatreite omadest totaalselt lahkuminevad. Maalavad, enamail juhtudel, on lavatehnilisest seisukohast võttes veel täiesti primitiivsed. Loomulik, et nad siis ei saa kasutada kõiki linna teatrites läbilõõnud asju. Nii näiteks dramatiseringud evivad palju pilte — dekoratsioonide vahetus on aga maalaval üpris aegaviite toiming, mis näidendi ettekandmise aja võib venitada 6—7 tunnini. Ja ega näidendi sageli piltide arvult dramatiseringuile järele ei anna. Võtame minupärast või näiteks H. Raudsepa viimase teose „Lipud tormis“.

Mõned väärnäidendid sünnitavad maalavadele raskusi ka oma suure tegelaste arvu tõttu. Näiteks „Niskamäe naised“. Paljudel maaseltsidel, kes seda näidendit tahaksid ette

kanda, pole kusagilt niipalju näitlejaid võtta. Kuus-seitse inimest suudab iga maalava välja panna, kuid suuremat tegelaste arvu tööle rakendada võivad ainult vähesed. Ka dramatiseringud on harilikult suure tegelaste arvuga — nii jäävad maalavade repertuaarid neilegi suletuks. Siit näeme, et maalavadel pole linna teatrite repertuaarist kuigi palju võtta ja nii kujuneb nende repertuaari küsimus hoopis omate peatükiks.

Näidend ei ole maalaval ainuvalitsejaks õhtu täitmisel. Kui jälgime maapidude kavu, siis näeme, et siin esinevad kõrvuti koorilaul, deklamatsioon, näidend ja tants. Nii siis segaeeskava. Muidugi koorilaul ja deklamatsioon on mõnikord asendatud klaveri-, viiuli- või soololauluettekandega või mingisuguse teise numbriga, kuid enam-vähem obligatoorsed on näidend ja tants. Kuna maal pidud teenivad ainult lõbustusülesandeid (ja kus nad seda mitte ei teeks!), siis pole midagi imestada, et publiku huvid on suunatud peamiselt eeskava viimsele numbrile, s. o. tantsule. Selle tõttu on näidendi seisukord õigupoolest raskendatud. Olles viimseks numbriks peatraktsiooni eel sallitakse teda publiku poolt kui vältimatut pahet. Viisakam publik ootab halvastivarjatud käsitusega eesrüde langemist viimse vaatuse järele, kuna vähemtalutsutatud element annab oma kannatamatusele sageli üsna mürarikkad vormid.

Kuna repertuaar on suurel määral publiku soovideist sõltuv, siis võime julgesti ütelda, et iga publik on oma lava repertuaari väärt ja vastupidi. Vaadeldes maapidude kavu näeme, et meie maalavadel tehakse otse üllatavalt palju veel tingel-tangelit. Maarahva auks peab tunnistama, et nad sellest ise küll aktiivsete tegelastena osa ei võta, esinevad igasugused „artistide“ koondused ja „rändtrupid“ à la „Stello“, kuid publikut on sellaselt „artistidel“ oht-rasti. Selge, et see asjaolu ei räägi küll põrmugi maarahva maitse kasuks. Senikaua, kui maategelased ise niisuguste rändartistide tegevust aktiivselt ei takista (näiteks kas või keeldumisega üürida ruume), pole võimalik

Väärriks veel märkimist, et üht meie kirjanduslikult silmapaistvaimat draamat, nimelt A. H. Tammsaare „Juuditit“, on lavastatud ainult Estonias. Pealinna nooremad teatrid aga on viimaseil aastail olnud agarad esitama uudiseid erilisel rah-

vamaitseliste taotlustega autoreilt, nagu A. Mälgult, E. Vaigurilt, J. Jaigilt.

Dramatiseringud populaarseist romaanidest on olnud „Draamastuudio“ erialaks. Tammsaare „Tõest ja õigusest“ on seal lavastatud tervelt viis dramatiseringut A. Särevilt.

kuigi edukalt töötada maarahva kunstimaitse tõstmiseks. Niisuguse maitse juures jääb ka kunstitüüsilik ettekannet mõõganeelajale ja tulesööjale alla.

Kuid rääkigem näidendist. Nagu nägime, on näidend maalaval vaid osa õhtu täitest. Siit siis nõue, et ta poleks kuigi pikk. Seepärast veel paljudel maalavadel harrastatakse kahe ühevaatuselise näidendi süsteemi. Huvitaval kombel meie näitekirjanikud pole selle nõudega arvestanud, vaid O. Luts on meil kirjutanud terve rea ühevaatuselisi näidendeid. Muidugi haaravad maalavad tõlgete järele. Nii näeme- gi kavades figureerivat igasuguseid sakslaste ja prantslaste ühevaatuselisi, vaid mõni üksik Tšehhovi töö on nende nimetute hulka eksinud. Seejuures on tollelt naljaohtralt venelaselt tõlgitud just tema vähemõnnestunud asju.

Rohkemvaatuseliste näidendite alal on küll ülekaal algupäraneid. See edusamm on astunud mõne viimase aasta jooksul. Pole kuigi- palju aega tagasi sellest, kui maal olid mängitavamateks lavateosteks Kotzebue, L'Arron- ge'i, Blumenthal-Kadelburgi ja Arnold-Bach'i asjad. Nüüdki neid vilksatab siin-seal, kuid nende võim on murtud. Kuid ega seepärast veel maalavade repertuaari kunstiline tase ole tõusnud. Vahe on vaid selles, et nüüd mängitakse omamaisi jante. Ja huvitaval kombel on maalavade silme ees leidnud armu kõige närusemad ja labasemad asjad algupärasest näidendite toodangust. „Preedik Pudirull“ domineerib!

Kaugelt enamatel juhtudel nõuab maalava näidendilt, et see poleks pikk. Vastuvõetava- maks ettekandeks on 2—2,5 tundi. Teoses olgu vähe tegelasi — nii 6—7. Osad olgu ker- ged. Ei tohi ette tulla liig keerulisi tüüpe, kuid ka mitte nii lihtsaid, et osatähti kuidagi välja ei paistaks. Dekoratsioon olgu äärmiselt lihtne. Kõige parem, kui kõik vaatused mängitaks ühes ja samas kohas. Ka kostüümid ei tohi raskusi sünnitada, selle tõttu on eelis- tatavad näidendid, mille tegevus sünnib käes- olevas ajas. Teos olgu mõjuv. Parem muidugi, kui ta on lõbus (mitte kurb) ja sisaldab palju sõnakoomikat, nii et juba teose ettelu- gemine publikult naeru välja kisuks. Ning lõ- puks (seda nõuavad küll kahjuks vähesed), teo- sel olgu ka kunstiline väärtus! Ühe sõnaga: tükk mängigu end ise!

Need nõuded paistavad maalavade töötamise viisist. Sest kui vähe tööd ühe „lavastuse“ kallal tehakse, on otse ime. Näidendile antakse vaid paar proovi ja juba ta peab mine- ma. Need proovid tehakse raamatust osa lu- gedes, loomulik, et siis ühelgi näitlejal ka oma osa pole selge. Etenduse õhtul muutub ette- ütleva peategelaseks, tema najal komberdatakse kuidagi lõpuni. Olen näinud juhtumi, kus ette- ütleva välja plaksutati — ning see publiku

tegevus oli kõigiti õigustatud, sest ta oli ainu- ke tegelane, kelle käest näidendi sisu kohta saadi informatsiooni. Siis pole ka sugugi imeks panna, et publik näidendi ettekande ajal muu- tub rahutuks ning püüab leida endale mingit huvitavat kõrvaltegevust — avaldugu see siis oma naabriga jutupuhumises või näitlejale vahelehiüetes.

Niisugusel puhul ütlevad maalavade tegela- sed ise, et näed, meie publik pole küllalt are- nenud. Või väidavad, et tükk olevat vilets. Tegelikult pole aga kumbki vabandus sajabrot- sendilisel paikapidav. Küllap leiduks meie praeguse lavakirjanduse hulgas küllaltki asju, mida publik tähelepanuga jälgiks, kui ainult ta- hetaks asja kallal rohkem töötada. Maalavade tegelased ise ütlevad, et pole kuidagi võimalik näidendile lubada kümnet proovi — olevat tar- vis põllul töötada jne. Kuid on siis tingimata tarvis üks kord kuus pidu korraldada? Teh- tagu kaks-kolm pidu aastas, kuid tehtagu need korralikud!

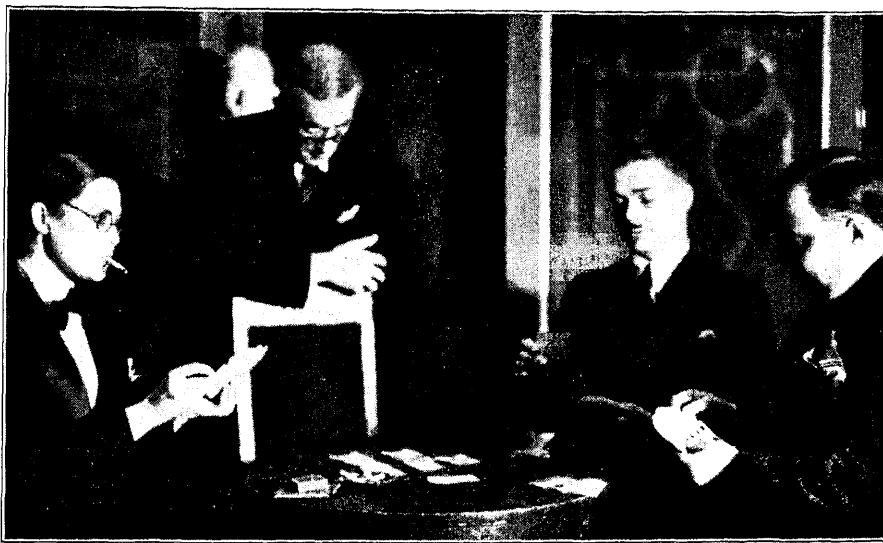
Muidugi ma ei taha väita, et meie praegune laialdane näitekirjandus koosneks vaid väärt- teoseist. Kindlasti on siin vägagi suuri puu- dusi. Kui vaadelda peamiselt maalavade tarvis kirjutatud tükke, siis näeme, et siin prevaleerivad n.-n. „rahvatükid“. Viimase mõiste näib näidendi autorite juures olevat omandanud üpris kummalise sisu. Siin lubatakse endale pa- tustada kõige algelisemate kirjanduslike nõuete vastu. Ma ei kavatsen rääkida siin mitte nen- dest väaratustest ja lohakustest, mis ilmnevad teoste vormi juures. Nii keel, kompositsioon jne. Veelgi hullem on see asjaolu, et neil puu- dub sisu, sageli kõige algelisem anekdootki. Inimestel lastakse lavale ilmuda, omavahel mõ- ningad konventsionaalsed jutud maha rääkida, ja see on kõik. Ei pöörata ka vajalist tähele- panu sellele, et nood inimesed ja nende teod mõjuksid usutavalt, et need oleksid psühholoo- giliselt põhjendatud. Peame autorit uskuma tingimusteta. Tegevusel puudub mõnikord ab- soluutselt igasugune loogika — valitseb vaid autori meelevall.

Ega ei saa kirjastusigi süüdistada. Maala- vad nõuavad neilt näidendeid ja seda nõudmist peab rahuldama. Valik on suur küll kvanti- teedilt, kuid üpris väike kvaliteedilt. Nii siis tuleb muudkui kirjastada, kuigi ise tunned, et see asi ei ole seda väärt. On ju kirjastus ikkagi eeskätt äriiline ettevõte, ja kui nõudmine on suur, siis ei saa alati vaadata kvaliteedile. Ja nii voolab kõik see väheväärtuslik kaup maale. Pisut tõkestada saaks ehk seda voolu nii, et autorihonorarist vabastamiseks näidendile püstitataks kõvemad nõudmised. Kas on siis tarvis igakord kümme- konda näidendit autori- honorarist vabastada? Kui ei leidu sobivaid asju, siis võiks ju lihtsalt oodata, kuni mõni ilmub. Nii saaks ehk tõsta pisutki maalavade repertuaari väärtust.

UGALA

A. Adsoni näidend „KARU
LÄHEB MEE LÖKSU“ Lavas-
tus — Ed. Tinn, lavapilt —
J. Kangilaski

1. Kaardimängustseen klubis
2. Stseen II vaatusest
3. Sirje (T. Kukkk) ja vanaema (M. Söödor)

Vasakult: Pr. Vunk (Helle
Raa), hra Ojram (Ed. Tinn),
hra Aroniel (A. Viir), hra
Vunk (A. Mälton)

Vasakult: Pr. Aroniel (L. Vo-
hu), hra Vunk (A. Mälton),
Sirje (T. Kukkk) ja vana-
ema (M. Söödor)

Sirje (T. Kukkk) ja vana-
ema (M. Söödor)

Maalavadele kohandatud . . .

Kirjanduslikul ajakirjandusel on saanud kombeks igal algaval aastal tuua pikemaid ülevaateid, kokkuvõtteid ja arvustuslikke märkusi möödunud aastal ilmunud kirjandustooteist. Ülevaateis pühendatakse eripeatükke luulele, romaanile, lühijutule ja näidendile. Lugeses viimasesse rubriiki kuuluvaid kirjutusi, võime peaaegu iga kirjutuse lõpust leida lakoonilise märkuse: „Peale ülalmainitute on ilmunud veel terve rida maalavadele kirjutatud näidendeid.“ Ja mitte üht silpi rohkem. Mõni pihib veel puht-südamlikult: „... millega nende ridade kirjutaja tutvunud ei ole“.

See on nagu kaubaturul. On munad määratud inglasile, sakslasile või ka bantu neegreile, siis peavad nad vastama kaalult, mõõdult, puhtuselt, värskuselt jne. püstitatud nõudeile, kuna silt, „siseturule“ keerab kõik normid õlgadele. Siis olgu muna kas päkkliisuurune, porist võetud kartuli sarnane või kolme aasta vanune — keegi ei hädalda. Ja kõik võitunnid, milledesse on läinud tilk vett või näpuotsatäis värvi rohkem kui lubatud, saadetakse siseturule. Ega praakkraami või saata ometi Euroopasse, Aasiasse või Ameerikasse!

Nagu plakat „siseturule“ vabastab kaubaartiklid väärtuse- ja kvaliteedinõudeist, nii tiitel-lehele trükitud pisike märkus „Maalavadele“ lööb korrald tagasi kriitikute nooled ja kummutab arvustajate kriteeriumid. See tundub nii loomulikuna, nagu ei võikski olla kuidagi teisiti. Et maalavadele kohandatud sildi all turustatakse praakkaupa, seda ei näi pidavat loomulikuks kahjuks mitte ainult laiad rahvahulgad. Joh. Aavikust tulisem keelevõitleja Ants Murakin, kes küllalt ei jaksa siunata näidendite logisevat ja pentsikut keelt, samas märgib ühe arvustuse esimestes ridades: „Viis väikest, mitte palju pakkuvat näidendikest meie vähenõudlikule maateatrite publikule.“ („Vaba Maa“ nr. 1 — 1937. a.) Ja sama autor sama lehe kuuendas numbris s. a.: „... nad on kerged ja kergelt võetud asjakessed vähenõudliku maapubliku jaoks, kes näidendist otsib ainult palaganinalja“. Ja veidi edasi: „Aga kui võtta lühimigi kunstiline mõõdupuu, siis kahvatab teoste väärtus peaaegu täiesti. Võiks isegi ütelda: need näitemängud on nagu saatuselt antud ajakobane näide, kuidas ei tohiks lavateost kirjutada, kui see vähegi taotleks esteetilisi ja publiku maitse kasvatamise sihte ega püüaks ainult vastu tulla arenematu külanimese lõbuvaistule ning kõditada tema primitiivset naerunärvi. Jättes kõrvale näidendi sisulise külje ning puudutamata kõik need sündmuste labasused, mis haavavad keskmiseigi maitsega inimese ilutunnet...“

Meie teatri-, kunsti- ja kirjandusekriitikud liiguvad asfaltteed mööda kunstikodade, kohvikute ja toimetuste vahet ning mis on väljaspool nende silmaringi, see on mahajäänud, vilets, vähenõudlik. Et nad maalavadele määratud näidendite kallal ei hakka nürima oma analüüsina, on mõistetav, kuid maarahvale alaväärtusliku kirjanduse soetamise ja turustamise loomulikuks pidamise, sellega nõustumise vastu peab protesti tõstma!

Seni on meil nii elatud ja oldud. Ja tagajärg? On siginenud leegion kah-kirjanikke, kes vorbivad armsale maarahvale näidendeid nagu lapsed enne jõule jõuluvanale soovidele. Jante ja naljamänge, operette ja laulumänge, kangelaslugusid ja rahvatükke, ja ei puudu draama- ja tragöödiameistridki. Kohtad sa sellast maarahvakirjanikku ja püüad noomida, et mis ta soperdusi maailma soetab — tema ajab aga hambad rõõmsalt irvi: „Rumal! Kas sa siis tiitellette ei lugenud? Need on ju maarahvale kirjutatud!“ Ja laseb edasi. Kui paljud neist on tuttavad pealinna teatripublikule? Ja kirjandushuvilisele ringkonnalegi? Aga ometi on neist kah-kirjanikest mitugi üle kümne näitemänguga maha saanud.

Maalavadele kohandatud näidendid moodustavad eriliigi, iseseisva osakonna meie kirjanduses. Suurtes linnades on ärisid siltidega: „Praakkaubad“, ja neis poodides ükski ostja ei hakka müüjaga vaidlema artikli väärtuse üle. Silt uksele ütleb kõik. Nagu praakkaupades poes on lubatud alaväärtuslike esemete müük, nii maarahvale määratud lavaliteratuuris peetakse lubatuks ja endastmõistetavaks kunstiliselt alaväärtusliku näitekirjanduse produtseerimist ja kirjastamist.

„Selliste tööde järele on nõudmist, neid mängitakse,“ öigustavad end maarahvakirjamehed ja kirjastused.

Kui apelsine pole, siis maitseb õun päris hea. Ja kui õunad on otsas, siis pistame mõnuga kartuleid. Ometigi näitab maal mängitud näidendite statistika, et kõige enam ei mängita mitte „Naeratavaid heeringapääd“, „Sulaspoisi südameraasukesi“ ega „Kaheksapuu-daseid ämmi“, vaid sisukamaid lavateoseid, nagu „Vaesemehe ututal“, „Väimehed“, vanasti „Mikumärdi“ jne. Ja ikka veel seisavad esirinnas vanameister Kitzbergi „Libahunt“ ja „Tuulte pöörises“. Küll mängitaks maali väärtuslikke näidendeid kutseliste teatrite repertuaarist, kui lubaksid aga kostüümid ja dekoratsioonid. Haa! hõiskavad rahvakirjanikud, näete, meil siiski on õigus: maalavadele peab andma lihtsamat, kergemat.

Ent dekoratsioon ja sisukus on teineteisest rippumatud suurused. On vana tõde, et vilet-

A. Brigaderi naljamäng „SUUR SAAK“ Töölisestris õpperühma ettekandel. Juht: P. Põldroos

sa koore all võib peituda ka hea ja mahlakas tuum. Ega kookspähkli välimus olegi väga isuäratav, kuid seda maitsvam on ta sisu. Aga mis teevad meie kõne all olevad sulamehed? Lihtsustavad lava, vähendavad kostüüme ja samal ajal „tasalülitavad“ ka sisu.

Maarahvas mängib ära väärtuslikumad tükid, mis maaoludes on tehniliselt vähegi mängitavad, ja mis edasi? Pidu tegema peab, näitemäng on pidu eeskava ilmtingimatuks punktiks ja näitejuht paremate puudusel on sunnitud valima värske, kuid pahatihti nigela näidendi. Tihti valitakse näidend kirjastuse reklaamisedelilt välja, loetakse sisuseletus ja soovitus läbi ja tellitakse näidend, uskudes pühas lihtsameelsuses, et iga trükitud sõna on puhas kuld... Pärast selgub, et pole, et on hoopis tuhm ja mõrane vask, aga kuna pidu on ukse ees, siis pole aega hakata jandama raamatu tagasisaatmisega ja uue tellimisega. Arvestades maanäitejuhtide kriitilise meele tugevusega ja kogemustega, ei saa neilt nõuda, et nad suudaksid alati tera aganast lahutada. Kellele heita kivi, kas tööd murdvale maaharidustegelasele, kirjastajale või kirjanikuhärrale? Esimene neist peaks küll olema viimne, keda tohime vedada häbiposti. Aga kui seni mõnelt poolt on lausutud paar arvustavat sõna maateatrite madalast tasemest, siis on patuoinaks tehtud too kõige väiksem süüdlane.

Näitemängude kirjutajad on enamuses linnamehed, kes kas pole teadlikud maarahva huvidest ja kultuurilisest tasemest või jätavad si-

hilikult tõelise olukorra kahe silma vahele. Draamastuudiolased võivad jutustada palju lugusid külainimestest, kes kuni kümnete kilomeetrite kauguselt jalgsi alevisse või suuresse külla, et võõrusetendust kaasa elada. Samad inimesed võivad rääkida ka vaimustus-tormidest, mis on puhkenud heade lavastuste puhul, ja jahedast ning külmast publikust, kui külakostiks on toodud nõrgem näidend. Palju tegureid on aastakümnete jooksul kultiveerinud maarahva maitset, ärkamisaegsest igale kommejandile ja kurbmängule kaasaelavast maainimestest on saanud teadlik ja nõudlik teatripublik.

Maalavadele kohandatud väärtusetu näidendikeste produtseerimisele ei näi rahu korras lõppu tulevat. Sõda on tarvis! Kas ülalt-poolt dekreedid või kontrolli või maarahva riidadest tõusva mässu näol. Igat filmi üle piiri ei lasta, kuid maale lastakse kollitama igasuguseid näidendeid. Tühje, maitselagedaid, isegi rõvedaid. Majandusliku elu korraldamisest üksi ei piisa, on aeg asuda ka maakultuuri tõstmisele.

Nagu sina mulle, nii mina sulle, lausub vanasõna. Linnarahvas ei tohiks siis pabaks panna, kui maamees tooks turule koolnud lehma liha, surnultsündinud vasikaid, koitanud jahu, kartulipudrutäidisega võikilosid jne. jne. Linnal pole mingit moraalselt õigust nõuda maalt ainult priimakaupa, kui ta samal ajal „maaoludele kohandatud“ sildi all üpris rahuliku südamega saadab maale alaväärtuslikku lavaliteraatuuri.

A. Adsoni „KARU LÄHEB MEE LÖKSU“ Kandles
Näitejuht — E. Pärgmäe, lavapilt — A. Lepik. Pildil: lõppstseen

Ado Säarits

Näitekunst ja literatuur

Kunst ei salli kategoorilisi imperatiive. Kunsti kohta ei või kõne alla tulla, missugune ta peaks olema, mis on temas lubatav — see kõik on aja ja maitse küsimus. Kunsti esimeseks ning viimseks kriiteeriumiks on, et ta jääb kunstiks, s. o., et ta mõjub esteetilise intuitsiooni kaudu. Missuguste võtetega ta selle saavutab, on tema asi. Mida rohkem ning puhtamalt kunst jääb selle nõude, oma olemuse, juure, seda suurem on ta mõju.

Igal kunstialal on süiski omad kindlad vahendid, milles ta teostub ja mille kaudu ta mõjub. Muusika kasutab helide mõju, maalimine värvi ja vormi, kirjandus sõna kujunduslikku tundemõju. Kui muusika asub maalima või maalung jutustama, kahaneb ta mõju. Mida puhtamalt mingi kunstiharuharu oma vahendeid viljeleb, seda mõjukam ta on.

Näitekunsti vahendiks on näitleja. Näitleja oma kuhu, hääle, liigutuste, miimikaga. Näitleja, aga mitte tekst. Tekst on ainult instrument, modell. Teatrisse läheme vaatama näitleja loomingut, näidendeid võiksime lugeda koduski.

Dramaatiline kirjanduse vorm: n.-n. lugemisdraamana vahest ei olegi küsitav, kui ta taotleb mõju kirjandusevõtetega.

Teatrile sellane draama aga ei kõlba. Ei kõlba teatrile enam ka säärased mineviku värss-draamad, kus näitleja tegevusvõime robotina peab kümneid minuteid leierdama tarku monolooge — vaatleja haigutusseks.

Literatuuri hegemoonia näitekunsti üle on tänase teatri traagika. Näitekirjanikud kipuvad kirjutama rohkem kirjandusteoseid kui teatritükke. Lehekülgede pikkused repüügid, mõtete ja tundmuste viimse peenuzeni purukspuretult, tegevusvaeselt serveerimine. Näitleja, vaeseke, peab lakkamatult kõnelema, omaettegi kui vaimuhaige, täpselt ära seletama oma tunde, kuna piisaks vahest ainsast sõnast, kus ta saaks mõjuda oma kunsti vahendiga, intonatsiooniga, mänguga.

Teame, kui rabavad on hetked laval, kus „vaikus mängib“, mingi oodatava eel. Üksainus ohe ehtsast südamest, valuline sõrmevärin võib mõjuda pörutavamalt kui terve vaatus retoorikat (muide näit. „Kolmanda kompanii“ lõppvaatus).

Tänase teatri mureks olgu emantsipatsioon literatuurist. Lavalisi tükke, kaal näitlemisele (endastmõistetavalt mitte „mängimisele“) teatris. Ootame teatrit kõigi lavakunsti võimaluste viljelemist, kõigepealt näitleja kunstiloomingut.

Rudolf Bauman

Teatritegelaste puhkekodust

Kavatsusel olevast teatritegelaste puhkekodust on ajakirjanduses paaril korral juba juttu olnud. Kuid asja mitmekülgne selgitamine enne kui jõutakse tegudeni võiks asjale ainult kasuks tulla. Puhkekodu loomise küsimuse otsustamine ja teostegemine pole kaugeltki nii lihtne. Siin võime väga kergesti loodetava kasu asemel endale asjatuid sekeldusi kaela tõmmata ja valusat kooliraha maksa. Kõigepealt peaksime teadma, mida me puhkekodult tahaksime saada? Kas ta meile seda anda suudab? Missuguse hinna eest me seda saaksime?

Kui kevadel teatrihooaeg lõpeb, siis igaüks, kes on rabelnud hommikust poole ööni hämarate tolmuste teatrimüüride vahel, päeva päeva kõrval, pühadeta ja pühapäevadeta, päikeseta ja värske õhuta, tunneb, et ta vajab puhkust, päikest ja õhku, omaette olemise vabadust ja rahu; muidugi ka liikumist ja füüsilist tööd. Toiduks sooviksime sooja piima, võid, kalu, mune ja aedvilja — ja seda kõike võimalikult odavasti. Kel on talupidajaist sugulasi või tuttavaid, need võivad seda saada kõige lihtsamalt, sobivast talust. Kel seda ei ole, see teadku, et suvel heinaajal peab tihti pool küla läbi käima, enne kui liitri piima või munapaari kätte saab, kõnelemata kalast või värskest lihast. Enamasti on ka hind kõrgem tavalisest turuhinnast.

Missugune peaks nüüd olema meie puhkekodu ja kus ta peaks asuma, et ta meile suudaks anda ilma suurema vaevata kõike seda, mida vajame? Siin pörkame kokku esimese takistusega: Kuhu? Kus peaks asuma puhkekodu?

Puhkekodu on mõeldud üle riigi laiali paisatud kõikide teatrite tegelasile. Selle asupaik peaks olema kusagil linna lähedal, sest mis mõte on raisata sõidu eest kaugele metsakolkasse üht osa suvituskuludest! Oletame, et siin laeksime looduse seadusel selle küsimuse lahendada: nõrgem peab alla andma. Tallinnas asub kolm eesti teatrit ja vist ka kaugelt rohkem teatritegelasi kui kõigis teistes teatrites üle maa kokku. Kui juba kuhugi kaugele puhkusele sõitma ja selle eest ränka sõidukulu kandma peab, siis on mõttetu, et seda peaks tege-ma suurem hulk. Kui see oletus oleks paikapidav ja puhkekodu asupaik määrataks Tallinna ümbrusse, — siis oleks järgmiseks küsimuseks: mislaadiline peaks saama puhkekodu ise.

Kui ostame talu ja avame sinna ühe klubi, siis ei ole sellest muud kasu, kui et linna ümbrus on ühe kõrtsi võrra rikkam. Kui tahame linnast välja kõrtsi minna, siis võime ju valida

Pirita, Nõmme või Kadaka vahel, vaevalt rahuldaks mõni uus nimi meid rohkem. Tervise parandamise asemel võime seal ainult „pead parandada“, aga meil on parandamist tarvis üle terve kere.

Ostes kusagilt mere- või jõekaldalt mõne mõisasüdamet, kus on 30—40 tuba ja kus ökonoom võiks pidada paarikümmend lehma ja lepingu järele muretseks ka kõige muu tarvismivahet, paistab pealt näha siin juba enam-vähem kõik korras olevat, kuid lähemal vaatlusel selgub, et asi pole veel kaugeltki korras.

Kõigepealt säärase mõisa hoonete korrahoid nõuab ettenägemata suuri summasid. Juba üksi katuseid tuleb selles majapidamises, kui just mitte uusi teha, siis korras hoida vakamaade viisi. Et need kulud katta, peaksid puhkekodu kasutajad maksuma umbes sama, mille eest nad ka mujal saaksid sobiva korteri. Pealeselle veel liidu juhatuse hool ja mure ühe surnud varanduse pärast, mis ühtki sissetulekut ei anna, vaid ainult kulusid nõuab. Teiseks ei mahu sinna kõik meie teatritegelased, kuna kõigi puhkeaeg langeb samadele kuudele. Kolmandaks ei saaks ükski näitleja, kes oma inimestega on talve läbi tüütuseni koos olnud, seal kobarasse aetuna kodust tunnet, rahust ja puhkusest pole juttugi. Äärmisel juhul kõlbalb niisugune loss ainult vanadekoduks — ja sedagi jälle küllalt kalli hinna eest. Ja see elu seal ei lähe tavaliste vanadekodude ja vaestemajade õhkkonnast palju lahtu. Jumal hoidku meist kedagi niikaugele sattumast!

On selge, et meid ei rahulda ükski eelpool kirjeldatud laadi puhkekodu. Seepärast tuleb leida soodsam tee, mille kaudu pikkamööda arenedes kord jõuame soovitud sihile. Üks tee sinna jõudmiseks oleks: mõne mõisa või lossi asemel osta kas või Tallinna ümbrusest suurem tükk maad (100—150 ha). Kõige suurema tähtsusega on siin heinamaa, sest sellase varanduse omamine tasub end ise ja kulude asemel annab tulusid.

Kõige ideaalsem koht oleks mere- või jõeäärne heinamaa, mis maa poolt oleks piiratud kõrgema ehituskruuntideks kõlvulise männi- või lehtpuumetsaga, kust igaüks, kel on tahtmist ja võimalust, saaks maalapikese, kuhu ta võiks endale väikese pesakese asutada. Ja seal oleks juba kõike, mida vajame. Seda suudetakse, kui ainult tahetakse. Juba hirm vanadekodu eest sunniks iga kuu mõned kroonid kõrvale panema, et väikest kodu kord omaks nimetada.

Sellase maa-ala omamise üks suurim otsene kasu näitlejaile oleks see, et ökonoomilt, kes ei tohiks olla igapäevane ärimees, vaid inimene,

kes asjale igapidi ihu-hingega kaasa tunneks, saaksime omahinnaga kõike, mis meil vaja oleks. Kui palju odavam tuleb liha loomaviisi ostes kui ostes turult, kus ta juba 6—7 vaheltkaupleja käest on läbi käinud. Nii ka kõik teised toiduained ja aiasaadused. Kui ei taheta anda neid soodustusi näitlejatele, siis tasub see maa end mõnekümne aasta pärast rendiga.

Kui sellast kohta oleks näiteks võimalik saada Habersti mõisa või Pääsküla jõe ümbruses või kusagil mujal Tallinna läheduses, kus asuks kord näitlejate küla, kus ühel osal inimestel hea ühenduse töitu linnaga ei oleks vaja linnas üldse korterit pidada, ülalpidamist saaks $\frac{1}{3}$ võrra odavamini, kus vanadel oleks teater lähedal ja noortel kool käepärast ja nii-öelda maa ja linn ühendatud, siis oleks meil kõigil sellest ettenägemata kasu. Säärasel linna lähedal asuval puhkekodul on lõpuks seegi pluss, et siia võivad teatritegelased sõita ka talvel keset tööhooaega, kui neil juhtub olema 2—3 tööst vaba päeva. Seega leiaks ta kasutamist peaaegu terve aasta, mitte ainult kahel puhkekuul suvel.

HARRY PARIS,

Estonia teatrist, kel tänavu veebruaris möödus 25 aastat kutselist lavategevust näitlejana

Teatrite töömait

ESTONIA

Pärast Hugo Raudsepa näidendit „Lipud tormis“, mis värske realismiga kujutab nüüdse eesti ühiskondlikkuse sündi ja meie lähema mineviku suurt murdeaega, toob Estonia lavale Euroopa suurimat murde- ja tõusuaega — nimelt renessansi — kajastava klassilise komöödia. Vaevalt on Shakespeare üheski oma muus teoses nii lähedalt ja mitmekülgelt kaasa elanud oma noorusliku, ilumeelse ning kõrget humaansust taotleva ajaga kui nimelt „Veneetsia kaupmehes“. Siin tajume renessansi eluküllust ja avarust ühes ta rikkaimaid keskusi, millele sadamais ja paleedes kohtasid India kui ka äsja-avastatud Mehiko aarded. Näeme vanade keskaegsete julmuste ning pimedate eelarvamuste taandumist renessansi vaba vaimu pealetungi ees. Mis veel tähelepanevam: „Veneetsia kaupmehes“ on selle kõrge ja oma mitmekülguses harmoonilise vaimu eestvõitlejaks noor naine — Porzia.

Shakespeare'i enese humaansim tegu ses komöödias on see, et ta esmakordselt euroopa kirjanduses esitab juudi — Shylocki — inimesena, pealegi sügavalt traagilise inimesena, mitte enam koomilise, ent kardetava paarina, nagu tehti keskajal. Kristlaste tagakiusamise all elades ja oma karmilt seaduselisest usust kinni pidades on juut siin küll jäänud hingelt keskaegsemaks kui teised veneetslased; tal puudub arusaamine kõrgest ja halastusvalmist inimsusest. Inimsuse nõudeile sunnib teda lõppeks alistuma Porzia.

Kindlasti pole juhuslik see töö, et Shakespeare'i kodumaal on ta teoseist kõige rohkem loetav ja mängitav just „Veneetsia kaupmehes“.

Olgu märgitud, et „Veneetsia kaupmehes“, mille esietendus on ette nähtud 7. aprillil, esinevad peaosades kuulsaimad eesti näitlejad: Porzia on Erna Villmer ja Shylock — Paul Pinn.

Dekoratsioonide eest hoolitseb üks meie nimekaimaid kunstnikke — Adamson-Eric. Veneetsia ja mägestiku jalal asetseva Belmonti lossi kujutamisel avaneb Adamson-Ericule kahtlemata häid võimalusi oma tugeva ja peenetundelise „maaillise vaistu“ rakendamiseks.

Hilisemaks ning rõõmsamaks kevadeks on Estonial sõnalavastuse alal ette nähtud selle aasta juubilari — kirjaniku Oskar Lutsu — temperamendikas lustmäng „Paun-

vere". Siin satume vanasse „õndsasse tsaariaega“ ja kuski Sise-Eestis asetsevasse mugavasse kirikukülla, kus tormitse kõige ägedam ning parteilistem „seltsielu“. Võitluseks ei anna siin põhjusi mitte poliitilised vastolud, vaid hoopis eraelulisemad nähtused, mis paraku tänapäevani tihti vintsutavad seltskonnategevust maal ja isegi provintsilinnades. „Paunveres“ avaldub see killustumine oma ürgseimal ja tüübilisimal kujul: rikka veskiomaniku või õigemini ta tüseda proua partei võitleb kaupmehe parteiga. Vahed on puht-laudkondlikud ja perekondlikud. Positiivseks, ent ühtlasi humooristlikuks kujuks on „Paunveres“ rahvalalgustaja-koolmeister, kes oma idealismist ja „Postimehe“ sõnumeist aetuna tahab süüdata heledama tulukese tolle aja „pilkasesse pimedusse“, millest kostab joobnud pritsimeeste võitluskära: ta asutab Paunvere Haridusseltsi. Ühtlasi on rahvalalgustaja üheks meeleeäävaks tegelaseks komöödia põnev-humoorikas armastusintrigis.

See Oskar Lutsu hoogsaim ja vormikaim komöödia pakub lavastajale ja eriti näitlejaile üsna huvitavaid ülesandeid. „Paunvere“ veidi minevikulist maailma aitab täiel määral elustada selle näidendi haruldane elaan sündmustikus ja lopsakus kujudes.

Estonia balletiuudised, nimelt L. Nilseni „L a c k s c h m i“ ja R. Drigo „F l o r a ä r k a m i n e“, milledest oli lähemalt juttu „Teatri“ eelmises numbris, tulevad õhtut-täitva eeskavana lavale 1. aprillil.

Väliskülalisest on Estonias võimalus näha ja kuulda kõigepealt „läti Carusot“ Priednieks K a v a r a t, kes aprilli algul esineb oopereis „Rigoletto“ ja „Tosca“.

Maailmakuulus india tantsijanna Nyota I n y o k a esineb Estonia laval kaks õhtut arvatavasti aprilli esimesel poolel. Sama kuu teisel poolel on oodata hispaania tantsijannat Manuela del R i o t. Pealeselle on väljavaateid, et Estoniat külastab veel kevadel terve india balletitrupp, milles solistik on tantsijanna M e n a k a ja muusikaliseks saatteks ehtsa hindu orkestri mäng.

DRAAMASTUUDIO TEATER

A. Adsoni „Üks tuvike lendab merele“

Adsoni „Üks tuvike lendab merele“ tuleb Tallinnas esietendusele teisel kevadpühäl, 29. märtsil, kell 7,30 õhtul. See näidend on tõsiseilmelisem näidend, võrrelduna „Karu läheb mee lõksu“ palju kõrgema kunstilise väärtusega ja autori enese arvates ka palju enam õnnestunud.

O. Lutsu „Kevade“

Teksti autori O. Lutsu, dramatiseerija A. Särevi, lavastaja L. Kalmeti ja draamastuudiolaste mäng, kuusla M. Möldrega eesotsas Tootsi osas, on annud õigustatud ja teenitud tulemuse. „Kevade“ on lühikese aja jooksul läinud 16 korda täiesti väljamüüdud majale, edu jätkub täiel määral. Peale pealinna on „Kevadest“ huvitatud eriti provintis. Rohkearvulistes kirjades päritakse kärsitult järele, millal jõuab „Kevade“ provintsi. Tallinna teatrihivi ei lase „Kevadet“ varem maale viia kui pärast pühi.

Arvustus on üksmeelselt kiitnud „Kevade“ õnnestunud lavastust ja mängu. Siin mõned väljavõtted arvustusest.

„Päevalehes“ 18. II 38 kirjutab V. Mettus: ... „Selle dramatiseeringu peaõigustus seisab selles, et Draamastudio onäärane suurepärase Joosep Tootsi, kellele ükski teine teater — vähemalt praegu — ei saaks kõrvale panna „võistlejat“, kes kaugeltki suudaks pakkuda seda, mida M. Möldre annab selles osas. Ja ettekande suur publikumenu on vähemalt 80%-liselt pr. Möldre teene...“ „Rõõmu valmistasid veel J. Nerep endassesüvenenud Tõnissonina ja L. Kalmet omapäraselt antud Liblana. Ka A. Kleiuse köster oli nauditav.“

H. V(ellner), „Vaba Maa“ 8. veebr. 37. ... „O. Lutsu looming on juba mõnda aega pakkunud tänuväär t dramatiseerijatele. See on ka arusaadav, sest ta novellid oma tegevusrikkuse ja värvikalt joonistatud tüüpidega kipuvad ise lavale. Värskeima dramatiseeringuna esitas O. Lutsu sarjast nüüd Draamastudio teater pühapäeval kirjaniiku esikteose „Kevade“. Dramatiseeritud „Kevadega“ pakkus Draamastudio väga elavusrikka teatriõhtu. Ettekannet saatsid südamest tulevad naerurõkked ja lõpuks puhkes lahti kiiduvalduste torm...“

Leo Soonberg, „Üus Eesti“ 8. veebr. 37. ... „Kevade“ on meie kirjanduses kahtlemata populaarsem teos. Sellepärast pole siis midagi imestada, et pühapäevane esietendus Draamastudios oli saali viimase võimaluseni täis tõmmanud. O. Lutsu huumorisoos on üpris küllane, selle tõttu kogu õhtu moodsu suure naerulagina saatel.“

A. Adsoni näidend „ÜKS TUVIKE LENDAB MERELE“ Draamastuudio teatris
Lavastus — R. Tarmo, lavapilt — P. Raudvee. Pildil: stseen I v.

R. Kangro-Pool, „Uudisleht“ 9. veebr. 37. „...Mulle tundus, et kogu see Tootsi tegemine toimus lava poolt üsna vägagi õnnestunult. Juba alguses kohe oli hea, kui köster (hr. L. Hansen) pidas palvetundi ja lapsed laulsid jorutades ning igäiks oma-moodi veniva ja kilava häälega. Toots askeldas siis nii väga süvenenult ja vahel sekka rabas laulda. Ta selgitas sõpradele, kuidas indiaanlased skalpeerivad vaenlasi. Karistamise madin sellele oli eht ja elevusrikas oma köstri kisava noomimise ja turtsuva kasvatusemeetodiga. Nii toimus lugu täies hoos kuni lõpuni...“

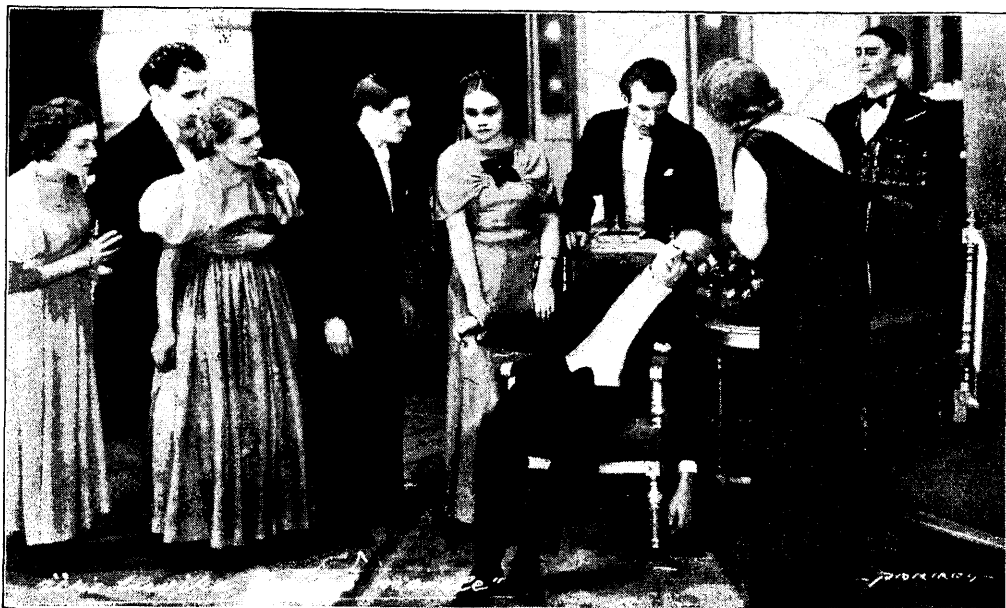
Kuna Draamastuudio teater vajab käesoleval hooajal veel üht lavastust, siis on selleks valitud Rud. Sirge enese poolt näidendiks kirjutatud romaan „Must suvi“, mis tuleb esietendusele Tallinnas mai algul ja selle järele läheb kevadisele ringreisile.

Romaan „Must suvi“ käsitleb okupatsiooniaega. Vastaspooltena figureerivad mõis ja parun oma sabarakkudega ühelt poolt, küla ja selle rahvuslikud juhid eesotsas Kirepi peremehe lipnikust poja Ainiga teiselt poolt. Karmi ja toorest surveõhku täis aja taustal areneb näidendis pinev armudraama kolmnurgas, mida kujutavad enesest Ain, ta pruut Perametsa Kadri ja mõisniku käsilane metsavaht Sasmin. Kasutades sakslaste võimu ja abi püüab viimane oma isiklikke sihte saavutada teiste õnne arvel. Võitlus areneb vahelduvalt mitmesugustes traagilistes ja koomilistes olukordades. Autor on näidendisse sisse põiminud rea asjaolusid ja sündmusi, mida romaanis ei ole. Meie oludes on säärane romaanivormis tarvitatud kirjandusliku teema kasutamine näidendina uudne. Meil on viimasel ajal küll dramatiseeritud hulk romaane, kuid „Must suvi“ ei ole dramatiseering, vaid sama autori töö samast ajajärgust ja ainest teises vormis.

TOOLISTEATER

1936/1937. a. eelarve juba täitunud

Töölisteatri 1936./1937. tegevusaasta eelarve tuli paratamatult kokku seada rohkem kui 5000-kroonise puudujäägiga. Kuna kõik lootused puudujäägi katteks lisatootusi saada luhtusid, siis pidi teater tõstma etenduste arvu, et hooaega mitte lõpetada suurema kahjuga. Nüüd selgub aga, et teater on majanduslikult töötanud üle ootuste hästi. Kuni 7. märtsini on teatrit külastanud 70.086 inimest ja antud 192 etendust on laekunud Kr. 36.084,03. Kuna eelarves oli kassatuluna ette nähtud Kr. 36.800.—, siis tähendab see, et juba 7. märtsil oli eelarve etendustulude osas peaaegu täitunud. On

A. Adsoni näidend „ÜKS TUVIKE LENDAB MERELE“ Draamastudio teatris
Lavastus — R. Tarmo, lavapilt — P. Raudvee. Pildil: stseen III v.

loota, et hooaja lõpuks suudetakse ka eelarve puudujääk katta. Publiku arv näib hooaja lõpuks tõusvat vähimalt 95.000-ni.

„Aristokraadid“

18. märtsil tuli esietendusele N. Pogodini näidend „Aristokraadid“, mis oma tüübirohkuse, ideestiku, omapärase miljöö ja dramaatilise tugevuse poolest tootab saada hooaja naelaks. Nõukogude Liidus on peaaegu kõik suuremad teatrid mänginud seda lühikese aja jooksul sadu kordi ja teos on üldse kõige tähelepandavam saavutus viimaste aastate vene näitekirjanduses. Näidendi lavastab P. Põldroos ja tegevusse on rakendatud kogu trupp.

„Metsmees“

A. Särevil on juba peaaegu valmis R. Janno auhinnatud hõimuromaan „Metsmees“ dramatisering, mille proovid algavad kohe pärast „Aristokraatide“ valmimist. „Metsmees“ viib meid hoopis omapärasesse ja uudsesse, seni meie näitekirjanduses käsitlemata õhkkonda, mida autor tunneb põhjalikult ja oma südamliku huumoriga oskab teistelegi koduseks teha.

Edaspidine repertuaar

Kaalumisel on veel mitme algupärase teose võtmine repertuaari, mille tõttu on koguni võimalik, et käesoleval hooajal enam ei jõuta asuda „Kolme krossi ooperi“ juure, vaid see peab jääma sügiseks.

Õpperühm

1. märtsil esines teatri õpperühma vanem kursus õppetöö tulemusena — A. Brigaderi „Suure saagi“ etendusega. Kevadeks toob õpperühm õppetöö korras välja veel ühe näidendi, millena on kaalumisel O. Lutsu „Paunvere“.

VANEMUINE

Vanemuise uutest lavastustest on eriti õnnestunud P. Abrahami operett „Džaina“ (A. Meringu lavastusel), ja seda peamiselt kordaläinud tantsunumbrite kui ka lavapiltide ning kostüümide tõttu. Samuti teenis sõnalavastuste hulgas publiku ja arvustuse üksmeelse kiituse M. Pagnoli näidend „Phaeton“ (Jazz) K. Aluoja lavastusel, mille esietendusega ühtlasi A. Randviir märkis oma kutselise lavategevuse 15 a. teetähist.

Järgnevate uuslavastustena on Vanemuisel esietendust ootamas H. Raudsepa näidend „Lipud tormis“, mille lavastab A. Mering V. Haasi lavapiltidega. Peaosalisina esinevad selles Eesti riigi algpäevi käsitlevas tükis: K. Aluoja — leitnant Vikernõmm, A. Randviir — Sonn, L. Tubin — Liina, V. Ratassepp — Taavet, E. Torop — ta naine, A. Mering — Nekudassov, Vahur — Maria j. t.

Sellele Raudsepa tükile järgneb tšehhi Jara Beneši operetlik laulumäng „Rohelisel aasal“, samuti A. Meringu juhtimisel, A. Lepiku lavapiltide, I. Urbeli tantsude ja S. Leitu kostüümidega. Peaosad on E. Maasiku, O. Lipu, H. Areni, I. Suvero, K. Taniloo, E. Pärna, A. Meringu ja teiste kättes.

„Rohelisel aasal“ lavastus viiakse läbi laulumängu põhimõttel, milles maa looduse miljöös teatri tantsutrupil avaneb võimalus jälle huvitavate numbritega esineda. Kuna aga nende kahe tüki kohta varem nii „Teatris“ kui ka ajakirjanduses (Lipud tormis) on palju sõna võetud, ei peatu me siinkohal nende sisu ega iseloomu juures pikemalt.

Käesoleva hooaja viimaseist lavastusist on töös R. Janno „Metsmehe“ dramatisseering A. Särevilt K. Aluoja lavastusel. Kevadel tuuakse lavale veel L. Fodori „Küpsustunnistus“, Luts-Särevi „Kevade“ ja Zikerti „Mülkasoo“, millega teater korraldab pikema ringreisi.

Samuti loodab sel hooajal teatri tantsutrupp oma ammukavatsetud iseseisva tantsulavastusega esineda, millest enamik kava on juba esinemisküps. Tantsulavastus kujuneb kindlasti omast kohast suursündmuseks Vanemuise elus, kuna senini Vanemuises sääraste iseseisvate tantsuõhtutega katsetatud ei ole. Et Vanemuise tantsurühmad on siiani nii arvustuse kui ka publiku erilise kiituse osaliseks saanud, siis loodab teater selle Tartu oludes uudse ettevõtte täit kordaminekut.

END LA

Veebruari keskel tuli Endla teatris esietendusele pärnaka R. Rauniku näidend „Tuled karidel“, mis käsitleb meie rannarahva elu. Kuna autor on ise sündinud rannalane, siis ei olnud tal ka raskusi anda loomutruud läbilõiget meie rannikuelust. Aga mille läbi näidend veelgi võitis, on hästi tabatud randlaste murrak ja kõnekäänud. Täikk leidis arvustuse kui ka publiku poolt üsna hea vastuvõtu.

Veebruari lõpul tuli esietendusele A. Adsoni laineid lõõnud komöödia „Karu läheb mee lõksu“. Pärnu arvustus võttis tüki vastu üsna jahedalt, mida aga ei saa ütelda esietenduse-publiku kohta. Paar järgmist etendust peaksid aga näitama, kui kaua suudab täikk piisida repertuaaris.

R. Töröki ja T. Emödi „Tütarlaps tänaval“ püsib edukalt repertuaaris juba hilisügisest saadik. Seni on see näidend läinud 14 korda ümmarguselt 5000 vaatajale, nii et seda on näinud peaaegu iga neljas pärnakas, kaasa arvatud ka rinnalapsed. 14. märtsil on näidendi 15-nes etendus, niisiis küllaltki märkimisväärne juubel väikelinna oludes. Ei ole ka kahtlust, et selle rekordi ületab nii vaatajate arvult kui ka kassalt H. Vuolijoe „Niskamäe naised“, mida seni antud 12-nel etendusel on samuti külastanud ümmarguselt 5000 inimest. 3. märtsil esines Liina Reiman hea eduga külalisena „Niskamäe naistes“. Operettidest läheb praegu „Mariza“, milles külalisena esines 11. märtsil Milvi Laid.

Ettevalmistusel on lastenäidend „Peetrikese sõit kuule“, mille esietendus on märtsi keskel.

UGALA

10. veebruaril s. a. toimus Ugalas H. Vuolijoe näidendi „Niskamäe naised“ esietendus väljamüüdu saalile. Pärast esietendust korraldati vaidluskoosolek „Niskamäe naiste“ probleemide ja näidendi esinevate tüüpide üle, mis teatrikülastajais äratas erakordset huvi nimetatud näidendi vastu, kuid tekitas ka üldist elevust teatri ümber, mille tõttu teatrikülastajate arv on järjekindlalt kasvamas. 28. veebruaril peeti kirjanik O. Lutsu 50-da sünnipäeva juubeliaktus, mille kavas oli O. Lutsu loominguga katkendite ettekandmine Ugala näitlejailt, koorilaule, kõne ja lühinäidend „Kapsapea“. Üritus leidis ajakirjanduse poolt täit tunnustust, seda enam, et Viljandis on organisatsioon, kelle otseimaks ülesandeks oleks olnud nimetatud aktuse korraldamine.

3. märtsil tuli esietendusele A. Adsoni kõmusünnitanud näidend „Karu läheb mee lõksu“, mis viimasel ajal üha kasvava esietenduspubliku poolt võeti vastu kiidu-

„SEE MEES KOSITAKSE“ Kuressaare teatris. — Näitejuht Riivo Kuljus

avaldustega lavastajale ja näitlejaile. Teatril on tulnud sooviavaldusi, et ka nimetatud näidendi üle peetaks referaatõhtu.

Lähimail päevil esietendub E. Vaiguri näidend „Trump lamooriga“ ja proovid on alanud ka E. Tammlaane algupärandi „Valge legendikuga“. Kestvalt halvad teelolud takistasid veebruaris ja märtsis etenduste andmist maal. Vaheajal on aga kogunenud küllakutseid paljudest kohtadest, mida teater püüab rahuldada esimesel võimalusel.

KURESSAARE

Suurem osa hooajast on läbi, ja tegelasperes on juba märgata väsimust. See on arusaadav, sest anda väikelinna teatris hooajal 12 uut lavastust, kus harjutused on õhtuti kella 7—12-ni — ning suurem osa tegelasi seotud päeval ametiga, on äärmiselt väsitav ja pingutust nõudev, kuid siiski tehakse oma tööd innuga ja ollakse asja juures täie püsivusega. Raskeimaks kuuks oli käesoleval hooajal veebruar, kus ettevalmistusel oli korraga 3 uut lavastust ja etendusi tuli anda harilikku 5—6 asemel 9 — mängides kord isegi 4 õhtut järgemööda. Kuid publik hindas tehtud tööd väärikalt, etendused läksid kõik täismajale, mis oli parimaks tänuks ja poolehoiuks tegelasperele ja teatril.

Veebruarikuu viimseks uuslavastuseks oli „See mees kositakse“, ja näib, et sellest saab publikule lemmikpala. Samuti püsib veel kavas „Kindral härra Maks“. Märtsikuu lähimaks uudislavastuseks on H. Vuolijoe „Niskamäe naised“, mille proovid on praegu käimas. Esietendus on ette nähtud 24. märtsil.

Hooaja teiseks operetiks on ettevalmistusel „Dolly“, millisega jõutakse valmis loodetavasti aprilli keskpaigaks. „Õitsev meri“, mis oli ka mängukavas, ja isegi harjutusel, tuli mõningatel põhjustel käesoleva hooaja mängukavast hoopis välja jätta.

Aprillikuu uue sõnalavastusena on kavas kas „Täitesulepea“ või „Vabandamatu tund“.

KANNEL

Võru Kandle teatris toimus veebruarikuus kahe lavateose esietendus. Üldjuhi A. Toropi juhtimisel tuli esietendusele H. Vuolijoe „Niskamäe naised“ ja E. Pärnmäe kunstilisel juhtimisel A. Adsoni palju kõmu sünnitanud komöödia „Karu läheb mee lõksu“. Mõlemad eelpool mainitud lavateosed leidsid Võrus hea vastuvõtu, kuid siiski on „Niskamäe naised“ seni leidnud rohkem küllastajaid kui „Meelõks“. Veebruari kestes andis Kandle teater ka paar ringreisietendust maakonnas, mis aga tuli ajutiselt

katkestada halbade teoolude tõttu. Teoolude paranemisel jätkuvad külastusetendused järjekindlusega. Pearõhk ringreisidele pühendatakse maikuus, millal liiklemisvõimalused maal on avaramad.

Veebruarist augusti muudatusi ka Võru teatri juhtkonnas. Senine kauaaegne teatri üldjuht August Torop lahkus Võrust ja asus Tartu juhtima üht kirjastusäri. Uue üldjuhina asus kohale Viktor Krull, senine teatri näitejõud. Üldjuhtide vahetus teatri tegevusse muudatusi ei too, vaid töö läheb edasi endises suunas ja endise hooga.

Praegu on Kandle teatris ettevalmistusel operett „Punane kass“, mis jõuab lavale lähemal päevil.

Loetut — nähtut — kuuldut

Märtsikuu esimesel poolel tuli Viimis „Theater in der Josefstadtis“ esietendusele André Birabeau „Paradiis“, näidend, mis käsitleb nüüdisaja noorsoo varaküpsust. Meid huvitab siinjuures see, et naispeaosa mängis hülgava menuga kuuteistkümnendaastane Geraldine Katt, kes nii asjatundjatele kui ka laiule publikule väga meeldis filmis „Tütarlaps Irene“, mis läks ka Tallinna kinodes. Noore Geraldine partneriks „Paradiisis“ on Hans Joachim Freund, kes ei ole temast palju vanem ja kelle „üllatavalt loomulikust ja värskest andest“ arvustus on väimustatud.

Vaevalt aasta tagasi R. Schünzel tõi noore Geraldine M. Reinhardt'i seminarist, et talle ülalnimetatud filmis anda Baba osa. Nüüd on ta pärislavalt peaosas hülgavalt läbi löönud. Kahjuks me ei tea, kas ta oma kutsetunnistuses on märgitud lavapraktikandina, näitlejana või näitekunstnikuna, või kas tal üldse on kutsetunnistus...

+

Näitleja sureb, elagu etendus! ... Nüüsguse pealkirja võiks panna järgmisele teatele. New Yorgis läheb 4. detsembril 1933. a. alates vahetpidamata näidend „Tubaka-tee“, draama mahakäinud vulgete, nimim. „white thrash“ elust, Ameerika ja kogu maailma menukaimaid lavateoseid (mängitud ühes ja samas teatris üle 1200 korra!). Juba neljandat aastat Maude Odell on mänginud toda iharat vanapoolset palveõde, kellega kuuteistkümnendaastane poisike abiellub sel ainsal põhjusel, et sel daamil on oma auto, millega oleks tore sõita.

Ühtki etendust ei ole Maude Odell kolme ja veerandi aasta jooksul vahele jätanud. Aga nüüd, veebruari lõpus, tuleb päev, kus ta esimest korda ei ilmu lavale märgusõna vastuvõtmiseks. Inspitsient helistab meeleheitlekult näitlejanna garderoobi. Maude ei tule ikka veel nähtavale.

Laval James Barton, kes mängib peaosa, hakkab teksti improviseerima, et vähemalt need vaatajad, kes näevad „Tubaka-tee“ esimest korda, ei märkaks, et miski on korrast ära. Vahepeal inspitsient on joosnud Maude'i garderoobi. Maude lamab põrandal — südametakk. Inspitsient saadab kohe arsti ja vaimuliku järele. Mõlemad jäävad hiljaks...

Laval esinevatele näitlejatele ei ole öeldud, milles asi seisab. Etendus peab edasi minema. Ja näitlejad oskavad oma teksti nii seada ja improviseerida, et publik ei märkagi, et üks tegelane puudub.

Pärast etenduse lõppu aga James Barton, kui talle öeldakse, mis on juhtunud, vastab: „Ma tundsin seda kogu aeg“...

+

Gaston Baty, tuntud Pariisi „eelpostiteatri“ direktor ja „Comédie Française'i“ näitejuhte, on ajanud prantsuse teatri- ja kirjandushuviliste meeled ärevile, kirjutades „Figaros“ teemal „Teatri vaenlased“.

Teatri peavaenlaseks Baty loeb kirjandust, täpsemalt küll sellele alistumist. Omal ajal olevat ohud endastmõistetav, et tekst on kõik. Nüüd aga ei saavat sellega enam edasi. Baty väidab, et inimkonnal on uus nägemus maailmast, ühes sellega uusi elamu, mida ei saa väljendada ainult teksti ja sõnadega. Uus hing nõuab uusi väljendusvõimalusi. Uus inimene ei koosne mitte ainult sellest, mida ta ise enda kohta teab, vaid ka sellest, mis temas elab ebateadlikult: oma esivanemaist, tuhandaist võimalusist olla teissugune inimene, sotsiaalseist rühmitusist, kuhu ta kuulub, elutuist asjust jne. Seda kõike ei jõua teater — ütleb Baty — kujutada ainult sõnade abil. Teksti osa

teatris on sama mis sõnade oma elus. Me tarvitame sõnu selleks, et nende abil edasi anda teistele seda, mis moodustab meie olemasolu intellektuaalset külge. Ka meie tundmuste kohta võime nende abil anda teateid, aga ainult puudulikult. Huvitavam ja sügavam niriise vahelt läbi, nagu peen liiv meie sõrmede vahelt. Ja väljendades neid elamusliku moodne teater peab tarvitama teisi abinõusid: valgust, värve, rütmi, muusikat, helisid, tantsu ja muud.

Oletame, ütleb Baty, et kirjanik on valmis unistanud ühe lavateose ja pannud paberile kõik, mis on sõnadega väljendatav. Sõnad võivad siiski väljendada ainult osa ta unistust. Näitejahi ülesandeks olgu laval uuesti kujundada seda, mis on kaduma läinud teel unistuselt käsikirjale.

Baty vaatele on palju poolehoidjaid ja niisama palju vastaseid. Kõige teravamalt astub talle vastu Henri Jeanson, kes kokkuvõetult ütleb järgmist:

Baty loeb end kutsutud olevat realiseerima kirjaniku unistust... Milline eksitus! Realiseeritud unistus ei olegi enam unistus.

Muutes unistuse lavastuseks Baty keelab vaatajat ennast unistamast. Ei taha keegi saada Baty poolt „reguleeritud“ unistuse osaliseks.

Sõna unistab... Ja sõna paneb unistama. Igapähe on õigus unistada poeedi unelmat oma moodi. Kas selleks, et unistada, peab mul olema pass Gaston Baty allkirjaga?

Nagu teada, keeldi hiljuti Saksamaal kirjanduse ja kunsti arvustamine. Arvustada lubati ainult neil, kes ise arvustataval alal on loomevõimelised. Kes Saksamaal on pandud otsustajaks vaimu- ja kunstielu küsimuste üle ja missuguseid kesk-aega meenutavaid lõbustusi kohalikud võimumehed endale praegu lubada võivad, sellest paar lugu.

Nürnbergis esines mingi naisakrobaatide rühm. Mõnes lehes ilmus nende esinemise kohta üsna laitev arvustus. Kohalik ülemus, „Stürmeri“ toimetaja Julius Streicher, nägi selles Goebbelsi määruse rikkumist, mis nõuab positiivset arvustust, ja on siis nõudnud, et arvustajad demonstreerigu oma võimeid akrobaatika alal. Korraldus oli tsirkuses eriline etendus arvustajatega. Neil tuli ronida trapeetsidele ja teha igasuguseid trikke, mis neil muudugi korda ei läinud. Streicher istus samas ja mõnules oma leidlikkuse üle.

Teine lugu on umbes samalaadne, nagu sellest kirjutab sõnum Berliinist:

„Berlin, 12. märtsil. Nürnbergi tuntud parteidiktator Julius Streicher on minginaud vembu kunstiarvustajale, mille üle praegu naerab kogu Saksamaa. Seekord olid Streicheri poole pöördunud kaebusega ülekohtuste arvustuste pärast revüütantsijatarid. Nad leidsid, et arvustajate hinnangud on olnud isegi asjatundmatud juba sellepärast, et arvustajail pole aindu nende elukutse raskusest.

Sellepärast Streicher otsustas arvustajaid karistada omapärasel viisil. Ta korraldas Nürnbergi Apolloteatris piduliku Viini revüü, „Alles fürs Herz“ ettekande. Teater oli välja müüdnud viimse võimaluseni.

Saalid ja rõduidel istusid kõik Nürnbergis leiduvad tantsukunstnikud, kaebuse tõstnud Viini ballett terves koosseisus ja isegi Sachsenist ja Münchenist oli kutsutud kunstnikke etendusele, mis toimus Streicheri enda lavastusel.

Ja Streicher osutus suurepäraseks lavastajaks, sest üal varem pole ükski revüü publikule pakkunud nii palju lõbu. Publik täitis seekord ka arvustajate looži, kuna arvustajad pidid selga tõmbama tantsijataride rüded ja olid sunnitud esinema nende poolt mahatehtud revüüs „Alles fürs Herz“ parima oskuse järgi. Saal rõkkas vahetpidamata naerust, sest kõik arvustajad polnud mitte noored ega saledad, puudusid ka rassilised jalad.

Kui siis muusika saatel tuli tantsida, võib kujutella publiku kui ka kunstnike kahjurõõmu. Arvustajad pidid tantsima niikaua kui kunstnikud said naerud naerdu ja nad püüasid päästsid, omakorda esinedes. Lõpuks astus endine kooliõpetaja Streicher lavale ja pidas manitseva kõne.

„Kunstniku elu on raske. Et hoida end vormis, peab ta loobuma mõnestki hüvest. Tihti ta paneb elu kaalule. Ta peab naeratama, kuigi tal on võib-olla nutt südames. Need, kes seda arvustavad, pidid kord saama tunda raskusi omal nahal.“

Jaa, kogu Saksamaa naerivat... Meile aga meenutab see naer Gogoli lauset „Revidendis“: „Kelle üle naerate, iseendi üle naerate...“

Meiegi publikule tuntud naljamängude autorid prantslased Verneuil ja Berr on kirjutanud uue näidendi „Une femme d'un autre âge“, mis tuli esmaettekandele Pariisi St. Georges'i teatris. „Teatud vanuses“ daam laseb end selles näidendis kellegi imearsti poolt „moorendada“, et pääseda pünlükust situatsioonist, kuna ta endine mees on saanud ta väimehiks. Näidend, mille peateema on kosmeetilise kirurgia komplikatsioonid ja sellest tingitud koomilised olukorrad, ei saavutanud Pariisis, vaatamata tiitelosa mängija Gabriele Dorziat' ovalisele mängule, kuigi suurt menu.

+

Prantsuse näitlejad evivad, nagu nende kolleegid enamuses teisteski riikides, juba kavana aastaid kollektiivlepingud, kus on väga täpselt märgitud nende õigused ja kohustused. Näitlejate hulgas leidub aga tänapäevalgi originaale, kes oskavad endile veel mõned eriklauslid välja tingida. Nii pidi üks Londoni impressaario, kes angažeeris ühe Pariisi väljapaistva näitleja Londoni võõrusetendusi andma, lepingusse sisse võtma punkti, et näitlejale antakse iga päev 3 sigarit à 15 franki tükk. Omal ajal sisaldasid Pariisi lavalepingud eriti omapäraseid punkte. Nii näit. ei tohtinud näitlejad elada teatrist kaugemal kui $\frac{1}{4}$ miili, et juhul, kui neid vajati asendajana puuduvalle kolleegile, võis neid kohe kodust kaasa tuua. Ühel kuulsal Suure Ooperi tenoril, kes oli muu seas suur naiste lemmik, keeldi otsekohese vallandamise ähvardusel vastu võtta naiskülastajaid teatri garderoobis. Vanadesse lepingutesse oli tihti sisse võetud punkt, mis keelas näitlejail alkoholi tarvitamise üle „mõistliku normi“.

+

Nõukogude Venes 76-aastane näitleja M. Blumenthal-Tamarina märkis oma 50-aastast lavalist tegevust. M. Blumenthal-Tamarina on Venes väga populaarne ja mitmekülgse talendiga. Ta on esinenud enam kui 500 osas, tihti esineb ta ka raadios ja kinos. Praegu töötab ta Moskva Väikeses Akadeemilises teatris. Kui möödunud aastal anti talle rahvaarsti austav nimetus, kirjutas ta: „Olen 76-aastane, kuid tunnen end noorena, reipana ning tahan veel palju ja kaua töötada.“ Juubeli puhul annetati Blumenthal-Tamarinale Tööordu aumärk ja korraldati aktusi.

Selle juubeli puhul mõte kandub paratamata sellele, et me laseme oma „vanu“ tihti liig vara „erru“ ja alles hiljem leiame, et me võime neid vastavas amplitaas veel väga suure mõnuga nautida.

+

Küesoleva aasta septembris korraldatakse Nõukogude Venes viies teatri-festival. Traditsiooni kohaselt algab see 1. septembril Moskuas ja kestab seal 10 päeva. Siis jaotatakse külalised nende soovi kohaselt kahte rühma: esimene rühm sõidab Leningradi, kus antakse etendusi 11.—15. septembrini, teine osa sõidab Ukrainasse, kus etendused kestavad 11.—20. septembrini. Üldse antakse ligi 30 etendust klassikalisesest ja tänapäeva Nõukogude repertuaarist.

Viies teatri-festival avatakse Moskuas suurejoonelise „meistrite õhtuga“, kus esinevad vene kunsti silmapaistvaimad esindajad üle kogu riigi. Moskva etenduste kavas on ettekanded kõigis suuremates teatrites: Riiklikus Suures teatris, Moskva Kunstiteatris, Väikeses Teatris, Vahtangovi teatris, Revolutsiooni teatris, Punaväe Keskteatris, Laste Keskteatris, Noorsoo Keskteatris ja lõpuks rahvusteatrites — Juudi ja Mustlasteatris.

Kuna varematal festivalidel anti ainult üks etendus päevas, antakse nüüd kaks etendust päevas selleks, et külalistel oleks võimalus valida neid huvitavat teatrit või etendust.

Leningradis näidatakse parimaid lavastusi Ooperi ja balleti teatris, Väikeses ooperiteatris, Noorsoo teatris j. t.

Ukraina turnee programmi, mis kestab 10 päeva, on võetud Ukraina kahe suurema linna, Harkovi ja Kievi, teatrite küllastamine, kus esitatakse parimad rahvuslikud etendused. On kavas veel sõit Rostovi Doni ääres, kuhu on teatavasti ehitatud moodsaaim teatrihoone kogu Nõukogude Venes.

Edu ja huvi Nõukogude Vene teatri-festivalide vastu kasvab iga aastaga. Möödunud aasta festivalil oli näiteks väliskülalisi ligi kümme korda rohkem kui esimesel festivalil 1933. aastal. Kuna 1937. a. Nõukogude Vene vabariik pühitseb ühtlasi suurejoonelisel oma 20. aastapäeva, on huvi 5. festivali vastu väga suur ja sinna oodatakse erakordselt palju väliskülalisi üle kogu maailma.

Kroonika

Näitekirjanikkude Ühingu töökava

Vabaduspäeval, 24. veebruaril, pidas Eesti Näitekirjanikkude Ühingu, mille asutajaina kirjutasid põhikirjale alla meie tuntuimad näitekirjanikud A. Adson, A. Antson, J. Jaik ja A. Mälk, oma esimese koosoleku. Osa võtsid: A. Adson, A. Antson, J. Jaik, Ed. Hubel, A. Mälk, A. Raudsepp ja H. Visnapuu. Ühingu esimehiks valiti A. Adson, abiks — H. Visnapuu, sekretäriks — J. Jaik ja laekuriks A. Mälk.

Asjaasutatud Näitekirjanikkude Ühingu sekretär härra J. Jaik kõneles meile Näitekirjanikkude Ühingu ülesandeist ja lähimast töökavast lakkesti järgmist:

Juba kadunud Ed. Vilde ja A. Kitzberg rõhutasid näitekirjanike organiseerimise vajadust eriühingusse, nagu see muuseumas on kõigjal läbi viidud välismail. Kuid näitekirjanikke oli sel ajal Eestis vähe, ja seepärast ei saanud nende mõte teoks. Nüüd on aga meie teatrielu tugevasti arenenud, teatrite arv on kasvanud ja algupärase näitekirjanduse järele on nõudmine suur. Autoriõiguste maksmapanemine ja autorikaitse ühingu loomine on omalt poolt kaasa aidanud algupärase näitekirjanduse kasvule, kuna näitekirjandus kui kutseala on hakanud end juba tasuma. Enne autorikaitse maksmapanemist ei saanud autorid maalestidelt kuidagi kätte neile kuuluvat honorari. On kasvanud ka näitekirjanike pere. Võime arvestada Eestis praegu 20—25 näitekirjanikku. Näitekirjanikkude Ühingusse võiksid liikmeina kuuluda need näitekirjanduse alal tegutsejad, kes on juba Kirjanikkude Liidu liikmed, või need, kelle teoseid on mängitud kutseliste teatrite lavadel või kelle teosed vastavad asjaarmastajate teatrite repertuaari paremikule. Ühingusse võiksid kuuluda ka tunnustatud dramatiseerijad.

Lähimaist ülesandeist võiks märkida seda, et meil arendatakse küsimusi ja korraldatakse nõu-

pidamisi, kus oleks vajaline näitekirjanike kaasarääkimine, nagu Kultuurkapitali Näitekunsti Sihtkapitalis ja Kirjanduse Sihtkapitalis; oleks vaja luua organiseeritud kontakt ajakirja „Teatriga“, et arvestataks ka näitekirjanike huvisid (oleme seda teinud ja teeme ka edaspidi suurima heameelega — „Teatri“ toim.); osavõtmine näidendite võistluste korraldamisest ja tingimuste väljatöötamisest, et seda asja paremini korraldada, sest, näiteks, ühegi teise ala võistlusil ei saada teada, kes on võistlusest osa võtnud, siin on aga esinejate nimed avalikkusele alati teada; Kirjanikkude Liit ei ole suutnud süveneda näitekirjanduse erihuvidesse ja seetõttu Kirjanikkude Liidu häälekandja „Looming“ on teatrilasse puutuvatele küsimustele vähe ruumi annud, näitekirjanduslikud teosed ei leia seal avaldamist, samuti ei anta küllaldaselt ruumi näidendite arvustustele. Seepärast Näitekirjanikkude Ühingu selles osas täiendab Kirjanikkude Liidu tööd ja aitab kaasa näitekirjanduse väärrikaks esindamiseks, ning selles asjas ei peaks tekkima mingit vastolu Kirjanikkude Liiduga. Käesoleval aastal, näiteks, puudus Eesti Kirjanduse Seltsi aastakoosolekul näitekirjanduse arvustus üldse, edaspidi ei tohiks säärane asi korduda. Raamatufondi auhindadest tuleks iga aasta eraldada eriauhinnad näitekirjanduse premeerimiseks; tuleks hoolitseda, et meie näitekirjanduslikke tähtpäevi märgitaks ja neid väärilt pühitsetaks; meie näitekirjanduse klassikast tuleks eraldada raudvara, mis peaks seisma iga meie teatri repertuaaris, ühe sõnaga — meie kunstipoliitikas tuleb kõigiti kaasa aidata näitekirjanike huvide kaitsmisele ja näitekunsti arengule üldse, eriti aga eesti algupärasele näidendile väärilise seisukoha taotlemine meie teatris — need oleksid lühidalt Näitekirjanikkude Ühingu ülesanded. Soovime omalt poolt Näitekirjanikkude Ühinguile viljakat ja edurikast tulevikku!

Asutati Kutsemuusikute Ühingu

Eesti kutselistel muusikutele-instrumentalistidele puudus seni oma kutseorganisatsioon. Osa muusikuid, kes töötas orkestrantidena ja muusikajuhtidena kutseliste teatrite juures, oli koondatud Kutseliste Teatritegelaste Ühingusse (Näitlejate Liit), kuid sinna ei saadud võtta neid muusikuid, kes töötasid väljaspool teatriteid. Viimaseid on aga rohkem. Seepärast tekkis tungiv vajadus oma iseseisva kutseorganisatsiooni loomiseks.

Iseseisvuse algpäevil loodi küll üldine muu-

sikute organisatsioon „Eesti Muusikute Ühingu“, mis töötas algul väga edukalt ja pidi põhikirja alusel koondama endasse kõiki muusika alal tegutsejaid kutselisi töömehi: orkestrante, dirigente, muusikateadlasi, muusikaarvustajaid ja koorijuhte. Tegelikult kuulusid ühingusse peamiselt ainult orkestrandid ja pärast mõneaastast tegevust vajus ühingu varjusurma. Mõõdunud aasta sügisel asuti Tallinnas uue ühingu organiseerimisele, nimega „Eesti Kutsemuusikute Ühingu“, kuhu võivad kuuluda kutselised

muusikud-instrumentalistid üle maa. Tänu asutajate liikmete energilisele ja asjatundlikule tööle andis liikmete värbamine väga tõhusaid tulemusi. Pühapäeval, 28. veebruaril s. a., kui astus kokku EKÜ esimene esinduskogu, võidi konstateerida, et organiseerimistöö on läbi viidud edukalt: äsjaasutatud ühinguoson astunud 352 liiget, neist kuulub Tallinna osakonda 243 muusikut, Tartu — 68, Narva — 23 ja Pärnu — 18. On kindlaid väljavaateid tõsta liikmete arvu vähimalt 400-ni.

Esinduskogu peamiseks küsimuseks peale sisetöö korraldamistöö oli kutsemuusikute majandusliku olukorra selgitamine ja võimaluste leidmine tööolude normeerimiseks. On pöördud Haridusministeeriumi Kutseoskuse osakonna poole kunstnike kutseõiguse seaduse maksmapanemiseks ja tööolude korraldamiseks. Kuna aga Vaimutöölise töölepingu seadus, millega oleksid normeeritud ka orkestrantide töötin-

gimused ja nende läbiviimiseks antud seaduseandlik alus, on esialgu jäänud maksma panemata, tuleb otsida teisi abinõusid töö- ja palgatingimuste korraldamiseks. Siin peab eeskätt kaasa aitama organiseeritud muusikute endi sisetöö kutsedistsipliin, mis peab esiplaanile seadma ühised huvid ja jätma tagaplaanile isiklikud huvid. Samuti tuleb astuda samme, et asjaarmastajad ja algajad ei pääseks konkureerima kutseliste muusikutega ja seega töötasu alla viima. Eriti tuleks seda silmas pidades suveorkestrite koostamisel, kuhu tihti võetakse algajaid ja õpilasi poole palgaga ja kutselised muusikud jäävad teenistusest. Tuleks hoolitseda, et Kutsemuusikute Ühingu oleks võimalus kaasa rääkida suveorkestrite koostamisel.

Asjalik töömeeloluga koosolek möödus väga hoogsalt.

Organiseeritud teatritegelaste pere soovib vennasühingule edukat tulevikku!

Arvustajate Liit loomisel

Tallinna ja Tartu arvustajate hulgas on üles võetud küsimus kirjanduse-, kunsti-, teatri- ja muusikaarvustajate ülemaalseks organiseerimiseks Arvustajate Liitu. Liidu ülesandeks oleks kutsealaliste huvide kaitsmine, kutse-etiika süvendamine arvustajate peres ja organiseeritud osavõtmine kunstipoliitilisest elust. Esialgseil kõnelusel on selgunud rida küsimusi, mida oleks võimalik ainult kollektiivselt läbi viia.

Nii märgivad teatri- ja muusikaarvustajad, et tuleks kaotada komme tuua arvustusil verivärskelt kohe järgmisel päeval pärast esietendust. Nii ei saada arvustatavasse teosesse süveneda kuigi põhjalikult ja kirjutust vajaliselt viimistella. Esietendusele järgneval päeval piisaks harilikult reportaazist ajalehe päevauudiste osas, kuna ulatuslik ja põhjalikult läbimõeldud arvustus võiks ilmuda mõni päev hiljem. Üksik arvustaja ja üksik ajaleht seda kommet muuta ei saa, seda suudetakse teha ainult ühisel kokkuleppel.

Samuti oleks vajaline korraldada Kultuurkapitali summadega välismaisi õppereise teatri-, muusika- ja kujutava kunsti arvustajatele. Me

saadame peaaegu iga aasta välismaale mõne näitleja, laulja või kunstniku, aga ei ole seni õppeülesannetega saanud välismaale ühtki kunstiteadlast-arvustajat, kellele välismaa kunstieluga tutvumine oleks niisama vajaline ja meie kunstielule niisama viljakalt mõjuv kui loovale kunstnikule välismaine õppereis.

Arvustajate osavõtmine Kultuurkapitali Kirjanduse-, Näitekunsti-, Heli- ja Kujutavakunsti Sihtkapitalide tööst oma liidu kaudu aitaks kaasa ka arvustajate seisukohtade arvestamiseks, mis oleks ainult kasuks meie kunstielu üldisele arengule. Kriitikal on samuti oma loov väärtus ja seepärast peaksid ka kriitilised teosed ja kunstiarvustuslikud kirjutused ajakirjanduslikul alal leidma iga aasta auhindamist Raamatufondi auhindamise summadest.

Arvustajate koondumiseks ülemaalseks organisatsiooniks on kuuldavasti omalt poolt tõugget annud viimasel ajal kirjanduseilmas ilmsiks tulnud õige teravad seisukohavõetud arvustuse vastu üldse. Ajal, kus kunstilmaski püüdlavad maksvusele pääseda tungi võtta seal võimalik, kuhu ei pääse vaimuga, tuleb igal kutsealal esineda organiseeritult.

Üleriiklik maateatri näitejuhtide päev

Pühapäeval, 28. veebruaril s. a., peeti Tallinnas üleriiklik asjaarmastajate teatrite näitejuhtide päev. Üle maa oli kokku tulnud kaugelt üle 100 maateatritegelase. Varem on sääraseid maanäitejuhtide kokkutulemisi korraldatud koos kutseliste teatritegelaste päevadega, kuid kahtlemata on otstarbekohasem teha seda

eraldi, arvestades erinevaid olusid ja tingimusi, milles töötavad asjaarmastajalikud näitetrupid. Töölisteri näitejuht Andres Särev refereeris maateatri ülesandest, rõhutades maateatri kasvatustlikku tähtsust ja hariduslikke ülesandeid. Amatöörteatri ülesanne ei saa olla sama mis kutselisel teatril. Eksivad need, kes

tahavad maaseltside näiteringe ehitada samadele alustele, mis on kutselisis linnateatris. Meie maalavade tegelane peab igal juhul jääma asjaarmastajaks — tähendab inimeseks, kes lavakunsti harrastab mitte tasu eest, vaid huvist asja vastu. Ja see vahe, mis jääb kutselise teatritegelase ja teatritegelase-asjaarmastaja vahele, peab jääma ka amatöörateatrit kutselisest teatrist eraldajaks. Asjaarmastajate teater ei saa olla puht-kunstiasutus, kuna tal puuduvad kvalifitseeritud jõud. Kuid maateater peab püüdma jõuda kutselise teatri kunstilisele tasemele võimalikult lähemale. Seda peab andma sihikindel ja organiseeritud töö. Juhusliku näidendi ja lodevate harjutuste asemele peab astuma sisukas, kunstiväärtuslik näidend ja see tuleb lavale tuua põhjalikult läbitöötatult. Senise, pahatihti ainult 2—3 proovi asemel tuleb teha vähimalt 10 proovi, iga proov kestusega minimaalselt 5 tundi.

Estonia teatri peanäitejuht Ants Lauter kõneles näitejuhi ülesandest maateatris, andes rea häid ja praktilisi juhiseid, mida peab maanäitejuht teadma, et väärikalt täita temal lasu-

vat kõrget ülesannet. A. Lauteri referaat ilmub meie ajakirja järgmises numbris.

Kunsti- ja teatriarvustaja Leo Soenberg refereeris maalavade repertuaarist. Tema refereerandi kokkuvõtte leiavad lugejad käesoleva numbriga artiklite osas.

Näitejuhtidest ja näitetruppide organiseerimisest kõneles maateatri näitejuht E. Oja, rõhutades maanäitejuhtide organiseerimise vajadust, ning lõpuks refereeris E. Vender näitemängu osatähtsusest vababaridustöös.

Läbirääkimisil võeti elavalt sõna, sõeludes maateatri hädasid ja muresid. Korduvalt võeti sõna lõbustusmaksu vastu, mille võtmisega maavalitsused pidurdavad hariduslike organisatsioonide kultuurilist tööd (sellest on, muide, räägitud igal teatripäeval ja selle vastu märgukirju esitatud, kuid kahjuks tulemusteta), räägiti rahvamajade ja lavade puudusist ja näitejuhtide puudulikust ettevalmistusest jne. Petti soovitatavaks näitejuhtide kursuste ja maakondlike näitejuhtide päevade korraldamist.

Maanäitejuhtide päeva võib pidada kõigiti kordaläinuks ja sisukaks.

Eesti Teatrimuuseumi Ühingu asus tööle

Eesti Teatrimuuseumi Ühingu, mille põhikirja registreerisid asutajaina A. Üksip — Estoniast, A. Särev — Töölisest, L. Kalmet — Draamastudio-teatrist, Ed. Reining — ajakirja „Teatri“ toimetaja ja H. Vaks — Haridusliidust, pidas 7. märtsil s. a. oma esimese peakoosoleku.

Teatrimuuseumi ülesandeks on koguda eesti teatrisse puutuvat kirjandust, käsikirju, pildimaterjale, lavaesemeid, näitlejate elulugusid, mälestusi jne. — ning need organiseerida ühiseks süstemaatiliseks koguks.

Teatrimuuseumi esimesi ülesandeid on murteseda endale ruumid (selles asjas on astunud läbirääkimisse Kunstimuuseumi juhatusega, et uue ehitatava Kunstimuuseumi hoone projekteerimisel võetaks arvesse ka teatrimuuseumi vajadusi eriruumide järgi) ja teiseks summade

hankimine olemasolevate muuseumliku väärtusega materjalide kogumiseks ja nende süstemaatiliseks liigitamiseks.

Teatrimuuseumi Ühingu tahetakse konstrueerida nii, et selle liikmeskonna moodustaksid teatriseltsid, kuhu on juba kogutud väärtuslike arhivaale, ja teised asjasthuvitatud organisatsioonid ja üksikisikud.

Vastasutatud ühingu varahoidjana tegutseb Heino Vaks, kes juba ligi 30 aastat on oma algatusel kogunud teatrimuuseumi esemeid ja seega omab väga rikkaliku kogu väärtuslikku materjali.

Ühingu esimeheks valiti E. Maddisoo, abiks H. Reiman ja J. Poska. Teatrimuuseumi asjaajamine toimub esialgu Draamastudio büroo kaudu, Tallinn, Piiskopi tän. 2, kust saab ka lähemaid andmeid.

Toimetuselt

1.

„TEATRI“ käesolev number ilmub arvustuse ja näitekirjanduse erinumbrina. Arvustuslikud küsimused, loojate ja arvustajate vahelkord on meil praegu akuutselt päevakorral ja toimetuse on sõnavabaduse põhimõttel annud ruumi mitmele autorile, kes neid küsimusi valgustavad eri- tihti risti vastu käivatelt seisukohtadelt. On endast mõistetav, et toimetuse seisukohti neis küsimusis ei saa siduda artiklites avaldatud

seisukohtadega ja et me meeeldi anname edaspidi ruumi vastuväideteks esitatud kirjutusile.

Näitekirjandusse puutuv osa ei saa selles numbris kahjuks nii ulatuslikku käsitlust kui oli kavatsatud. Autorid olid muu tööga sedavõrd koormatud, et nad palutud kaastööd ei saanud anda või ei suutnud käsikirja tähtpäevaks ära saata (H. Raudsepp, E. Hubel, A. Mälik, O. Urgart j. t.). Kuid oleme varemis „TEATRI“ numbreis näitekirjanduslikke küsimusi juba laiemalt puudutanud (eriti nr. 6 — 1936. a.) ja teeme seda ka edaspidi. On võimalik, et anname edaspidi välja numbrid, mis oleks terve-
nisti pühendatud eesti algupärasele näitekirjandusele.

2.

„TEATRI“ järgmine number ilmub aprillikuu lõpul. Kaastöö selle numbriga jaoks tuleb saata toimetusele hiljemalt 12. aprilliks. Toimetus ei vastuta hiljem seda tähtpäeva kohale jõudnud kaastöö paigutamise eest jooksvasse numbrisse.

3.

„TEATRI“ mainumber ilmub juunikuu esimestel päevadel Eesti-Läti-Leedu teatrite ühisnumbrina seoses 12.—14. juunini Tallinnas toimuva Balti nädalaga, kuhu sõidavad esinema külalistena Läti ja Leedu teatrid. Loodame selles numbris lähemalt tutvustada eesti teatripublikut läti ja leedu teatritega ja nende ajalooga.

4.

On avatud tellimuste ja tellimusrahadega vastuvõtt nii uutelt kui ka vanadelt tellijatelt. Raha palume maksa meie posti jooksvale arvele nr. 434, saata meile kirjas postmarkides (võimalikult 10-sendistes) või tasuda meie usaldusmeeste kaudu kõigis teatris. Tellimusi ja tellimusrahasid võtavad vastu ka kõik teatrikassad ja -bürood, samuti võib tellimusrahasid tasuda Tallinnas, Vabadusväljak 7—3, „EKA“ maja, iga päev kella 9—3.

S I S U :

R. KANGRO-POOL — Loojaist ja arvustajaist ● V. METTUS — Teatriarvustaja muresid ja rõõme ● A. MYLIUS — Teatriarvustus ● A. H. TAMMSAARE — Arvustaja oma arvustajaile ● H. UULI — Mõtteid muusikalavastuste arvustusesi ● A. MURAKIN — Arvustusi arvustusele ● L. KALMET — Soove arvustusele ● H. PAUKSON — Eesti algupärane näidend suuremas eesti teatris ● L. SOONBERG — Maalavade repertuaar ● O. TOOMING — Maalavadele kohandatud ... ● A. SÄÄRITS — Näitekunst ja literatuur ● R. BAUMAN — Näitlejate puhkekodu ● Loetud — nähtud — kuulud ● Näitekirjanikkude Ühingu töökaava ● Asutati Kutsemuusikute Ühingu ● Arvustajate Liit loomisel ● Üleriiklik maateatri näitejuhtide päev ● Eesti Teatrimuuseum asus tööle ● Toimetusel

Kaas Karl Taevalt

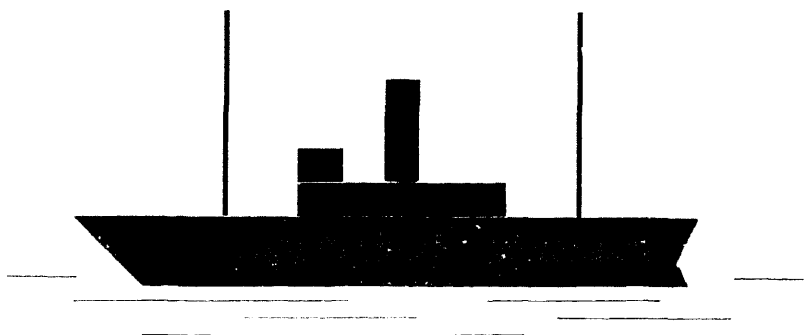
Materjalide kasutamine allikalt nimeamata on keeldud.

Lavakunsti ja -kirjanduse ajakiri „T E A T E R“ — IV aastakäik
TOIMETUS: O. Aloe, L. Kalmet, H. Kompus, V. Mettus, P. Põldroos, L. Soonberg
VÄLJAANDJA: Eesti Näitlejate Liit ● VASTUTAV TOIMETAJA: Ed. Reining

Ilmub üks kord kuus, välja arvatud juuni, juuli ja august

Toimetuse aadress: Tallinn, Vabadusväljak, 7—3
„EKA“ maja ● Telefon 479-40 ● Postkast 357
Tegevtoimetaja kõnetunnid samas iga päev 10—1

Tellimisi võtavad vastu kõik postiasutused (arve nr. 434) ja teatribürood ● Üksiknumber 35 senti
aastakäik kr. 2.—, välismaale kr. 3.—

M E R E M E H E D

T E R V I T A V A D

J A S O O V I V A D

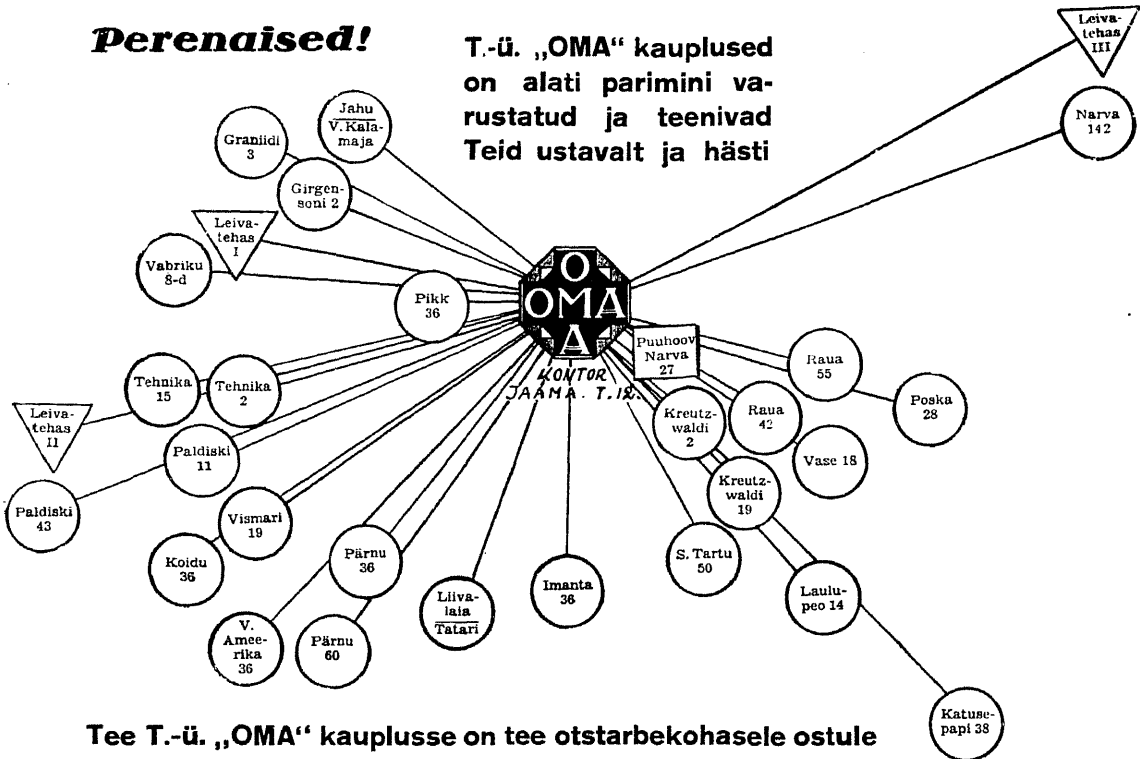
N Ä I T L E J A S P E R E L E

R Õ Õ M S A I D P Û H I !

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

Perenaised!

T.ü. „OMA“ kauplused
on alati parimini va-
rustatud ja teenivad
Teid ustavalt ja hästi

Tee T.ü. „OMA“ kauplusse on tee otstarbekohasele ostule

Pagari- ja
kondiitriäri-kohvik

H. Laas

Tallinn, U. Posti 7,

telefon 446-57

Rikkalikus valikus
valmistame ja pakume
moodsaimaid ja
maitserrikkaimaid

kristall-lühtreid,
armatuure,
laua- ja
seinalampe,
lambivarje jne.

**Elektri-armatuuride
tööstus**

„REX“

Tallinn, Dunkri 1. 4,
tel. 463-70

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

Tähelepanu!

UUDISLOOKPALU

1937

Eedo Karrisoo laulab:

- 2205 Mu süda ihkab vaid sinu tango
armu.
Armastus ja roosid (Heli-
filmist „Moskva Shanghai“) valss
- 2206 Raha paneb rattad käima valss
Miks oled kurb. valss
- 2207 Kannikesed valss
Tule ääres istun mina valss

Ants Eskola laulab:

- 2208 Kadunud mörjsja valss
Väike kirjake. foks
- 2209 Viljandi paadimees. valss
Arglik noormees polka
- 2210 Talgupolka polka
Vähenoüdlik peigmees foks

Eesti heliplaaditööstus

**„Bellaccord-
Electro“**

Soovitame lugupeetud teatrikülastajaile kuu-
lata oma lemmikuid meie uudisheliplaatidelt.

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

T
Ü „MAJA“

„Estonia“ teatri vastas

Ehitusmaterjalide ja majatarvete

kauplus

Tel. 461-59

Moodsad kardinaliistud

vasest ja alumiiniumist

Fototarbed ja amatöörtööd

Tallinna Majaomanikkude Pank

Harju tän. nr. 45

Kodune keskjaam 478-50. Juhatuses telefon 443-67

Uues varakambris **teraslaekad**

(seifid) miimesuõuses suuruses

Välisraha, hoisummad ja laenud

Avatud iga päev kella 9-2, laupäeviti kella 1-ni

Üheski majapidamises ei puudu

LODIX

kingakreem

SIDOL

metalli- ja
aknapuõastaja

SIGELLA

poonimisvaha

SIRAX

küürimispulber

**A.-S. Sidol Company,
Tallinn**

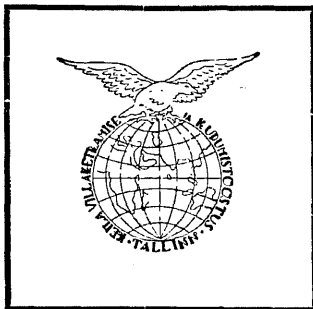
Teatrisõbrad celistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

Lõbus meeleolu

Ahto • Turist • Kuldmedal

ETK meistersuitsud

KEILA
VILLAKETRAMIS-
&
KUDUMISTÖÖSTUS

Tallinn, Soo 27. Telefonid 461-01 ja 438 35

Valmistab tuntud headuses

meesterahva palitu- ja ülikonnariideid
ning naisterahva mantliriideid

Moodne tööstuse sisseseade,
kõrgekvaliteediline toores-
materjal ning vilunud töäjõud
kindlustavad

KEILA RIIDE headuse

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

Rätsepmeister J. PUKSBERG

Pikk tän, 37. Tallinn
Telefon 441-79

Teatan lugupidavalt Teile, et olen käesolevaks
hooajaks saanud uusi mustreid suures valikus

Inglise ja kodumaa riided

I klassi töö, mis rahuldab kõige nõudlikuma tellija

Järelmaks võimaldatud

Samas antiakse üürile frakke

*Šokolaadi-, kompveki-
ja biskviidi-
tehas*

B. Klausson

Tallinn, Jaflu 5

Telefon: 441-15

Kala-konservitööstus

FEODOR MALAHOV

Tallinn, Võrgu 1, telefon 441-18

Asut. 1890. a.

Valmistab

TALLINNA KILU

plekk-karpides

„ ämbrikestes (1—10 klg)

puust tünnides (8—125 klg)

Marineeritud: angerjad, heeringad, kurgid. Silmud želees. Skumbria, sprotid, õlis ja tomatid. Heeringad rollmops. Suutsutab kilu, silku, angerjaid. Kilud „EXTRA“ 3- ja 1-kg ämbrites hinnalt 40% odavamad kui karpides

Teatrisõbrad elistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

Tallinna Eesti Majandusühisus

Tallinn, Estonia pst. 21, tel. 458-80, 458-81,

pakub oma koloniaal- ja majapidamistarvete osakonnast rikkalikus valikus ja soodsate hindadega kõiki koloniaalkaupu:

**VEINE, NAPSE, LIKÖÖRE,
DELIKATESSE JA MAIUSTUSI**

IGASUGUSEID ESMAJÄRGULISI MAJAPIDAMISTARBEID:

**KEEDUNÕUSID, PANGI, PRIIMUSEID,
MARJAPRESSE, LIHAMASINAID, JÄÄTISE-
MASINAID, NUGE-KAHVLEID jne.**

Kohvik Feischner

TALLINN, HARJU 48

TELEF. 445-00 — tellimised

” 479-00 — šveitsar

” 436-58 — kõnekapp

Rõõmsaid pühi soovib

O. K.

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

A
S

VOLTA TEHASED

TALLINN, Soo t. 27

TEL. 477-66

Sooja õhu kütte
ja ventilatsiooni
seaded

Ootamatult võib variseda ka
terveim ja tugevaim mees!

HAIGUS JA ÕNNETUS
VÕIB TEIDKI TABADA
KESET KÕIGE PAREMAT
IGA

EKS-MAJA

elukindlustuse poliis kaitseb Teie
omakseid ootamatute raskuste eest

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

K. A. RÜTMAN & K_O

Keemiaainete suurladu

KONTOR

Tallinn, Pärnu mnt. 9

Tel. 466-71 ja 466-72

LADU

Tallinn, Kalda 24

Telefon 456-93

KEVADE- JA SUVEHOOAJAKS soovitame

villaseid, siid- ja puuvillaseid

k l e i d i r i i d e i d,

tuntud headuses

siidsukki „Lady“, „Luksus“, „Elasta“
jne.

plateeritud (siid-puuv.) sukki

„I l m a t a r“,

samuti floor, puuvillaseid ja

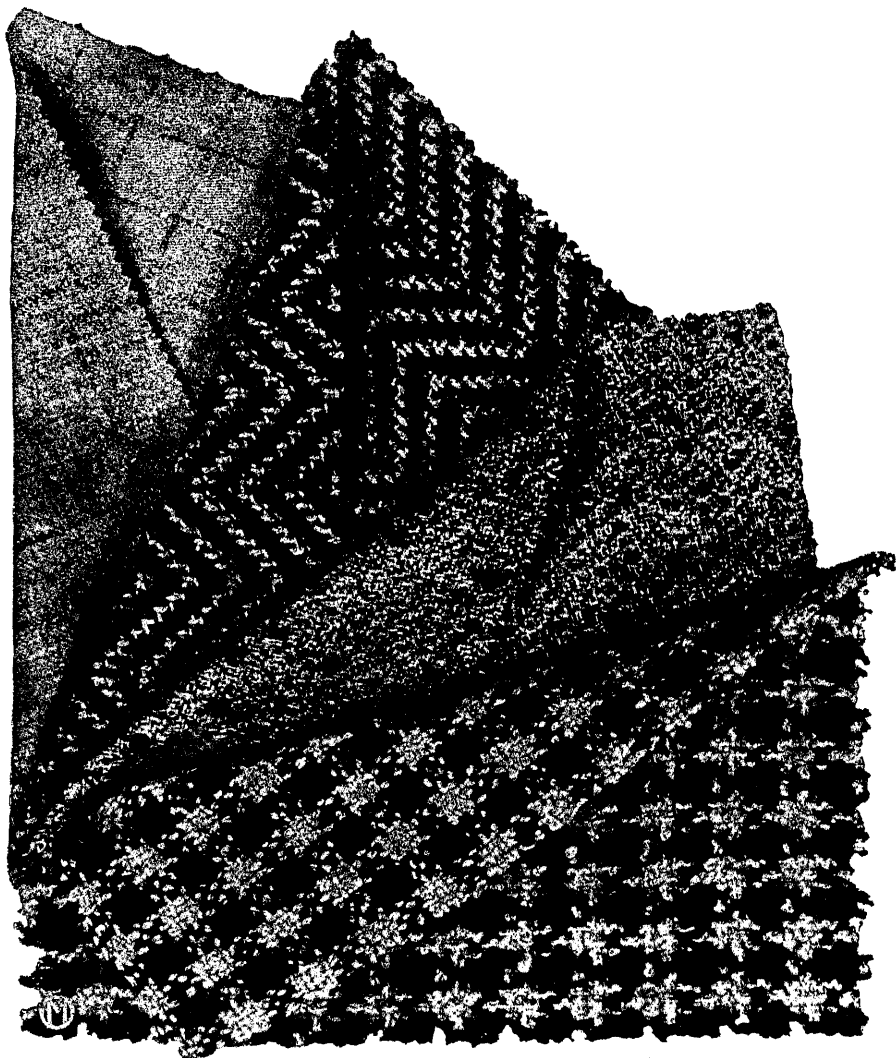
fil d'Ecosse sukki

Pealeselle valmistame puuvillast ja siid-
frikoopesu, pitse ning mitmesuguseid paelu

A/S. OSKAR KILGAS

Vabrik: Tallinnas, Volta 3, telef. 426-30

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.

Uudismustrid kevad 1937

A/S. TEKLA riide-
kauplused

Tallinn, Suur Karja 15
Tallinn, Pärnu 6

Teatrisõbrad eelistavad ostusid tehes ettevõtteid, kes toetavad oma kuulutustega „TEATRIT“.